

G Á Z V É D E L M I U T A S I T Á S .

A kómiái /:vegyi:/ harc eszközök több félék, úgy mint:

- 1./ Harcgáz,
- 2./ Mesterséges köd, füst és
- 3./ Gyújtó anyagok

A harcgáz olyan anyag, amely az érbert, az állatot egyaránt meg-
betegíti.

A mesterséges ködöt rejtés céljából alkalmazzák. Ez nem ártalmas.

A füst, mérgező hatásu

A gyújtó anyagok tüzet idéznek elő, tehát pusztító hatásuk.

A harcgáznak az a legfontosabb tulajdonsága, hogy nehezebb a le-
vegőnél. Ennek következtében a terepet megfekszi, hozzá tapad.

A szabadban minden gáz párolog és hosszabb-rövidebb idő alatt tel-
jesen eloszlik.

Amelyik lassan párolog, azt maradó gáznak, amelyik gyorsan párolog,
azt illanó gáznak nevezzük.

Szín szerint megkülönböztetünk:

- 1./ szines és 2./ szintelen gázt.

Szag szerint pedig:

- 1./ szagos és 2./ szagtalan gázt.

Továbbá hatás szerint:

1. Ingerlő
2. Mérgező
3. Maró hatású.

A g á z h a r c .

Módjai a következők: 1. Gázfúvás. 2. Gázlövés.

Első esetben a palackokba sűrített gázt a támadás helyszínének
közeliében megnyitják, és a gázt a szél viszi el az ellenséghez. Az olyan
szél a legalkalmasabb, amelyik másodpercenként körülbelül 3 m. utat tesz
meg. Gázfúvásra az olyan terep jó, amelyik sík, nem fedett, és az el-
lenség felé kissé lejt. Idő tekintetében a kissé hűvös, ködös idő a
megfelelő.

A támadó gyalogság közvetlenül a gázfelhő mögött nyomul elő.

A gázlövés végrehajtására a tüzéség a legalkalmasabb. A tüzéség
ból a gázharcban gázlövédékeket lö. Ezek a gázgránátok. Megtévészítés céljá-
nátokat vegyesen lönek.

A gázlövés hatását befolyásolják az időjárás és a terep.

Előnyös a nyugodt, hűvös, napsütésmentes idő, továbbá a hullámos
fedett terep.

Repülő gáztámadása aképpen történik, hogy a repülő az ellenséges
területre gázbombát dob le. A maradó gázokat tartalmazó bombák, völgyek-
ben szorosokban nagy hatást idézhetnek elő.

A terep előzetes megfertőzését főleg védelenben alkalmazzák. Ha
elegendő idő áll rendelkezésre, akkor egyes helyiségek, tereprészek
harcgázokkal megfertőzhetők. Az ellenség ezeken a területeken hosszabb
rövidebb ideig nem mehet keresztül.

A terep megfertőzése vagy tüzéség utján gázlövésseel, vagy gáz-
palackok felrobbantása utján történik.

Az időjárásnak a befolyása a gázharcra. A következőktől
függ:.....

- 1./ Légáramlás / szél /
- 2./ Csapadék / harnat eső, hó /
- 3./ Felhő, köd,
- 4./ Hőmérséklet,
- 5./ Napsütés.
- / 1.

A gázveszélyessége a gázveszélyessége

A következőktől függ: 1. A terep egyenletlenségétől
2. A terep fedezetétől,
3. A talajtól.

A gázvédelemről általában.

A gázvédelem alatt a különböző hargázok veszélyének az elhárítását értjük. Ez a feladat kiterjed az emberek, állatok és anyagok megóvására.

A védekezésnek 2 főle módja van:

1. Az elgázosított terület elkorűlése. / Harcászati eljárás /
2. / Gázilarc használata. / Műszaki eljárás /

A gáz csak addig veszélyes, amíg nem tudunk ellene védekezni. A védekezés azzal kezdődik, hogy felderítés útján tudomást szerezünk az elgázosított területekről.

A gázveszélyes terepen minden felderítő járőrbe egy gázfigyelőt is osszunk be. Ennek az a feladata, hogy a gázfertőzött területek felismerje.

Minden századnál egy gázfigyelő teljesít szolgálatot. Ennek pedig az a kötelessége, hogy a gázra a csapatot idejekorán figyelmeztesse.

A gázfigyelő és jelző szolgálat száson szünetelhet.

ből áll: 1. / Álarc,
2. / Szűrő betét.

A gázilarc a következő részek-

Az álarcnál a következő részeket különböztetjük meg:

Álarcszövet,
Hordszalag, tartószalagok,
Álarc keret,
Álarc szerűvegek,
Álarcmentesítő lenczék,
Álarc tartó doboz.

Az álarc első vegyi anyaggal átitatott bőrből készült.

A vegyi anyagnak az a célja, hogy a hargázok áthatolását megakadályozza.

A szűrővegen nem gyulladó, nem törékeny "celloid" anyagból készült.

A szűrővegen beporosodásának megakadályozására a paranentesítő lencze szolgál. Ez a szűrővegre lecsapódott vízcseppeket felvaszítja anélkül, hogy átlátszóságát elvesztené. - A paranentesítő lenczék harc közben nem cserélhetők ki. -

A szűrőkészülék az álarcnál kicserélhetően függ össze.

Nagyobb szabású szűrőkészülék esetében, azt és a gázilarcot gunnitörővel kapcsolhatjuk össze.

A be és kilégzés a szűrőbetét rétegein át történik.

A külső réteg szén tartalmaz, amely a hargázokat megköti.

A gázilarc csak az ingertelen és nérgező hatású gázok ellen nyújt oltalmat.

A szűrőbetétet harc közben öntevőkempen cserélni tilos.

Akinek az álarc megsérül, lövés óri / szűrőbetétet szájába szorítja és így lélegzik, amíg álarcát kicserélheti, vagyis amíg a gázveszélyes térből kikerül. -

Ha a szűrőbetét megsérül - csak ebben az esetben szabad betétet cserélni.

Aki azonban ezt nem teheti, mert nincs rájában - végső szükségben nedves zsebkendővel szorítja a szájára meg az orrára. -

3./Gázvédelmi helyzetben, gázriadó esetén, vagy gázveszélyben, a gázszükség elrendelése mindenkor szükséges, amikor a gáztámadás lehetősége fenn áll.

A csapat felriasztása:

- a./"Gáz"kiáltással
- b./gázriadó jellel történik.

A gázálarc felöltése kivételesen "gázálarcot" fel parancsra történhetik.

Meglepetés esetén mindenki öntevékennyen ölti fel gázálarcát miután "gáz" figyelmeztetést kiáltotta.

A gázriadóval egyidejűleg minden erős mozgást/:futás:/pe kell szüntetni.

G á z t á m a d á s után való teendők.

A gázveszély elmúlását azaz a gázálarc levételének időpontját:

- 1./ látó,
- 2./szagló,
- 3./levételi próbával lehet megállapítani.

ad.1/Azon alapszik, hogy a legtöbb harcgáz felhőhöz hasonló alakban jól látható.

ad.2/Egyik ujjunkat egy pillanatra az álarc kerete alá dugjuk, miközben lélegzetünket visszatartjuk, és kevés szüretlen levegőt eresztünk az álarc alá. Így tudjuk meg, hogy van a levegőnek ingerlő szaga.

A szagló-próba csak az ingerlő gázok esetén nyújt biztos támpontot.

ad.3./Minden más próba után alkalmazzuk. Ehhez a környezet magasabban fekvő helyeit keressük fel s azután levett álarccal lassan, a mélyebben levő pontok felé haladva győződünk meg a gáz elillanásáról.

Első segélynyújtás gázsérülések esetében.

Arra kell törekednünk, hogy minden gázsérült minél előbb orvosi segélyben részesüljön.

Gázsérülések esetében mindig szem előtt kell tartani, hogy a sérültnek:

- 1./ Tiszta levegőre,
- 2./ Nyugalomra,
- 3./ A lélegzés megkönnyítésére, ruházat kigombolására, /:le-

vetkésztetés:/

- 4./ A testnek melegben tartására van szüksége.

A gázsérültet a gázveszélyes helyről, amilyen gyorsan csak lehet, el kell távolítani.

A gázsérültet lehetőleg ovjuk minden megerőltetéstől, illetőleg izommunka végzésétől. Még a könnyebb esetekben is, ha csak lehetséges, hordágyon szállítsuk a legközelebbi segélyhelyre.

Az elhelyezése vagy a szabadban: pormentes, árnyékos, széljárta helyen.

Vagy a szobában: nyitott ajtó, nyitott ablakok mellett történjék.

Mesterséges lélegzés alkalmazása tilos. Kisebb mértékű lélegzési nehézségek esetén, alkohol belélegzést kell nyújtani:

- a./ alkohollal vagy
- b./ mentholos borszesszel.

Súlyosabb lélegzési nehézségek esetén, oxigén belélegzést kell alkalmaznunk.

Maró gázzal való mérgezés esetén a szem fertőzése kivételével klórmészt kell alkalmaznunk.

A szemet borsavoldattal, vagy káliumhipermanganát oldattal kell ki mosnunk.

A harcgáz sérülések tünetei: a./a bőrön: kisfokú duzzanat, vörösödés. b./Szemen: könnyezés, vörösödés, kötőhártya hurut. c./Felső légutakon: vörösödés, köhögési inger. d./Mélyebb légutakon: köhögési inger, légszomj. e./Erveses kezdetben gyors, később lassú. f./Idegrendszer: fejfájás, szédülés, kábultság, eszméletlenség.

A harc gázok fajtái.

1./Ingerlő: tüszőmentest, köhögést, könnyezést idéz elő. Általában a nyálkahártyákat izgatja, /szem, orr, légző utak/ Orvosság szaga.

2./Fojtó: fulladást idéz elő. Nem mindig halálos. Igen erős és csipős szaga. 3./Mérgező: Mandula szaga. A vérkeringésben idéz elő zavarokat.

4./Maró: Mustár szaga. A test szabadon levő részeit, az arcot támadja meg. Nehezen gyógyuló sebeket okoz.

A páramentesítő lemezek harc közben nem cserélhetők ki.

A gázálarc légmentes felillesztése végett nem szabad szakállt viselni.

Az önmentőt: Oxigén adagoláson alapszik: / csak akkor alkalmazzuk, amidőn a gázálarc nem nyújt elegendő biztonságot pl. fertőzött ovóhelyre, helyiségbe való behatolásakor.

A gázálarc a honvéd felszerelésének elválaszthatatlan tartozéka, amelyet megsebesülése esetén, sem szabad tőle elvenni.

A marógázak elleni védekezés:

Ez a gáz a legveszedelmesebb, mert minden időjárás mellett alkalmazható.

Erre való tekintettel sohasem szabad megfeledkezni a következőkről:

- a./ Minden olyan terep gyanus, melyről az ellenség visszavonult.
- b./ A leggyengébb mustárszag is marógázra vall.
- c./ A marógáz hatása nem nyilvánul azonnal, hanem csak bizonyos idő elteltével.

d./ Különösen veszélyesek az ellenséges tűz alatt álló területen levő gránát töltéserek, fedezékek, poccsolyák, víztócsák, rétek, cserhések, mert ilyen helyeken döseppfolyós gáz sokáig megmarad.

Ezekben a gyanus helyeken leülni vagy lefeküdni nem szabad, mert a maró anyag akkor a test felületével érintkezésbe jut.

A maró gázok elleni védekezésnek a legbiztosabb módja a megfertőzött terep elkerülése.

Ákár azt a védekezési módot alkalmazzuk, hogy az elgázosított területet elkerüljük,

akár pedig azt, hogy felöltjük a gázálarcot és lassan áthatolunk a gázon,

mindegyik esetben a gáz akadályt jelent, amelynek legyőzése késedelmet, bizonyos fokú idővesztést idéz elő.

A gáztámadás jelei, gázveszély felismerése.

A gázfüvés hosszabb előkészületet igényel, azért csak ritkán okoz nagy meglepetést.

Erről előre tájékoztathatnak bennünket:

- 1./ A repülő fényképfelvételei,
- 2./ Különösen éjjel lázas tevékenység az ellenséges állásokban,
- 3./ A gázpalackok kongása,
- 4./ A véletlenül kiömlő gázszaga.

Ha rosszak az időjárási viszonyok és pedig kiváltképpen, ha kedvezőtlen szél fúj, rossz irány, vagy igen sebes: /egész biztosan nem kell tartani gázálarcástól.

A színes gázfelhő nappal és különösen nedves időben jól látható. Fehér, vagy sárgás zöld.

A gázhullám első része nem olyan sűrű, hogy az emberre igen veszélyes lenne. A gázálarcot addigra fel lehet öltetni, amíg a felhő sűrű része odaér.

A tüzérségi gázlövés felismerése igen nehéz, mert:

- 1./ Leginkább mesterséges ködben intézik a gáztámadást.
- 2./ Repeszhatású gázlővedékeket lőnek, melyek robbanásának a hangját, a szilánk hatásától nem lehet megkülönböztetni.
- 3./ Szintelen és szagtalan harcgázokat alkalmaznak,

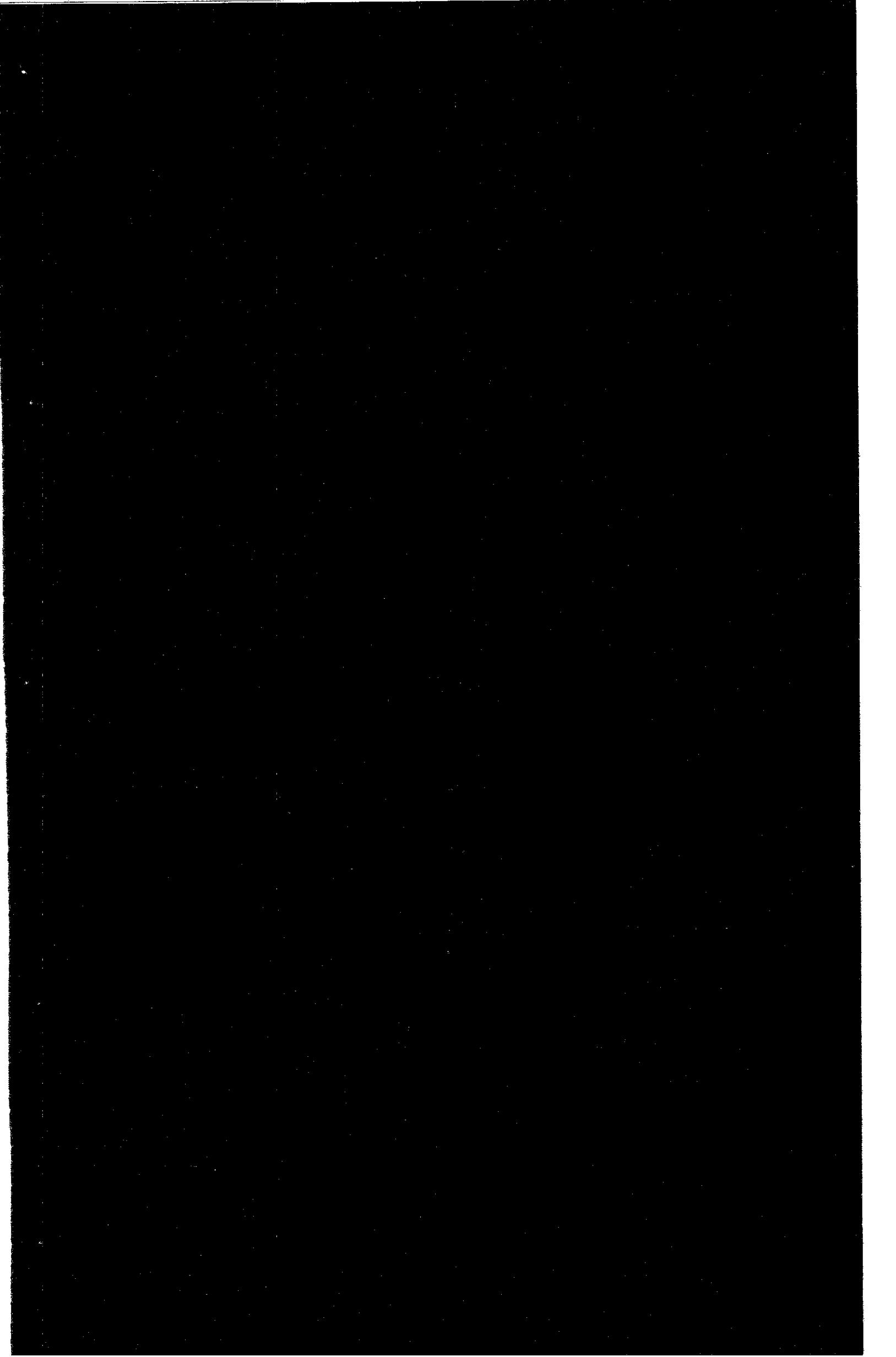
A közönséges gázgránát felcsapódásakor tompa dörej hallható. Azonban az ellenség megtévesztésül a gázgránáttal egyidejűleg szilánk hatású robbanó gránátokat is lő. Ennek következtében nem lehet könnyen észrevenni azt, hogy gázgránátok is vannak közöttük.

A tüzérség útján intézett gáztámadást rendszerint csak a hatás jeleiből lehet észrevenni. Ingerlő, fojtó, mérgező, maró.

A terep fertőzöttségét, a gáznak mustárra emlékeztető szagáról lehet megállapítani.

Gázálarc hordmódja:

- 1./ Alacstartó dobozban az utazó menetek alatt.
- 2./ Készültségi helyzetben, gázveszélyes övben a gázálarc hordszalagjánál fogva a nyakba akasztva,

T E R E P T A N .

1./ Terepnek nevezzük a föld felületét természetes és mesztéses részeivel együtt.

2./ A térkép felmérés alapján készül. Azaz egy meghatározott területet felmérünk és azt kicsinyítve lerajzoljuk.

3./ Pontnak kiterjedés-e nincs. Azt a helyet, ahol a pontot elképzeljük, úgy tesszük láthatóvá, hogy a papírra odanyomjuk az irón vagy toll hegyét. Az így keletkezett nyom, a pont látható jele.

4./ Ha a pont mozogni kezd, mozgásával vonalat ír le.

Ha ez a mozgás egy irányba történik, akkor a vonal neve "egyenes", ha pedig a pont mozgása közben irányát folyton változtatja, akkor "görbét" kapunk.

Kettő vagy több olyan egyenes, amely egymástól mindig egyenlő távolságra marad és az irányuk is megegyező, "párhuzamos".

Az olyan egyenes vonal, amely szabadon eső test vagy pedig egy zsinoron függő test irányában halad, "függőleges vonal".

Vízszintes vonal. Az olyan egyenes vonal, amely az álló víz felületével párhuzamos.

A vonal külső pontjait "végpontoknak" mondjuk. A két pont közötti távolság a "vonala hossza".

5./ A kör. Olyan szabályos és önmagába visszatérő görbe, amelynek minden egyes pontja, a kör középpontjától egyforma távolságra van.

A körvonal egész hosszát "kerületnek" nevezzük.

A körvonal által bezárt / határolt / rész mindig a kör "területe".

A kör középpontjából a körvonal bármelyik pontjához húzott egyenesnek "sugár" a neve.

A kör középpontján átmenő és a körvonal két átellenes pontját összekötő egyenest "átmérőnek" nevezzük.

A kört, bármilyen nagysága is legyen az, "360" egyenlő részre, "fokokra" oszthatunk.

Minden "fokot" 60 egyenlő részre "perc"re és

Minden "percet" 60 egyenlő részre "másodperc"re osztunk.

6./ A szög. Ahol két egyenes metszi egymást ott "szög" keletkezik.

A szöget alkotó egyenesek a "szög szarvai", míg a metszési pont a "szög csúcsa".

A szögek nagyságát nem a szög szarvainak hossza, hanem a szögszarak egymástól való elhajlása határozza meg.

A szögek nagyságát körívvel mérjük, melynek középpontja a szög csúcsa.

Ha egy vízszintes egyenesre egy függőlegest húzunk, a metszéspontban "derékszög" kapunk.

A derékszög a körnek mindig $\frac{1}{4}$ -e, azaz $360 : 4 = 90$ -os

Az ennél kisebbet "hegyesszög"nek

A derékszögnél nagyobbakat "tojásszög"nek - hívjuk.

7./ A síknak három egyenes vonallal határolt részét "háromszögnek" nevezzük.

Minden háromszögnek hat alkotórésze, három oldala és három szöge van. A háromszög szögeinek összege nindig 180°, ami két derékszög nagyságának felel meg. Ha tehát 2 szög nagyságát ismerjük, a harmadik önként adódik.

Háromszögek osztályozása:

- 1./ Egyenlő oldalú
- 2./ Egyenlő szárú
- 3./ Egyenlőtlen oldalú
- 4./ hegyesszögű
- 5./ derékszögű
- 6./ tompaszögű

8./ A síknak négy egyenes vonallal határolt részét "négyszögnek" nevezzük.

A négyszögnek négy oldala, négy szöge és négy sarkpontja van. Átlónak nevezzük a négyszög két átellenes sarkpontját összekötő egyenest. Az átló a négyszöget két háromszögre osztja.

Négyszögek fajtái.

- 1./ Négyzet
- 2./ Téglalap
- 3./ Rombusz
- 4./ Paralelogramma
- 5./ Trapéz

9./ A síknak négynél több egyenes által határolt részét sokszögnek hívjuk.

Legjellegzetesebb sokszög a hatszög, nem szabályos alakja mellett minden oldala egyenlő. Minden sokszögben annyi az oldal, ahány a szög.

10./ Menni annyit tesz, mint megvizsgálni, hogy valamilyen ismeretes nagyság / távolság / egy másikat hányszor foglal magában. A méréshez oly egységre van szükségünk, mely kisebb mint az a nagyság, amelyet meg akarunk mérni.

11./ A mérés céljaira kiválasztott és általában ismert egységet "mértékegységnek" nevezzük.

- 12./ Megkülönböztetünk:
- 1/ hossz-
  - 2/ terület-
  - 3/ tömeg-
  - 4/ hőértékeket.

13./ A távolság megméréseire hosszmértéket használunk. A legtöbb művelt államban a hosszúságmérés egysége a "méter".

14./ A méter részlete: a deciméter = dm; a centiméter = cm., a milliméter = mm.

A méter többszöröse pedig a kilométer = km.
1 m = 10 dm.
1 dm = 10 cm.
1 cm = 10 mm.
1 m = 10 dm = 100 cm = 1000 mm.
1 kilométer = 1000 m. 1 km. = 1000 m. = 100.000 cm;

15./ Használatban levő régi mértékek:

1 öl = 189.6 cm.
1 láb = 31.6 cm.
1 hüvelyk vagy zoll = 2.6 cm.
1 rőf = 78 cm.
1 yard = 91.4 cm.

16./ A területmérték egysége a négyzetméter = m², mely alatt olyan négyzetet értünk, melynek minden oldala 1 m. hosszú.

A m² részei: a négyzetdeciméter = dm², négyzetcentiméter = cm², négyzetmilliméter = mm².

1 m² = 100 dm²

1 dm² = 100 cm²

1 cm² = 100 mm²

A négyzetméter többszöröse: a négyzetkilóméter = km²
1 km² = 1 millió m².

A T É R K É P.

17./ A térkép a föld felületének egyrészét szemlélteti: A szemléltetés módja a rajz. Ennél fogva a "térkép" nem más, mint a terepnek /:térnek:/ rajzban kifejezett kisebbitett mása.

A térképet előre meghatározott jelek/egyezményes:/jelek alapján úgy ábrázolják, mintha azt a bizonyos területet felülről nézve látnánk.

18./ A térképeknek igen sok fajtát ismerjük. A legfontosabbak a

- a./ katonai,
- b./ közigazgatási,
- c./ hegyrajzi,
- d./ vízrajzi,
- e./ közlekedési, / vasuti, autó térkép stb./
- f./ néprajzi,
- g./ vallásfelekezeti,
- h./ kataszteri térképek.

19./ Ha egy tárgyat ugyanolyan nagyságban ábrázoljuk/ rajzoljuk / amilyen az a valóságban, akkor a tárgyat "természetes nagyságban" ábrázoltuk.

Mindent azonban nem rajzolhatunk le természetes nagyságban, mert ilyen esetben ugyanakkora papírosra volna szükség, amekkora maga az ábrázolandó tárgy.

Izért a tárgyakat kisebbre, azaz kicsinyítve kell lerajzolniuk.

Azt a számot, amely megmutatja, hogy egy mennyiség hányszor nagyobb vagy kisebb a másik mennyiségnél "arány számnak" nevezzük. Megjelenése két ponthal / : / történik.

1 : 10 annyit jelent, hogy egy tárgyat tízszer kisebbre rajzolunk, mint amekkora a valóságban.

20./ Természetes nagyságra rajznál a tárgy és annak rajza teljesen egyforma, azaz egyenlő nagy. A természetes nagyságot /: magát a tárgyat/ mindig "1"-e jelöljük.

Ilyen esetben a természetes nagyság "1" a rajz szintén "1", azaz egyenlők

1 = 1, vagyis: 1 : 1 /: egy aránylik az egyhez /:

Ha már a tárgyat 100-szor kisebbre rajzoljuk, mint amilyen a valóságban, akkor:

a természetes nagyság = "1"

a rajz pedig ennek csak századrésze. Tehát az arány 1:100

lesz.

21./ A föld felületét csakis kicsinyítve rajzolhatjuk le. Azt a számot, amely megmutatja, hogy a térkép hányszor kisebb az ábrázolt terepnél a térkép méretarányának nevezzük.

A méretarány minden katonai térképen, annak alsó szélén található.-

22. / Katonai térképeink a következők:

1. / Felvételi térkép	= 1:25.000.
2. / Részletes térkép	= 1:75.000.
3. / Általános térkép	= 1:200.000.
4. / Áttekintő térkép	= 1:750.000.

23. / A térkép útján csak akkor lehet helyesen eligazodni és tájékozódni, ha abból az egyes tereprészek, tereptárgyak elnevezését/neveit/kiolvashatjuk. Ha a térképre az egyes neveket rávezetjük, akkor a térkép megírását végeztük el.

Nevek, írás/: rövidítés/: nélkül a térkép néma maradna. A megírás folytán az egyes helyek, tereptárgyak és tereprészek nevet kapnak és azáltal azok felismerhetőbbé válnak.

Minden nevet azonban nem lehet a térképre rávezetni, mert akkor zavar állna elő. Így tehát csak a fontosabbakat írhatjuk fel. Minél kisebb a térkép rajza, annál kevesebb elnevezést tartalmazhat.

24. / A térkép nyelve az ország nyelvéhez igazodik. Megírását pedig úgy eszközöljük, hogy a neveket a tárgytól közvetlenül keletre helyezük el vízszintesen.

Hegyneveket a hegyvonulat irányában, a növényzet neveit pedig az illető területen belül írjuk meg.

25. / A fontosabb rajzjelek/egyezményes jelek/ mellé azok rövidítését is odairjuk. A rajzjel ezáltal többet árul el nekünk az illető tereptárgyról és sok mindent megmagyaráz. Pl. a téglaegető, mészegető jele teljesen egyforma. Azáltal, hogy a "MÉ" vagy "TÉ" rövidítéseket is a jelek mellé írjuk, az illető tereptárggyal teljesen tisztába jövünk.

A rövidítések a katonai térképen teljesen egyformák és egységesek.

26. / A megírásokon és rövidítéseken kívül a térképen számokat is találunk, melyek szintén a tájékozódást mozdítják elő. Ezek vagy:

a. / abszolút /: tengerszint / feletti / vagy

b. / viszonylagos magasságokat határoznak meg.

ad. a / Abszolút magasság alatt valamely tárgynak - a tenger vizének szintjétől való magasságát értjük. Ilyenek a hegyek magasságai, valamint fontosabb pontok tereptárgyak magasságai, templomok, hidak stb.

ad. b / Viszonylagos magasság alatt a terep egyes tárgyainak és pontjainak egymás közötti magasság különbségét értjük.

27. / A t é r k é p a föld felszínén található mesterséges tereptárgyakat kicsinyítve helyes arányban képrajzzal, azaz jelekkel ábrázolja.

A térképen található jelzéseket "egyezményes jeleknek" nevezzük, melyeket "mértéken felül" ábrázoljuk.

A T É R K É P B R Á Z O L Á S A:

28. / A térképen természetés és mesterséges részeket találunk. Természetes részek a hegyek, völgyek, vizek, erdő növényzet stb., míg a mesterséges részeket az emberi kéz alkotta. Ilyenek a települések, utak, vasutak, hidak és egyéb tárgyak.

29. / Településszűnek az olyan helyeket nevezzük, ahol az emberek állandóan megtelepedtek.

Azokat az ételeket, melyek az ember lakásául szolgálnak, házaknak nevezzük.

Az emberek egymástól elkülönítve, vagy pedig csoportosan telepedtek le. Ezek szerinti találunk a térképen:

a. / egyes házakat,

b. / házesoportokat,

c. / csoportos településeket.

A csoportos telepek pedig: kis és nagy községek, továbbá városok. -

30./A helységek neveit a hivatalos helységnevtár adatai szerint írják meg és az irást a község területétől Keletre és az alsó széllel párhuzamosan helyezik el.-

31./Helység nevek mellett vagy alatt a következő jelek találhatóak:

a./ pl.90.Ez a szám a községnek a tenger feletti magasságát jelzi,mely a templom küszöbére vonatkozik.

b./ Postahivatal:

c./ távró és távbeszélő hivatal:

d./ gyógyfürdő:

e./ gyógyforrás:

32./A földművelés csak akkor gazdagságos,ha a gazdának a lakásától a földjéig nem kell nagy utat megtennie.Ahol nagy kiterjedésű községek vannak /:pl.az Alföldön:/ ott a gazda a birtokára telepszik le.Igy keletkezett a tanyavilág,amely egy teljesen szétforgácsolt falu képét mutatja.A térképen a nagyobb tanyákat,ugyancsak major és a pusztákat a tulajdonos nevével is megjelölik.

33./Az erdők szakszerű telepítését,kezelését,irányítását erdészetnek nevezzük,melynek ügyeit erdőmérnökök irányítják.Alájuk az erdőőrök és erdőkerülők tartoznak.Ezek lakhelyei:az erdőőrházak.

Az erdőkben tenyésztett vadak-szakszerű tenyésztésével és őrzésével a vadőrök foglalkoznak.Lakásukat vadőrházak nevezik.

34./Ha az erdőben sok a település,akkor az erdő gondozott,ami katonai szempontból igen fontos.

35./A föld belsőjében lévő nyersanyagot szén,só,olaj stb. az ember bányászás útján hozza napvilágra.

Ahol sok a bánya,azt a területet bányavidéknek nevezik.

Nagyobb bányák mellé azt is odairják,hogy az mit termel.Pl.Szénbánya,homokbánya,stb.

36./A növény,állat és ásványvilág termékeit az ipar dolgozza fel,amely kis vagy nagyipar /:gyár:/

A gyáripar következménye a nagyobb település,a fejlettebb út és vasúthálózat.

37./Az utakat két osztályba sorozzuk:1./talajutak,
2./épített utak.

ad.1./Ezek a terep természetesen felszínén vezetnek és semmi vagy igen kevés munkával készülnek.Miután talaja a pusztá föld,esős időben nehezen járhatók,száraz időben meg porosak.Ezek a következők:

a./kocsit:gondozatlan csak a hidjait gondozzák.Csak jó időben járhatók.Szélessége legalább 1*6 m.

b./Szekérut:Csak szekérral - kényesebb kocsival nem járható.Szélessége változó.Általában 1*6 m-nél kevesebb,de helyenkint jóval több.Zökkenői,kátyui kikerülhetők.

c./Őszvérut:Szekerek nem csak lovak járhatják.Lovaglásra alkalmas.

d./Gyalogut vagy ősvény:A gyalogló ember vagy a ló lába tapossa ki a pusztá földön.Szélessége alig 0*5 m.A térkép csak a legfontosabbakat jelzi.

ad.2./Mesterségesen készülnek és állandóan gondozzák.Talajuk nem a pusztaföld,hanem a talaj kavicsal,kököcskával,keramittal,betonnal,aszfalttal,stb.van beburkolva.Esős időben is igen jól járhatók,gépjárművekkel is.Ezek a következők:

a./Elsőrendű műút: Szélessége legalább 6 m.Műtárgyai teherbíró képessége 8 tonna.

b./Másodrendű műút:Szélessége legalább 4 m.Műtárgyai 6 tonnát bírnak el.

c./Harmadrendű műút:Szélessége 3 m.Műtárgyai 4 tonnát bírnak el.

38./Valamely vidék talaj és épített utainak összessége a vidék úthálózatát képezi.Sűrű úthálózat élénk kereskedelmet és fejlett ipart jellemez.-

39. Ha az útpálya szélességét változtatja, azt a térkép szintén jelzi. Találunk tehát:

- a. /útszűkületet,
- b. /kitérőhelyeket,

Az úttest hosszát pedig kilóméterkövekkel jelzik.

40. A vasut a nagy távolságra személy és áruforgalom lebonyolítására szolgál.

- Fajtái: 1. /szabványos vasut,
2. /keskenyvágányú vasut/: ipar vagy gazdasági vasut/:
3. /Közuti vasut./: villamos vasut:/
4435 m

ad. 1. /Lehet egy vagy kétvágányú. A nyomtávja minden országban egyforma, azaz szabványosan 1435 mm.

ad. 2. /Magángazdaságokban használatos. Célja: mezői, erdői, bányai vagy ipari termékek szállítása. Nyomtávja rendszerint 76 cm.

ad. 3. /Nagyvárosok belső és a környékbeli forgalmát bonyolítja le. A hajtóerő a villany mellett benzin is lehet.

41. /Az egyes országokat összekötő vasutvonalat "fővonalnak" a többit "mellékvonalaknak" nevezzük.

A vasutvonal mellett a pályaudvar, vasuti állomás, vasuti megálló, vasuti őrház, és a kitérőhely jelzése található.

42. /Ahol természetrajz van és elegendő a nedvesség, ott mindenütt növények élnek. A szabadon növő természetes, az ember által műveltet mesterséges növényzetnek nevezzük.

43. /A növények egyenként, csoportosan és tömegesen fordulnak elő. -Egyes növények: a nád, bokor, fa, stb. Ha ezek csoportosan fordulnak elő; nádas, cserjés, fűcsoport keletkezik. Ha a fű vagy a fa tömegesen fordul elő, akkor ennek a neve: rét legelő, illetve erdő.

Ha a növényzet a kilátást nem gátolja "a terep nyílt" ha gátolja "zárt"/: fedett/: terepnek" hívjuk.

44. /A rét és a legelő időnként, vagy állandóan mocsaras lehet. Ezt a térkép feltünteteti időnként nedves mocsaras; vagy nedves mocsaras.

Fákkal sűrűn benőtt terepet "erdőnek" nevezzük. Fanemek szerint ismerünk: a. /lombos /: tölgy, cser, hárs, nyírfa, akác:/
b. /tülevélű/: fenyő:/és
c. /vegyes erdőket.

Az erdő minden körülmények között a szabad kilátást és a mozgást is befolyásolja. Nagy kiterjedésű vagy ismeretlen erdőkben tájékozódni igen nehéz. Áthaladásakor az utakhoz kell igazodni. Ha ez nem lehetséges, akkor térkép és iránytű segítségével haladhatunk át rajta. A tájékozódást nagyban elősegíti a fák északi oldalán növő moha.

45. /Ha általában egy bizonyos helyen néhány méterrel magasabbra emeli a föld színét /: feltöltik / akkor töltés keletkezik. Ha a töltés 2 m-nél magasabb a viszonylagos magasságát a jel mellé írják.

Töltéseket közlekedési vonalak, továbbá árvédelem szempontjából készítenek. Az árvíz ellen emelt töltéseket "gátoknak" hívják.

46. /Az árok természetesek vagy mesterségesek lehetnek. A mesterséges árok a víz gyűjtése, elvezetése vagy öntözés céljából készülnek.

Ha 2 m-nél mélyebbek, akkor a mélységet az odairt szám jelzi.

47. /A térkép rajzából az álló és folyóvizeket, továbbá az ivóvíz hollétét kell felismerni.

A látszólag mozdulatlan vizeket "álló vizeknek" nevezzük: ..... a. / a tó, -a mesterséges tó,
b. /a tócsa pocsolya,
c. /a fertő.

ad. a/ A tó nagyobb kiterjedésű, rendszerint édesvízi állóviz. Mélysége az Alföldön sekély, míg a hegyekben mély és tiszta.

A mesterséges tó gazdasági célt szolgál. Partjain rendszerint töltés van. Vizgyűjtő medencék és halastavak lehetnek.

ad. b./ A tócsa mélyvízi, míg a pocsolya sekély és kis terjedelmű állóviz. Nagy mélyben rendszerint kiszáradnak.

ad. c./ A fertő három méternél nem mélyebb, szárazság idején majdnem kiszárad. Partja ingoványos és nehezen megközelíthető.

48./ A mozgásban levő víztömeget folyóviznek nevezzük. A víz útját folyómedernek hívjuk.

Folyóvizek osztályozása:

- a./ csermely,
- b./ patak,
- c./ folyó,
- d./ folyam.

A csermely és patak akadályt nem képez. Víz sekély, szélessége 10 m.-ig terjed. Átgázolható.

A folyó és folyam már jóval mélyebb és szélesebb folyóviz, néha több ezer km. hosszú. Átgázolni nem lehet. A folyamok rendszerint hajózhatók.

Ha a folyóvíz annyira megduzzad, hogy medréből kilép, árvíz keletkezik. Az árvizek ellen gátakkal védekeznek.

A víz sebessége alatt a mozgásban lévő víz másodpercenkénti útját értjük.

Ha a víz másodpercenként:

- a./ 50 cm-t halad = lomha folyású
- b./ 50 cm-1 m-ig = lassú
- c./ 1 m-2 m-ig = sebcs
- d./ 2 m-en felül = rohanó folyású.

49./ Az olyan vizet, amely ember és állat számára iható, ivóviznek nevezzük.

Az ivóvizet források, kutak és artézi kutak szolgáltatják.

Ahol a víz a földből természetesen kibuggyan, azt a helyet "forrásnak" nevezzük.

Kutakat úgy kapunk, hogy leásunk a földbe addig, amíg jó vízre nem bukkanunk. A talált vizet a kútból vagy emberi erővel, vagy pedig motorral felhúzzák.

Artézi kút alatt azokat a kutakat értjük, ahol igen mélyre, 300 - 400 m-re is le kell fúrnia a földbe, hogy jó ivóvizet kaphassunk.

50./ Síkság alatt olyan területet értünk, amelyet a szemünk nagyjában vízszintesnek lát. /:hegy domborzat nincs.:/

A mélyen fekvő síkságnak "alföld" a magasan fekvőnek "fensík" a neve.

A síkságból kiemelkedő részeket terepemelkedéseknek hívjuk.

T e r e p e m e l k e d é s e k:

51c/ 1. Terephullám: hosszúra nyúló 8-10 m.-ig emelkedő.

2. Halom: kis terű kiemelkedés. Magassága a 10 m-t nem haladja meg. Rendszerint mesterségesen készül. Pl. Határhalom, kőhalom, stb.

3. Domb: a terepből 100 m-en aluli kiemelkedés.

4. Hegy: 100 m-en felüli kiemelkedés. Egyedül ritkán fordul elő. Az egymással összefüggő hegyeket "hegységnek" nevezzük.

Csonka országunk legragasabb hegysége a "Mátra", - a legmagasabb hegycsúcs pedig a "Kékestető", amely 1010 m.-re emelkedik a tenger színe felett.

B e m é l y e d é s e k:

52c/ A föld felszínének benyúló csücskeit "terepmélyedéseknek" nevezzük.

Ezek legtöbbszörre hosszúra nyúló hegyek között vannak és "völgyeknek" nevezzük, vagy pedig "teknőknek" hívjuk.

A hegy részei:

53. 1./ A hegytető: a legkiemelkedőbb /: legmagasabb:/ része. A széles hegytetőt "hegyhátnak" a keskeny "hegygerincnek" nevezzük.
2./ A hegyoldal: a hegy, oldali része. Rendszerint meredek.
3./ A hegyláb: a hegy alsó, laposabb része.
4./ Kúp: a hegytető azon része, ahonnan a terep minden irányban lejt.
5./ Nyereg: két vagy három kúp közötti mélyedés. Két irányból hozzá/a/kupoktól/ és két irányban tőle el lejt a terep. A nyereg völgy vagy teknőben folytatódik.
6./ Pihenő: a terep hozzá három irányból lejt és egy irányban /: a tető felé:/ emelkedik.

54. Hegyoldalakon és hegylábakon előforduló idomok: teknő, metsződés, vizmosás, horhos és tereplépcső.

55./ Domborzat ábrázolása.

A terep kiemelkedő és bemélyedő részeit domborzatnak nevezük. Ábrázolása úgy történik, ahogyan a terepet felülről látjuk.

A térképen ez az ábrázolás:

- a./ szintvonalakkal,
b./ árnyalással /: csikozás:/
c./ a kettő egyesítésével történik.

10 fok - 9 10 - 45 m.
↓
szelvény

A részletes térképek a c./ alatti eljárással készülnek.

56./ Vázlat részei.

- 1./ Bal felső szegélyén a csapattest.
2./ Jobb felső szegélyén a beosztást /: pl. makói őrs:/ és alatta a vázlat készítőjének a nevét.
3./ A vázlat címzését /: Rendszerint a közepre kerül:/
4./ Az északi irányt jelző nyílaz.
5./ A vázlat értékét.
6./ keltezést és aláírást.
7./ A szükséges megjegyzéseket.

Példa:

M. kir. szegedi V. csendőrkerület,

Makói I. gyalogtanalbsztály.

Tóth István próba csendőr.

Vázlat.

Az ellenség helyzetéről 1935. XII/20. -án 18^h 20' -kor.

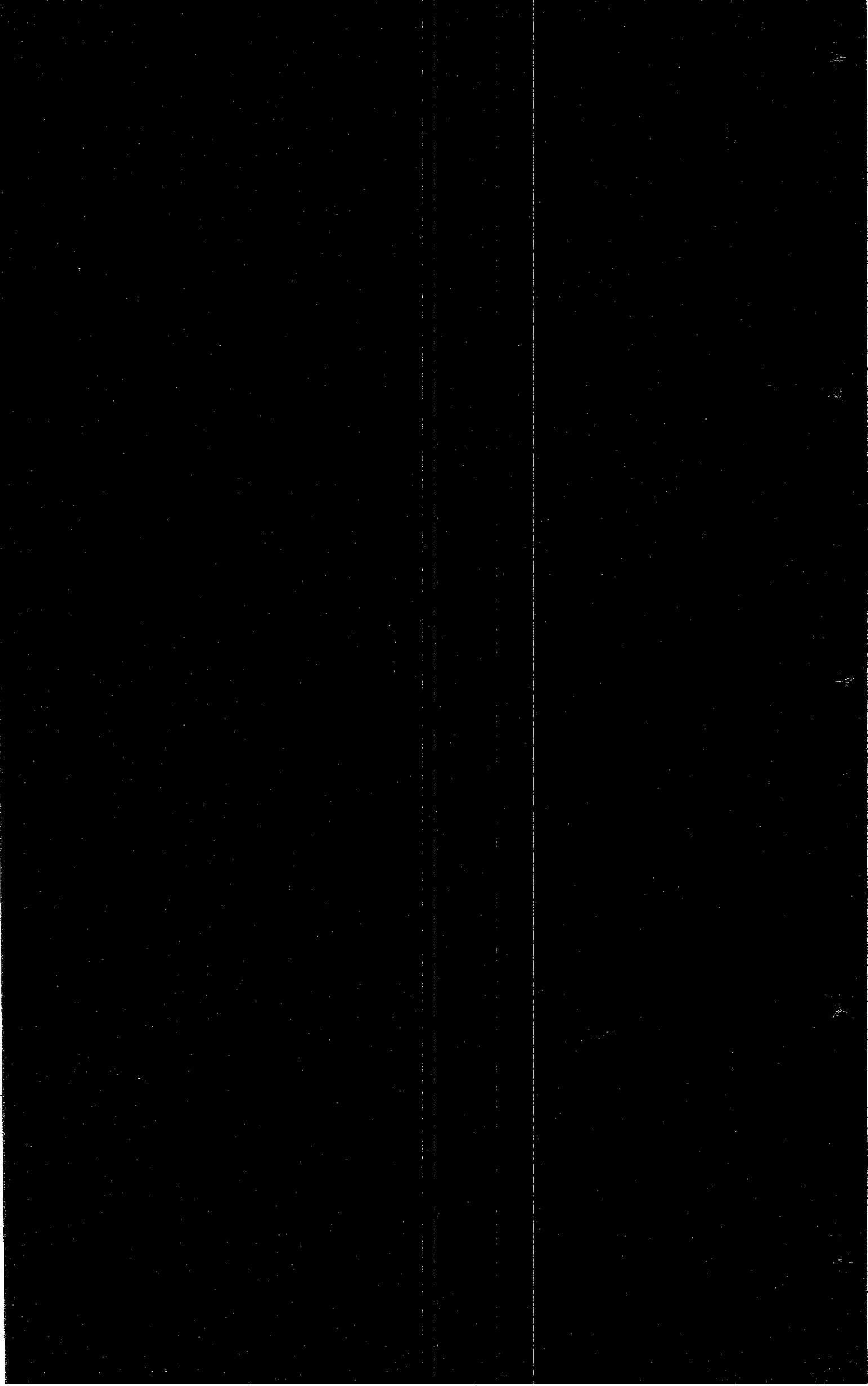
Mérték:

1 cm = 50 m.

Zugoly, 1935. XII/20. -án 18^h 40'.

Tóth István próba c.
fejőrnök.

ooooooooooooo

F Ö L D R A J Z.

1./ A föld alakja és mozgása. A föld egy gömb alakú égitest, melyet körös-körül vastag levegő réteg borít. Ez a levegő réteg a tudósok megállapítása szerint annál ritkább, minél távolabb van a föld felületétől. A földet $\frac{2}{3}$ részben viz és $\frac{1}{3}$ részben szárazföld borítja. A nagy víztömegek - óceánok - a szárazföldet több részre tagolják s így keletkeztek a földrészek /:kontinensek:/. Ilyen földrész öt van: Európa - Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália. A legnagyobb Ázsia, a legkisebb Ausztrália.

A szárazföld felülete nem mindenütt egyforma. Néhol beemelkedhetnek a síkságok, másutt kisebb nagyobb emelkedések vannak rajta. Ha a síkság nélyen fekszik, alföldnek, ha pedig magasra van, fensíknak nevezzük. A kisebb emelkedést donbnak, a nagyobbbat hegynek hívjuk. Olyan kisebb szárazföldet, melyet minden oldalról viz vesz körül, szigetnek, melyet csak három oldalról határol a viz, félszigetnek nevezzük.-

A föld kétféle mozgást végez: a nap körül és a saját tengelye körül. A napkörüli mozgást elipszis alakú pályán teszi meg egyszer egy évben, 365 nap alatt. A föld ezen mozgása alatt hőközelebb, hol meg távolabb esik a naptól s így keletkeznek az évszakok - tavas, nyár, ősz, tél.-

Saját tengelye körül egy 24 óra alatt fordul meg a föld. Ebből következik a nappal és az éjjel aszerint, hogy a földnek mely felületét világítja meg a nap.-

A földgömb, a földnek kisebbített mása. Felületére rávannak rajzolva a szárazföldek és tengerek, továbbá a párhuzamos körök, délkörök és az egyenlítő stb.

2./ Nagy-Magyarország határai majdnem végig természetesek voltak, míg Csonka-Magyarországnak csak mesterséges, azaz politikai határai vannak.-

Nagy-Magyarország határai: Dóvénytől - Orsováig félköralakban a Kárpátok hegyrendszere, délről a Duna és a Száva, nyugatról pedig Ausztria.-

Csonka-Magyarország határai: Nyugaton Jugoszlávia és Ausztria, északon Csehszlovákia, keleten Románia /:Erdély:/ és délen Jugoszlávia. Természetes határa csak a Duna és az Ipoly mentén van.-

3./ Nagy-Magyarország részei a következők voltak: Északnyugati, Északkeleti és Délkeleti felvidék, Nagy és Kisnagyar Alföld, Dunántúli donbosvidék, Horváth Szlavon ország és Fiume a tengerparttal.

Csonka-Magyarország részei: Nagy és Kisnagyar Alföld, a Dunántúl nagy része, az Északnyugati és az Északkeleti felvidék kis része.

Nagy-Magyarország területe Horváth Szlavon országgal együtt 325.000 négyzet kilométer volt. Hazánk 63 és Horváth Szlavon ország 8 várnegyére oszlott. Összesen állt 71 várnegyéből, 21 millió lakossal.-

4./ Trianonnal /1920. június 4./ elvesztettünk hazánk területéből 232.000 négyzetkilométert, maradt 93.000 négyzetkilométer.

Elvesztettünk Horváth Szlavon országgal együtt 8+31= 39 varnegyét teljesen és 22 varnegyét részben. Megmaradt 10 egész és 22 csonka varnegye.-

A területtel együtt természetesen elvesztettük az összes arany-ézüst és só bányáinkat, a gyárak és vasúthálózatnak több mint 50 %-át és majdnem az összes erdőt, 7 millió kat. hold erdőből csak 1 millió kat. hold erdő maradt meg.

Végül elvesztettünk 21 millió lakosból 13 milliót, maradt 8 millió. Az átcsatolt területeken élő szinmagyarok száma 3.2 millió.

Tehát megmaradt 93.000 négyzetkilométer terület 8 millió lakossal.-

/:Az elszakított területek megosztása: 63.000 négyzetkilométer Csehszlovákia, 101.000 négyzetkilométer Románia, 63.000 négyzetkilométer Jugoszlávia és 5.000 négyzetkilométer Ausztria.:/

5./ Az alföld negyái és városai. A Nagy Alföldhöz 13 varnegye tartozik, melyek közül épségben maradt 4, megcsontított 8 és elszakadt 1 varnegye.

Egész vármegyék: 1. / Post-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, székhelye Budapest. Egyben az ország fővárosa.

Nevezetesebb városok:

Vác / fegyház / Gödöllő, királyi kastéllyal, a Kormányzó Ur nyaraló helye.

Cegléd, híres Kossuth város.

Nagykőrös, kertészetéről, de különösen uborkájáról nevezetes.

Kecskemet, melynek barackja a külföldön is ismeretes.

Kiskőrös, Petőfy Sándor szülőhelye.

Kiskunfélegyháza, a kiskunság főhelye. Modern új állomással.

Kalocsa, örseki székhely.

2. / Jász-nagykun-Szolnok vm. Székhelye Szolnok.

Városai:

Jászberény, itt őrzik Lchol kürtjét.

Mezőtur, Kisujszállás, Karcag földműves városok.

Kenderes, nagyközség. Kormányzó Ur szülőhelye.

3. / Hajdu vm. Székhelye: Debrecen. Az Alföld legnagyobb városa. Hajdusoboszló, meleg fürdője van, mely igen látogatott.

4. / Békés vm. Székhelye Gyula.

Városai:

Békéscsaba, Szarvas.

Csonka vármegyék:

5. / Bács-Bodrog vm. Székhelye: Zombor - Baja.-

Városai: Zenta, Ujvidék, Titel, itt folyik a Tisza a Dunába.-

6. / Torontál vm. Székhelye: Nagybecskerek - Makó. Nagyb. helyek Nagy-kikinda és Pancsova.

7. / Arad vm. Székhelye: Arad - Makó. Aradon végezték ki a 13 honvéd tábornokot. Aradi vértanúk. Világos 1848/49-ki fegyverletétel-

8. / Csanád vm. Székhelye: Makó, Hagynójáról híres. Mezőhegyes, nén-állani teleppel. Mintagazdasággal.-

9. / Csongrád vm. Székhelye: Szentes:

Városai:

Szeged, az ország második legnagyobb városa. Rendezett szép város. Idemenekült a Kolozsvári egyetem, még tarhonya és paprikájáról híres.-

Hódmezővásárhely, Csongrád.-

Csongrád vármegyében van Pusztaszor. Itt tartották a honfoglaló magyarok az első országgyűlést.-

10. / Bihar vm. az ország legnagyobb vm-je. Székhelye: Nagyvárad - Berettyóújfalú. Nagyváradon pihennek Szent-László király hamvai.

Nagyszalonta. Arany János szülőhelye.-

11. / Szatmár vm. Székhelye: Nagykirály - Mátószalka. A megye legnépesebb városa Szatmárnémeti, a Szamos mellett.-

12. / Szabolcs vm. Székhelye: Nyíregyháza. A megyének csak egynéhány községe került cseh uralom alá.

Elszakított vármegye:

Tenes vm. Székhelye: Temesvár.

6. / Az Alföldön hegyek nincsenek.

Vizei: A Duna, és a Tisza, a mellékfolyóikkal. A Duna balparti mellékfolyója még a Tenes.

A Tisza balparti mellékfolyói: Szamos, Körös, Maros, és a Béga.

Jobbparti mellékfolyói: Bodrog, Sajó és a Zagyva.-

Tava egy van, a Palicsi tó. Szabadka határában.

7. / A Dunántul áll 4 egész és 8 csonka vármegyéből, összesen 12 vármegye.

Egész vármegyék:

1. / Sonogy vármegye. A Dunántul legnagyobb vármegyője. Székhelye: Kaposvár.

Városai: Szigetvár / Zrinyi kirohanása /, Tonyód, Balatonboglár és Balatonföldvár fürdőhelyek.-

2./Veszprém vm. Székhelye: Veszprém, püspöki székhely. Városai: Pápa, a vmegye legnépesebb városa, ref. kollégiummal. Herend híres porcellán gyárral, Siófok fürdőjéről nevezetes.

3./Fehér vm. Székhelye: Székesfehérvár. Árpádházi királyok koronázó és temetkező városa. Alcsut, itt van József főhercegnek birtoka, mintagazdasága.

4./Tolna vm. Székhelye: Szekszárd, vörös boráról híres. - Nagyobb helyek: Paks, Bonyhád és Dunaföldvár. Dunaföldvár-nál van közúti hid a Dunán át.

Csonka vármegyék:

5./Zala vm. Székhelye: Zalaegerszeg, Keszthely gazdasági akadémia-val. Balatonfüred, Hévíz fürdők.

6./Baranya vm. Székhelye: Pécs, a Dunántul legnagyobb és legszebb városa.

Vilány boráról nevezetes. Mohács, a török csa színhelye. / 1526: /

7./Vas vm. Székhelye: Szombathely püspöki székhely.

Kőszeg melynek várát a törökök ellen Jurisics Miklós védte.

8./Sopron vm. Székhelye: Sopron.

9./Moson vm. Székhelye: Magyaróvár - Győr.

10./Győr vm. Székhelye: Győr, gyárpara Budapest után a legnagyobb. Pannonhalma, itt van a bencések ezereves apátsága, melyet még Szent-István király alapított.

11./Komárom vm. Székhelye: Komárom - Esztergom. Komáromban született Jókai Mór. A híres komáromi várat 1849-ben Klapka György védte. Nevezetesebb helyek: Kisbér és Bábolna állami mentelleppel.

12./Esztergom vm. Székhelye: Esztergom, hazánk egyik legrégebbi városa, a hercegprimás székhelye.

8./ A Dunántul hegyei és vizei. A Balatontól északra van a Bakony hegység, folytatólag a Vértess, majd a Pilisi és Budai hegyek.

A Balatontól délre találjuk a Mecsek hegységet a Zengővel. A Dunántul nyugati részén vannak a Kőszegi hegyek, itt van a Dunántul legmagasabb csúcsa az Irottkő 883 m.

Vizei:

Főfolyója a Duna, melynek jobbparti mellékfolyói a Lajta, Rábca, Rába és a Sárvíz a Sióval. Délről a Dráva a Mura folyóval.

A Dunántul közepén van a magyar tenger, hazánk legnagyobb tava, a Balaton tó. Hossza 78 km., szélessége 6 - 15 km. Dunántulon van még a Fertő és a mocsaras Velencei tó.

9./ Az Északnyugati Felvidékhez 16 vármegye tartozik, melyek közül csak kettő maradt épségben, 4 megcsonkult és 10 teljesen elszakadt.

Egész vármegyék:

1./Heves vm. Székhelye: Egér, váráról és boráról híres. Várát Dobó István védte.

Városok: Gyöngyös, Hatvan és a dohányáról híres Verpelét.

2./Borsod vm. Székhelye: Miskolc, a Felvidék legnépesebb városa. Diósgyőr nagy vas és ágyugyárral, Mezőkövesd a matyók hazája, Lillafüred.

Csonka vármegyék:

3./Hont vm. Székhelye: Egri-ság - Balassagyarmat, Selmec és Bélabánya ezüst bányával, Drégely várát Szondy György védte.

4./Nógrád vm. Székhelye: Balassagyarmat. Salgótrján szénbánya és vasiparral.

5./Gömör vm. Székhelye: Rimaszombat - Miskolc. Dobosina jégbarlangjáról nevezetes.

6./Abauj-Torna vm. Székhelye: Kassa - Szikszó. Kassa a Felvidék legszebb városa, itt nyugszanak II. Rákóczi Ferenc és neje és a hőselektü Zrinyi Ilona.

Átszatolt vármegyék:

7./Pozsony vm. Székhelye: Pozsony, az ország hajdani fővárosa. Itt koronázták a magyar királyokat. Nagy-szombat, sok temploma miatt "Kis-Rómának" hívják.

- 8./ Nyitra vm. Székhelye: N y i t r a. Városok É r s e k u j v á r forgalmas vasuti gócpont. P ö s t y é n kénes fürdőjéről híres.-
- 9./ Bars vm. Székhelye: Aranyosmarót. K ö r m ö c b á n y a, itt volt hazánk pénzverő hivatala.
- 10./ Trencsén vm. Székhelye: Trencsén, Csák Máté vára. Z s ó l n a, itt volt hazánk legnagyobb posztógyára.
- 11./ Turóc vm. Székhelye: Turócszentmárton.
- 12./ Urva vm. Székhelye: A l s ó k u b i n.
- 13./ Liptó vm. Székhelye: L i p t ó s z e n t m i k l ó s.
- 14./ Zólyom vm. Székhelye: B e s z t e r c e b á n y a.
- 15./ Szepes vm. Székhelye: Lőcse. Nagyobb helyek: I g l ó, K é s m á r k, T á t r a l o m n i c, Tátrafürdő.-
- 16./ Sáros vm. Székhelye: Eperjes. B á r t f a vasas fürdővel.

10./ Északnyugati Felvidék hegyei: Hazánk a Dunától, az Aldunáig félköralakban a K á r p á t o k hegyláncolata vonja körül s így azokat több részre osztjuk és pedig:
 Északnyugati Kárpátok,
 Északkeleti Kárpátok,
 Keleti Kárpátok és
 Déli Kárpátokra.

Az Északnyugati Felvidéket az É s z a k n y u g a t i K á r p á t o k borítják, melyek a Morva völgyétől, az Ondova völgyéig húzódnak; részei:

- A Kis Kárpátok,
 Kis Fáttra,
 Nagy Fáttra,
 Alacsony Táttra és a
 Magas Táttra. A Magas Táttrában van Hazánk és a Kárpátok legmagasabb csúcsa, a Ferenc József csúcs, 2663 m. magas.

Az Alacsony Táttrától délre van a Magyar Érchegység és a G ö m ö r - S z e p e s i É r c h e g y s é g.

Az Északnyugati Felvidék legdélibb részén van Csonka Magyarország legnagyobb hegyvidéke, a C s e r é á t, M á t r a és a B ü k k hegység.

A Máttra legmagasabb csúcsa a K é k e s /:1010 m.:/, mely egyúttal Csonka Magyarországnak is a legmagasabb csúcsa.-

Az Északnyugati Felvidék keleti szögélyét az Eperjes-Tokaji Hegyvidék borítja.-

V i z e i:

A Duna balparti mellékfolyói és pedig a Morva, V á g, N y i t r a a Z s i t v á v a l, G a r a m és az I p o l y. Végül a S a j ó és a Hernád, melyek a Tiszába ömlenek.

11./ Az Északkeleti Felvidékhez 5 vármegye tartozik; ezek közül 2 csonka, 3 vármegye Csehországhoz lett csatolva.

C s o n k a v á r m e g y é k:

1./ Zemplén vm. Székhelye: S á t o r a l j a u j h e l y. Nevezetesebb helyek: Szerencs, cukorgyáráról és Sárospatak, régi református iskolájáról nevezetes.

2./ Bereg vm. Székhelye: Beregszáz-Mátészalka. M u n k á c s, itt tartották a honfoglaló magyarok az első pihenőt. Várát Zrinyi Ilona védte az osztrákok ellen. Bereg vm.-ben van a Vereckei hágó.-

Elszakított vármegyék:

- 3./ Ung vm. Székhelye: Ungvár - Nyiregyháza.
- 4./ Urocsa vm. Székhelye: Nagyszöllős - Mátészalka. A legkisebb vármegye.
- 5./ Máramaros vm. Székhelye: Máramarossziget. Aknasuhatag és S z l a t i n a sóbányával.

12./ Északkeleti Felvidék Hegyei: Az Erdős Kárpátok, Keleti Beszkidek és a Máramarosi Havasok.

Itt vezetnek keresztül a D u k l a i, U s o k i és V e r e c k e i hágó. Belső hegye, a Vihorlát Gutin hegysége.-

V i z e i.

Az Északkeleti Felvidék vizei a Tisza és annak mellékfolyói és pedig: T a r a c, T a l a b o r, N a g y á g és B o r s o v a. Legnagyobb mellékfolyója a B o d r o g, mely öt folyó egyesüléséből keletkezik: L a t o r c a, U n g, L a b o r c a, O n d o v a és T o p o l y a. -

13./ A Délkeleti Felvidékhez - Erdélyhez - 17 vármegye tartozik. Trianonnal az egész Erdély elvesztett, most még a románoké.-

V á r m e g y é k:

1./ Szilágy vm. Székhelye: Zilah.

2./ Szolnok-Doboka vm. Székhelye: D é s, D é s a k n a, sóbányával.

3./ Bezsterce-Naszód vm. Székhelye: Bezsterce.

4./ Kolozs vm. Székhelye: Kolozsvár. Itt született M á t y á s király.-Erdélynek legnagyobb és legnagyobb város. Kalotaszeg népviseletéről híres.

5./ Maros-Torda vm. Székhelye: Marosvásárhely. A megyét túlnyomóan székelyek lakják.

6./ Csik vm. Székhelye: Csikszereged. E megyében csak székelyek laknak "S z é k e l y o r s z á g n a k" - is hívják. A megye ásványvizekben bővelkedik, B o r s z é k arról nevezetes.

7./ Udvarhely vm. Székhelye: Székelyudvarhely.

8./ Háromszék vm. Székhelye: Sepsiszentgyörgy. E megyét szintén s z é k e l y e k lakják. Itt van T ó r j a, a k ü d ö s b a r l a n g g a l, k é n g ő z ö k t ó d u l n a k k i. -

9./ Brassó vm. Székhelye: Brassó.

10./ Fogaras vm. Székhelye: Fogaras.

11./ Szeben vm. Székhelye: Nagyszeben.

12./ Nagy-Küküllő vm. Székhelye: Segesvár. I t t e s e t t e l P e t ő f y S á n d o r.

13./ Kis-Küküllő vm. Székhelye: Dicsőszentmárton.

14./ Torda-Aranyos vm. Székhelye: Torda, közelében van a tordai hasadék.

15./ Alsó-Fehér vm. Székhelye: Nagynyed, régi ref. főiskolával. Gyulafehérvár az erdélyi fejedelmek temetkező városa. M a r o s u j v á r gazdag sóbányával. -

16./ Hunyad vm. Székhelye: Déva, Vajdahunyad, a Hunyadiak gyönyörű várkastélyával. P e t r ó z s é n y híres szénbányával. -

17./ Krassó-Szörény vm. Székhelye: Lugos. A legnagyobb vármegyék egyike.

Nevezetesebb helye: A n i n a és R e s i c a b á n y a vas és szénbányászattal. O r s ó v a közelében van Vaskapu. Itt hagyja el a Duna hazánkat. H e r k u l e s f ü r d ő, kénés gyógyfürdővel, már a rómaiak is ismerték. -

14./ Délkeleti Felvidék hegyei Keleten a Keleti Kárpátok, délen a déli Ká r p á t o k láncolata és pedig:

Radnai,

Gyergyói,

Csiki,

Brassói,

Fogarasi, és

Szebeni havasok. Ezeken több

h á g ó vezet keresztül, ugymint a T ö l g y e s i, G y i m e s i, és O j t o z i.

Erdély belsejében van az Erdélyi Erzhogység. A Sebeskörös völgyében van a K i r á l y h á g ó, a legfontosabb átjáró hely az Alföld és Erdély között.

V i z e i: Erdély folyói majdnem mind a Tiszába folynak. Csak a Zsil és Olt folynak a Dunába.

F ő l y ó i: a Szamos, Hármaskörös és a Maros: Sebes, Fekete és Fehér Körös. /A Körösbe folyik a B e r e t t y ó. A Marosba folyik az Aranyos, Kis és Nagyküküllő. -

15./Az Adriai-tenger északkeleti sarkában fekszik Fiume, az Adriai gyöngye, mely hazánk egyetlen kikötő-városa volt, melynek élénk forgalma és kereskedelme Trianonnal megszűnt.

Az Entente államok Jugoszláviának ítélték, de Olaszország csapatokkal megszállta és saját birtokába vette.-

Fiume külön kormányzóság alatt állott, de a magyar királyság területe volt.-

16./Horvát-Szlavonország az Adriai tenger, a Duna, Dráva és a Száva folyók között terül el. Nyolc vármegyéből áll, melyek Jugoszláviához lettek csatolva.-

Vármegyéi és városai:

1./Szerém vm. Székhelye: Vukovár. Nevezetesebb helye Zimany. A Duna és Száva összefolyásánál, fontos hídő.

2./Verőce vm. Székhelye: Eszék.

3./Pozsega vm. Székhelye: Pozsega.

4./Belovár-Körös vm. Székhelye: Belovár.

5./Varasd vm. Székhelye: Varasd.

6./Zágráb vm. Székhelye: Zágráb. Horvát-Szlavonország fővárosa.

7./Modrus-Fiume vm. Székhelye: Ogulin.

8./Lika-Krbava vm. Székhelye: Gospic.

Hegyei és vizei: A Dunától délre van a Fruska-Góra. A Dráva és a Száva a Papuk és a Bilói hegyek. A Tenger partján a Nagy és Kis-Kapella és a Velebit hegység.-

17./Hazánk fővárosa Budapest, mely az ország szívében a Duna mindkét partján terül el. A Duna jobb oldalán van Buda, bal oldalán Pest. Budapest a világ legszebb városai közé tartozik, és nagyságra nézve Európában az ötödik helyen áll. A budai várhegyen van a királyi palota, a pesti oldalon közvetlen a Duna mellett pedig az Országház, e két épület a világ legszebb építkezései közé tartozik.

A budai oldalon vannak a fővárosnak világhírű fürdői: Császár, Rudas, Jókács és a Gellért fürdők.

A fővár-os 10 kerületre oszlik, melyekből 7 Pesten és 3 Budán van. Budát Pesttel /:a Dunán át:/ hat hid köti össze. Ezek:

Az újpesti hid,

Margit-hid,

Lánchid,

Erzsébet-hid,

Ferenc József-hid és a

Vasúti összekötő hid. A Margit-hid mellett

van a gyönyörű és látványos Margit-sziget, híres fürdővel.-

18./Európa felosztás: Közép, Nyugat, Kelet, Észak és Dél Európára.

Közép-Európa államai:

1./ Magyarország - Budapest.

2./ Németország - Berlin.

3./ Ausztria - Wien /: Bécs: /

4./ Csehszlovákia - Prága.

5./ Svájc - Bern.

Nyugat-Európa államai:

6./ Franciaország - Páris. *21 = 5000.000 lakos*

7./ Angolország - London.

8./ Hollandia - Hága.

9./ Belgium - Brüsszel.

Észak-Európa államai:

10./ Dánia - Koppenhága.

11./ Norvégia - Osló.

12./ Svédország - Stokholm.

13./ Finnország - Helsinki.

Kelet-Európa államai:

14./ Oroszország - Moszkva.

TÖRTÉNELEM.

1./ A magyarok eredete és hazája:

A magyarok keletről Ázsiából származnak és a Turáni népfajfajhoz tartoznak. A magyarok őshazája az síkban az Ural és a Volga folyók, valamint a Káspi tó közötti területen volt. /: Turáni alföld:/.

2./ A magyarok vándorlása, Árpád pajzsra emelése, Vérszerződés.

Őshazájukból kiszorítva vándorlásaik útján találtak a Kárpátok övezte mai hazánkra Magyarországra.

Vándorlásaik során először a Lebediában telepedtek le, mely a Fekete és az Azóvi tenger mellett terül el. Majd innen is kénytelenek voltak tovább vándorolni s ekkor ősünk egy része visszament az Ural vidékére - ezeknek teljesen nyoma veszett - hét törzspedig Etelközben telepedett le, a Bug, Dnyeszter, Prut és Szeret vidékén. A hét törzsfő, vezérek akkor Álnos, Előd, Kond, Ond, Tas, Huba és Töhötöm voltak. Etelközben a magyarok elhatározták, hogy közös fejedelmet választanak. A választás Álnos fiára Árpádra esett.

Árpádot ősi szokás szerint pajzsukra emelték s így kiállították ki fejedelemmé. -

Utána megkötötték a vérszerződést, mely abból állott, hogy a hét vezér karján eret vágott s a vért egy közös edénybe csurgatták, melyből mindenki ivott és megfogadták, hogy Árpádhoz hűek maradnak és amíg Árpád nemzetsége él, vezért csak abból választanak. -

3./ A honfoglalás:

Etelközhől tovább vándorolva értek a Kárpátokhoz, hol a Vereckei szoroson át jöttek be a mai hazába és legelőször Munkácsnál pihentek meg. -

Hazánk területén akkor a Felvidéken a szlávok, fejedelmük Szvatopluk, az Alföldön a bolgárok, vezérük Zalán, Erdélyben a kezeréklaktak, fejedelmük Marót volt. A dunántúli részt nemetek lakták. Árpád ezeket a törzseket egyenkint mind leverte 896-899-ig és a hazát, a magyaroknak elfoglalta. -

Árpád meghalt 907-ben.

4./ Turáni népek. Turáni eszme:

Mi magyarok a turáni népfajhoz tartozunk. Fajrokonaink: a kínaiak, japánok, mongol-tatárok, kirgizok, finnek, lettek, esztek, bolgárok, törökök stb. összesen kb. 600 millió.

Turáni eszme: A rokon turáni népfajok tömörítése, egyesítése. Az ősrégi hagyományaik, szokásaik felújítása. -

5./ Ósnagyarok hadiszervezete:

Az ósnagyarok hadiszervezete a törzsszervezeten alapult, melynek egységei a törzs, a nemzetiség és a család voltak. Háború esetén a fegyverbirók a törzsfő által kijelölt helyen gyülekeztek és annak zászlói alatt harcoltak.

A magyarok harcmodja az európai népekétől eltérő volt. A hadsereg nagykéony lovasságból állott. Harcközben nem tömör alakzatban, hanem kis csoportokban összműködően harcoltak.

A magyarok lőfegyvere a nyíl volt, melyet igen ügyesen használtak. Egyéb fegyvereik: a gerely, fűkos és a csákány.

Védőfegyverül a m e l l v é r t e t és a s i s a k o t használták.

6./ Magyar királyság megalapítása.

A r p á d halála után Szent István koráig Zoltán, Taksony és Géza fejedelmek uralkodtak. A magyarok a külfölddel állandóan hadakozásban voltak. Betörték a szomszéd országokba, vadkalandozták, fosztogatták és gazdag zsákmánnyal tértek vissza. Vitézségükkel rettegett hírnővre tettek szert.

Géza fejedelen azonban belátta, hogy az állandó hadviselés a magyarok pusztulásához fog vezetni és a kalandozásokat beszüntette.

Géza halála után fia Vajk - István került a fejedelemség élére. István kettős célt tűzött maga elé: a pogány magyarokat a keresztény hitre téríti és a fejedelemséget királysággá alakítja át.

Őseink ugyanis pohányok voltak, tisztelték az eget, földet, levegőt és a vizet, de csak egy láthatatlan Istent imádtak, kit "Hadumak" a magyarok Istenének hívtak.

Szent István külföldről papokat, hittérítőket hozatott az országba, kik a népet a keresztény hitre térítették s földművelésre és munkára tanították. Templomokat, iskolákat építtetett, böles és igazságos törvényeket hozott.

7./ Szent István megkoronázása.

Szent István Astrik püspököt Rómába küldte, hogy a pápa Magyarországot is vegye fogadja be a többi keresztény országok közém küldjön neki koronát.

A pápa örömmel teljesítette Szent István kérését s arany koronát és kettős keresztet küldött neki. A kettős kereszt összes királyaink apostoli címét vonta maga után.

István ezzel a koronával koronázta meg magát királlyá 1001. évben Esztergomban és így megalapította a magyar királyságot.

Szent István volt az, aki az országot várkerületekre osztotta, melyekből később várneigyékek lettek. A várkerületek élén a várispán állott, na a főispán.

Szent István meghalt 1038-ban és Székesfehérvárott temették el. Az egyház Imre fiával együtt szentté avatta.

Szent István jobb keze csodálatosképen foségben maradt és ma is a királyi palota kápolnájában őrzik. A szent jobbot minden évben egyszer - augusztus 20.-án - Budán a várban fényes körmenettel áru hordozzák. A budai várban őrzik a szent koronát is.

8./ IV. Béla és a tatárjárás

II. Endre halálaután fia IV. Béla került a trónra /:1235-1270/.
IV. Béla uralkodására idejére esik den z e t ü n k leg nagyobb gyásza a tatárjárás /:1241-1242/. A mongol tatárok 1241. év ta vaszán B a t u khán vezérlete alatt nagy sereggel törték be hazánkba.
IV Béla király kb. 60.000 főnyi sereggel a i c h i pusztán /:5a-
jó partján /szembeszállt a nagy ellenséggel. A tatárok azonban telje sen szétverték a nagy sereget. Béla király pannáciába menekült.

A tatárok a vezetes csata után az egész országot feldúlték a lakosságot leöldösték, falvakat, városokat felgyújtották. Garázdálkodá suk kb. másfél évig tartott és csak Oktai khán halála hírére vonultak vissza Azsiában.

Szeptember 1111

8

IV. Béla király mikor hirül vette, hogy a tatárok az országból kitekarodtak, v i s s z a t é r t az országba és hozzáfogott az ország ujjaépítéséhez. A károsult, elnéptelenedett vidékekre k u n o k a t és más idegen népeket telepített le. Külföldről nagymennyiségű gabonát, vetőmagot és igavonó - vágó barmokat hozatott be. Az elpusztult falvakat városokat ujjá építette, az ország védelmére várakat építette.

IV. Béla még 25-évig uralkodott, mely idő alatt az országot újra erőssé és hatalmassá tette.

9./ K U N L Á S Z L Ó a morvamezei csatában:

IV. Béla után fia V. István, majd IV. László /:Kun:/ következett a trónon. Kun László uralkodása alatt a német Habsburgi Rudolf és a cseh Ottokár versengtek a főhatalomért és mindketten a magyarokat hívták segítségül. Kun László, Habsburgi Rudolf segítségére ment és Morvamezején /:1278:/ a magyarok fényes győzelmet arattak a csehek felett. A csatában maga Ottokár cseh király is elesett.

A magyarok ezzel a csatával megalapozták és erőssé tettek Habsburgi Rudolf trónját, míg a cseh királyt megakadályozták abban, hogy nagy szláv birodalmat alapítson.

10./ Á R P Á D H Á Z I királyok elhalálása:

Az utolsó Árpád-házi király III. Endre volt, vele halt ki 1301-ben a legmagyarabb királyi házunk, az Árpád-ház.

Az Árpád nemzetség szerezte nekünk ezt a szép hazát, az tette kereszténnyé, hatalmassá és gazdaggá.

Á r p á d nemzetsége 400 évig uralkodott hazánkban. /:896-1301:/

11./ V E G Y E S H Á Z I királyok kora.

Az utolsó Árpád-házi király kihalása után a királyválasztás joga visszaszállott a nemzetre.

A magyarok az Árpád-házhoz való ragaszkodásból, a leányágról származó Vencel, majd I. Ottót választotta királlyá. Ezek csak rövid ideig /:1301-1308:/ uralkodtak és gyenge királyok voltak.

I. Ottó után IV. Béla király unokája az Anzsu házból származó IV. Róbert Károly került a trónra 1308-1342-ig Róbert Károly hazánk legnagyobbb királyai közé tartozik.

A főpapoknak és főnemeseeknek elrendelte, hogy birtokaik aranyban csapatokat, bandériumokat szereljenek fel.

Rendezte a pénzügyeket, ő veretett először arany és ezüst pénzt.

12./ N A G Y L A J O S elfogadja a lengyel koronát:

Róbert Károly halála után, legidősebb fiát, a j o s t koronázták királlyá, akinek a nemzet a " Nagy " melléknévet adta. /:1342-1342:/

Nagy Lajos uralkodása alatt élte hazánk fénykorát. Az országot nagygyá, gazdaggá, népét pedig boldogá tette. Sok háborút viselt és fegyvereit mindenütt diadal kísérette. Boszniát, Szerbiát, Bulgáriát és a vasalföldet hazánkhoz csatolta és visszaszerezte Dalmáciát.

Mikor pedig 1370-ben Kázmér lengyel király - fiúutód nélkül meghalt, a lengyelek - rokoni kötelék folytán - Nagy Lajosnak ajánlották a k fel a lengyel trónt. Nagy Lajos el is fogadta a lengyel koronát s ezzel Magyarországot oly hatalmassá tette, amilyen sem azelőtt, sem azután nem volt. A költő is mondja: Nagy volt hajdan a magyar, nagy volt hatalma, birtoka. Magyar tenger vizében hunyt le Észak, Kelet és Dél hulló csillaga. Magyarország határát akkor három yenger mosta, a Keleti, az Adriai és a Fekete tenger.

Nagy Lajos bölcs törvényeket hozott /:biztonság/ ósiség:/, fejlesztette az ipart és a kereskedelmet, sok templomot és iskolát építtetett.

Nagy Lajos Nagyszombatban halt meg 1382-ben és fia nélkül maradt. Utána fia nélkül 1382-ben és Székesfehérváron van eltemetve. Utána legidősebb leánya Mária, majd annak férje Zsigmond ke-

rült a magyar trónra. /:1387-1437:/, aki az ország érdekeivel nem sokat törődött. Délről már közelgett a veszély, mely nem csak hazánkat fenyegette, hanem az egész keresztény világot, a t ö r ö k t e r j e s z k e d é s.

13. / A Z első Habsburg-házi király:

Zsigmond halála után Albert az első Habsburg-házból származó király került a trónra. /:1437-1439:/

Albert király halála után a nemzet a királyválasztást illetőleg két pártra szakadt s végül a lengyel Jagello házból származó I. Ulászlót választotta az ország magyar királynak. /:1440-1444:/.-A széthúzás az ország erejét nagyon meggyengítette. Ezt a török is kihasználta és több ízben az országot tárt, de Hunyadi János mindannyiszor kiverte őket.

14. / HUNYADI kormányzósága és a nándorfehérvári diadal:

I. Ulászló király után a kiskorú V. László uralkodása következett. A kiskorú király mellé az ország Hunyadi Jánost választotta kormányzóknak /:1446-1452.-ig:/

Hunyadi rendezte az ország ügyeit és minden erejével hazáját és királyát szolgáltatta.

1456-ban II. Mohamed török szultán nagy erővel tört be hazánkba és Nándorfehérvárt ostrom alá fogta. A várat akkor Hunyadi fia László és Szilágyi Mihály védtek. A király Hunyadi Jánost küldte a török ellen. Hunyadi tehertörzettel sereggel Nándorfehérvár felmentésére sietett és Kapisztrán János segítségével a hatalmas török sereget teljesen tönkretverte, és a várat felmentette.

Itt tünt ki Dugovics Titusz, ki hősiességével akatályozta meg, hogy a török a felhordas zászlót a várfalára kifűzze. Dugovics, mivel a törökkel másként nem bírt, magával rántotta a mélységbe.

Hunyadi János ezzel a győzelmével nemcsak Magyarországot, hanem az egész keresztény világot mentette meg a töröktől.

A római pápa a győzelem örömére és emlékére a déli harangszót rendelte el.

Hunyadi Jánosnak ez volt utolsó hőstette, mert a nándorfehérvári csatában ragályos betegséget kapott és 1456-ban meghalt.

15. / M Á T Y Á S király kora:

V. László halála után a magyarok Hunyadi Jánost Máttyást kiáltották ki királynak. /:a Duna jegén:/ Uralkodott 1458-1490-ig.-

Az ifjú király erős kézzel fogott az ország ügyének rendezéséhez. Legelőször a Felvidéken garázdálkodó Giskrát vette meg, azután török ellen fordult, kit egész Európából kikarj üzni.

Máttyás király, hogy a török ellen eredményesen tarcolhasson, árlandó zsoldos sereget tartott szervezett, melyet sötét ruhájáról "fekete seregek" neveztek.

A "fekete sereg" volt akkor Európának a legjobb és legfegyvermezettebb serege. Máttyás király ezzel a sereggel megverte a törököket Boszniában és Hercegovinában.

A legfényesebb diadalt azonban Kenyérmezőnél /:Hunyad megye:/ aratta. Itt a törökök réme, a közlegényből hadvezérelt bolcra emelkedett Kinizsi Pál a török sereget teljesen megsemmisítette. 30.000 török maradt a csatatéren.

Máttyás király Ausztria nagyrészt és Bécsset is elfoglalta. büszke Bécsset kétszer is meghódította és második színhelyévé tette.

/:Nyögte Máttyás büs hadát Bécsnek büszke vár/

Máttyás király igazságos és böles uralkodó volt. Sokat tett az igazságszolgáltatás érdekében. Még ma is él a szállé ige, hogy "Meghalt Máttyás király/osa, az igazság". A nemzet az "igazság" melléknevet adta neki.

Máttyás király nagy gondot fordított a tudományok és művészetek ápolására. Isplákat és könyvtárakat alapított.

/Pozsonyi egyetem, Corvina könyvtár:/

Mátyás király meghalt 1490-ben Bécsben. Teteme Székesfehérváron van.-

Mátyás király is, mint minden nagy királyunk fiutód nélkül halt meg. Korvin János törvénytelen fia volt s így a főúrak nem azt, hanem II. Ulászló cseh királyt választották meg. /:1490 - 1526:/.-

II. Ulászló nem sokat törődött az ország ügyeivel, magyarul sem tudott s mindenre csak azt felelte, hogy "dobzse" azaz "jól van" rajta is maradt a "Dobzse László" név.

16/ A M O H Á C S I C S A T A:

II. Ulászló után 10-éves fia II. Lajos került a trónra /:1516-1526-ig:/. Ez időre esik a szomorú mohácsi csata, melyben a király maga is elesik.-

A gyermekkirály uralkodása alatt a főúrak és köznemesek állandó pártviszályban voltak, pedig a legnagyobb összetartásra lett volna szükség, mert a török már elindult a nagy hódító útjára Magyarország felé. Nándorfehérvárat vissza is foglalta.-

II. Szolimán, a harcias török szultán 1526. év tavaszán nagy sereggel jött hazánkba, hogy azt elfoglalja.

A megrémült főúrak most külföldi uralkodókhoz fordultak segítségért, de nem kaptak. A király az országban körülhordozta a véres kardot. Így is csak nehezen mintegy 28.000 főnyi sereg gyűlt össze. A török haderő 100.000 emberből és 300 ágyúból állott. A két sereg M o h á c s i alatt ütközött össze 1526. augusztus 29.-én.

A csata gyászos magyar vereséggel végződött. 22.000 magyar holtteste maradt a csataterén Tomori Pál /:kalocsai érsek:/. fővezérrrel együtt. II. Lajos király maga is odaveszett, mert menekülés közben a megáradt Csele-patakba fulladt. Ugratás közben lova megbottlott és magával rántotta mély vízbe.-

A győztes Szolimán most már minden ellenállás nélkül végig fosztogatta, rabolta a Duna-Tisza között és gazdag zsákmánnyal megrakodva kiment az országból.

17/ M A G Y A R O R S Z Á G három részre szakadása:

Miután a mohácsi csatában menekülés közben II. Lajos király a Csele-patakba veszett, királyválasztásra került a sor.

A nemzet két pártra szakadt, az egyik párt Szapolyai Jánost, erdélyi vajdát /:1526-1540:/. a másik párt a német császár öccsét Habsburgi Ferdinándot /:1526-1564:/. választotta királlyá. Így az országnak most egyszerre két koronázott király volt, kik állandóan a hatalomért versengtek s így sok bajt és szenvedést hoztak a hazára.-

Szapolyai János, hogy trónját megerősítse és az ország egységét megmentse, Szolimán török szultánhoz fordult segítségért. Szolimán szultán háromszor is hadat vezetett az országba, Budát elfoglalta és átadta Szapolyainak. Bécsot is el akarta foglalni, de tervének útját állotta Kőszeg, melynek várát a hős Jurisics Miklós védte.-

A török azonban mindig nagy pusztítást vitt véghez az országban s így Szapolyai lemondott a közös török segítségről és Ferdinánddal békeket kötött Nagyváradon /:1538:/.-

A nagyváradai békeben kölcsönösen elismerték egymást királynak és mindegyik megtartotta azt az országrészt, amely éppen a birtokában volt.

Szapolyai a váradi békekötés után nőül vette a lengyel király leányát Iszabellát, kitől János Zsigmond nevű fia született. Szapolyai még az évben /:1540:/. meghalt. Halálos ágyán arra kérte hiveit, hogy trónját ne adják át Ferdinándnak, hanem fiát a csecsemő János Zsigmondot török segítséggel választassák meg királynak, ami meg is történt.-

A váradi béke szerint Ferdinándot illette az egész ország és ezért Ferdinánd nagy sereggel Buda-vár elfoglalására indult. János Zsigmond Budát nem akarta átadni Ferdinándnak s ezért a török szultánt hívta segítségül. A török szultán nagy hadsereggel vonult Buda alá, hol Ferdinánd seregét szétverte és Budát esellel a maga számára elfoglalta. /:1541:/. s 150 esztendőig uralkodott benne.-

Budavár elfoglalásával hazánk 3 részre szakadt. A nyugati részen Ferdinánd uralkodott, a Tiszántúlt és Erdélyt János Zsigmondnak hagyta meg a szultán és a Duna - Tiszamentét egészen Budáig a szultán magának tartotta meg.-

18 / SZONDY GYÖRGY.

A török szultán 1552. évben két hatalmas sereget küldött - Achmed basa és Ali basa vezérlete alatt - a magyar végvárak elfoglalására. Az egyik sereg Temesvár ellen indult, Ali basa pedig Drégely várát vette ostrom alá.

Drégely várát a hős Szondy György védte, aki a törökök minden támadását visszaverte. Mikor pedig a basa megadásra szólította fel Szondyot feleletül két apródját küldte Ali török basának, hogy vegye gondozásába és nevelje fel őket.-

A hosszú harc után, mikor a vár falai már roskadozni kezdtek, Szondy belátta, hogy nem sokáig tarthatja már magát, azért a vár piacára hordatott minden értéket /: drágaságot /: s ott megégette, lovait leszártatta, hogy az ellenség kezébe ne kerüljenek, ő pedig őrségével együtt hősi küzdelem után meghalt, de a várat nem adta fel.-

Ali basa, Szondy Györgyöt önfeláldozó magyar vitézségért a vármelletti magaslaton eltemettette.-

19 / EGRI NŐK.

Temesvár, majd Drégely elfoglalása után a két török sereg egyesült erővel Eger várát vette ostrom alá 200 ezer emberrel. Eger várának Dobó István volt a védője, alig kétféle ezer emberrel. A büszke török vezérek könnyű diadalra számítottak, de nagyon csalódtak, mert öt hetes kemény ostrom után sem tudták a várat elfoglalni. Majd a török felhívta Dobó Istvánt, hogy adja fel a várat. Dobó István feleletül egy koporsót tüzetett a vár falára azzal a felirattal, hogy "Győzelem vagy halál".

A török erre még egy utolsó támadást intézett a vár ellen. Ebben a harcban az e g r i nők is részt vettek. Dobó Katival az öklükön. A felkapaszkodó törökökre követet dobáltak, forró vizet, égő olajat és szurkot öntöttek. Végre is a két büszke török basa szégyenszemre riási veszteséggel elvonult a vár alól. /: 1552.

Az egeri vár pedig az e g r i nők dicsőségével együtt a magyaroké maradt.-

20 / ZRINYI MIKLÓS KIROHANÁS.

II. Szulejmán török szultán maga jött nagy sereggel az országba 1566-ban, hogy Szigetvárt elfoglalja s utána Bécsset is meghódítsa. Szigetvár hős védője Zrínyi Miklós azonban áthúzta a török szultán tervét, mert Szigetvárnál tovább nem jutott. Szigetvár ostrománál a török szultán 300 ágyúval éjjel nappal lövette a várat, de sikertelenül. Végre kigyulladt a vár s akkor már látta Zrínyi, hogy nincs menekvés, de azért nem adta meg magát. Felvette legszebb ruháját, 100-100 darab aranyat tett zsebébe. Majd kinyitotta a vár kapuját, elsütötte utolsó ágyúját s megmaradt 300 vitézével kirohant a várból. A török seregek még nagy pusztítást vittek végbe s valamennyien meghaltak a hazatérni.

A török nagyon megfizetett ezért a győzelemért, mert 30.000 török vesztette életét. A győzelemnek II. Szulejmán sem örülhetett, mert a sikertelen ostrom miatt a g u t a megütötte és meghalt. Így nem került sor Bécs meghódítására.

21. / BETHLEN GÁBOR királyi körben:

Bethlen Gábor Erdély fejedelme volt 1613-1629-ig. Az ő idejében volt Erdély a legnagyobb. Meghódította a Felvidéket és megmentette a protestánsok vallás szabadságát. II. Ferdinánd királlyal szemben Bethlen Gábor megszerezte a szent koronát is, mire a protestáns rendek Magyarországot királyává választották. Bethlen azonban nem koronáztatta meg magát, csak a királyi címet fogadta el.-

Bethlen Gábor sokat tett a tudomány és művészet terén s szívesen időzött tudósok és művészek körében.

Bethlen Gábor 1621-ben II. Ferdinánd magyar királlyal békét kötött, melyben lemondott a királyi címről, a király viszont elismerte őt Erdély fejedelmének és biztosította a protestánsok vallásszabadságát.-

22./ B U D A V Á R V I S S Z A F O G L A L Á S A.

I. Lipót osztrák császár és magyar király 1686-ban Lotharingiai Károly herceg vezérlete alatt nagy sereget küldött Budavár visszafoglalására. Ebben a seregben sok európai keresztény harcos/:angol, spanyol, francia, német:/ és kb. 15,000 magyar vitéz - kuruc - is volt.

Budavárát akkor az ósz Abdi baba védte. A török az egyesült sereg erős ostromát nem tudta visszaverni és három hónapi kemény harc után, a vár falára újra magyar zászló került és Buda felszabadult a török uralomtól./:1686:/

Buda tehát 145 évig tartó török rabság után újra magyar kézbe került. A török hatalma ezzel Magyarországon mindinkább aláhanyatlott és a XVII. század végén az országból teljesen kitakarodott.-

23./ Z R I N Y I I L O N A M U N K Á C S N Á I.

Budavár visszafoglalása után nem sokáig tartott az öröm, mert a magyar nemzetre ismét szomorú napok következtek.

I. Lipót király ugyanis arra hivatkozott, hogy az országot ő szabaddította fel a török járom alól és ezért Magyarországot, mint örökös tartományt akarta Ausztriához csatolni. Hogy célját elérje, szónéklül türte a magyarok üldözését.

Különösen kitünt a vérengzéséről híres K a r a f f a, császári tábornok, aki elhitette a királlyal, hogy a magyarok összeesküvést szöttek és élete ellen tömek. A király ezért tejhatalommal ruházta fel Karaffát a lázadók leverésével. Karaffa ekkor véstörvényszéket állított fel E-perjesen, hol 100-val végeztette ki a magyarokat, akiknek csak az volt a bűnük, hogy magyarok voltak.-

A császár hatalmával már csak Zrinyi Ilona dacolt, aki Munkács várát vélte, a császári seregek ellen. Három évig ostromolták a császári seregek Munkács várát és Zrinyi Ilona minden ostromot hősiesséssel visszavert.

A vár csak árulás útján került a császár birtokába.-

24./ R Á K Ó C Z Y S Z A B A D S Á G H A R C A és fejedelmé választása.

I. Lipót király nem mondott le tervéről és továbbra is azon dolgozott, hogy Magyarországot beleolvassza az osztrák tartományok közé. Ezért mellőzte a magyar alkotmányt és rendeletekkel kormányozta az országot.-

Ekkor állott a magyar nemzet élére II. Rákóczy Ferenc, hogy megmentse a magyar nemzet alkotmányát és szabadságát. II. Rákóczy Ferencnek édes anyja volt Zrinyi Ilona, Munkács hős védője.-

Az osztrákok azonban árulás útján elfogták Rákóczyt és börtönbe vetették. Börtönéből hű feleséggel szabadították ki, mire Lengyelországba menekült. A nemzet hívószavára azonban visszatért az országba és tömegesen csatlakoztak zászlói alá hívei: a kurucok. A császári seregben harcoló magyarokat labancoknak hívták.-

Rákóczy egymásután foglalta el a Felvidéket, a Dunántúlt és Erdélyt. Hívei ekkor Rákóczyt erdélyi fejedelmé, majd a szécsényi országgyűlésen az egész ország vezérlel fejedelmévé választották./:1705-ben.:/

Az ónódi országgyűlésen pedig 1707-ben a Habsburg családot trónvesztettnek nyilvánították. Ekkor volt Rákóczy Ferenc hatalma a legnagyobb. A hadiszerencse azonban elfordult Rákóczytól és hős kurucok egyik csatát a másik után veszítették el. Rákóczy Ferenc Lengyelországba utazott, hogy onnan segítséget hozzon. Míg 3 távol volt, az alatt vezére és helyettese Károlyi Sándor gróf a megsanyargatott kurucokkal a nagymajtényi síkon a fegyvert lerakatta és a király fővezérével Pálffy János-sal, Szatmáron békét kötött./:1711.:/

A szatmári békében a király biztosította az ország alkotmányát és kegyelmet ígért azoknak, akik neki hűséget fogadtak.-

II. Rákóczy Ferenc azonban ezt a békét nem fogadta el. Inkább a száműzetés keserű kenyerét választotta és kibujdosott az országból.

II. Rákóczy Ferenc Törökországban - Podcsóban - halt meg 1735-ben. Hamvait a nemzet a messze idegenből 1906-ban hazahozta és Kassán helyezte örök pihenőre. Trianon óta azonban Rákóczy hamvai ismét idegenben pihennek.-

25./ III. K Á R O L Y ./:1711-1740:./

III. Károly 1711-ben került a trónra a békülékenység jegyében kezdte meg az uralkodást. Megkoronáztatása után országgyűlést hívott össze melyen esküvel fogadta, hogy Magyarországot saját törvényei szerint fogja kormányozni. A 150 éves török uralom alatt elnéptelenedett, lakatlan területeket idegenekkel benépesítette. Rendezte az ország hadügyeit és a többi európai államok mintájára állandó sereget szervezett, melyet formaruhával és fegyverzettel látott el.

III. Károly miután fiúgyermeké nem volt és a Habsburg családnak ő volt az utolsó férfi sarja, azon fáradozott, hogy trónját leánya, Mária Terézia örökölje. Célját el is érte, mert 1723-ban a pozsonyi országgyűlésen elfogadtatta a magyar nemzettel a "Pragmatika Sanktiót". Ez a törvény kimondja, hogy a Habsburg családban a leányág is örökli a trónt, de ha az is kihal, a királyválasztás joga visszaszéli a nemzetre. De kimondja a törvény azt is, hogy Magyarországot csak alkotmányosan lehet kormányozni és erről a király megkoronáztatása előtt hitlevelet tartozik kiadni.

26./ M Á R I A T E R É Z I A.

A "Pragmatika Sanktió" törvénye szerint III. Károly király után leánya Mária Terézia került a magyar trónra. ./:1740-1780.:./

Mária Terézia nehéz viszonyok között foglalta el örökségét, mert a külföldi uralkodók nem akarták elismerni és egyszerre hét oldalról is megtámadták birodalmát. Mária Terézia nehéz helyzetében a magyarokhoz fordult. Pozsonyban országgyűlést hívott össze, ahol könnyes szemmel panaszkolta, hogy mindenki elhagyta és csak a magyarok segítségével bizik. A magyarok szívvel lélekkel ajánlották fel segítségüket és kardjukat kiáltva kiáltották, hogy "Életünket és vérünket királynónkért, Mária Terézéért." A lovagias magyarok csakhamar nagy sereggel álltak a királynő védelmére és mindenfelé győzelmet arattak.-

Igy mentette meg a magyarok lelkesedése és szeretete másodszor is a Habsburg család trónját. ./:Először 1278-ben IV. László király idejében, a morvamezei csatában:./

Mária Terézia nem is jeledkezett meg a magyarokról. Hosszu uralkodása alatt hazánkat újra erőssé és a magyar népet boldoggá tette. Legnagyobb érdeme, hogy a jobbáság helyzetén javított. Kiadta az "Urbéri rendeletet", amelyben megállapította a jobbágy kötelességét, de jogait is a földesurral szemben.-

Mária Terézia férje Lotharingiai Ferenc nagyherceg volt.-

27./ II. J Ó Z S E F ./:1780 - 1790.:./

Mária Terézia halála után fia II. József került a magyar trónra. II. József önkényesen, alkotmányellenesen uralkodott. Tíz évi uralkodása alatt országgyűlést egyszer sem tartott, hanem rendeletekkel kormányozott. Hogy a magyar alkotmányra ne kelljen esküt tennie meg-sem koronáztatta magát, sőt a szent koronát is Bécsbe vitette és ott őriztette. Ezért hívjuk kalapos királynak.-

II. Józsefnek az volt a terve, hogy egy nyelvű - német - birodalmat alapítson. Az iskolában kötelezővé tette a német nyelv megtanulását, az állami életben is a hivatalos nyelv német lett. Aki nemetül nem tudott, állami hivatalt nem kapott.-

II. József azonban tervét nem tudta megvalósítani, mert a magyarok ellenállásra készültek s így belátta, hogy a magyar nemzetet törvényellenesen kormányozni nem lehet.

Halála előtt alkotmányellenes rendeleteit visszavonta és a szent koronát is visszaküldte Budára.-

II. József halála után öccse II. Lipót került a magyar trónra, ki megkoronáztatása után mindjárt országgyűlést hívott egybe, melyen helyreállította az ország régi alkotmányát és azt újabb törvényekkel is megerősítette. E törvények közül a legfontosabbak:

- 1./Az új király hat hónapon belül köteles magát megkoronáztatni, a hitlevelet kiadni és az alkotmányra esküt tenni.
- 2./A szent koronát Budán kell őrizni.
- 3./Törvényt hozni, valamint adót vagy katonát szedni csak az országgyűlésen lehet, ezért három évenként országgyűlést kell tartani.
- 4./A magyar nyelv tanulása az iskolákban kötelező.

II. Lipót uralkodása alatt helyreállította az uralkodó és a nemzet kölcsönös bizalmát.

29./ I. F e r e n c. Napoleon. Széchenyi István.

I. Ferenc uralkodott 1792.1825.-ig. Uralkodása idejére esik a francia forradalom, mely Európa békéjét teljesen megbontotta. A forradalom jel-szava volt "Szabadság-Egyenlőség-és Testvériség". A francia forradalom legnagyobb alakja Napoleon volt. Napoleon tüzértiszttől lett a világ legnagyobb hadvezére és Franciaország császára. Napoleon meghódította fél Európát. Hatalma azonban mulandó volt, mert száműzetésben halt meg/:1821:/ Szent - Ilona szigetén.

A Napoleoni háborúk után I. Ferenc továbbra is azon dolgozott, hogy Magyarországot mint örökös tartományt Ausztriához csatolja. Önkényesen uralkodott, országgyűlést nem tartott és csak rendeletekkel kormányozta az országot, az iskolákban németül taníttatott.

A király végül is belátta, hogy az erőszak forradalomra vezethet ezért 1825-ben Pozsonyban országgyűlést hívott egybe.

A magyar nemzet ezen az országgyűlésen követelte a sérelmek orvoslását és kimondta a magyar nyelv egyedüli jogát.

Miután a magyar nyelv és műveltség a sok háború miatt nagyon elvult hanyagulva elhatározták, hogy a magyar nyelv ápolására és fejlesztésére egy tudós társaságot alapítsanak. Erre a célra gróf Széchenyi István birtokainak egy évi jövedelmét "60.000 forintot" ajánlotta fel. Széchenyi példáját többen is követték és így megalakult a "Magyar Tudományos Akadémia".

Gróf Széchenyi István ekkor állott a magyar nemzet élére és előkészítette az újjáalakulás nagy munkáját. Nagycsügtségére voltak az írók és költők: Berzsenyi Dániel, Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Sándor és Károly, Kölcsey Ferenc és Vörösmarty Mihály kik irodalmi tevékenységükkel új életet vittek a magyar néphez.

Ő építtette a Dunai Lánchidat és az ő kezdeményezésére indult meg az első gőzhajó a Dunán.

30./ K o s s u t h L a j o s 1848-49. szabadságharc.

Gróf Széchenyi István által megindított hazafias mozgalomhoz csatlakozott Kossuth Lajos is, aki nagytehetségű és kiváló szónok volt.

Mindketten a magyar nemzet szabadságáért és függetlenségéért harcoltak. Elvük azonban nem egyezett, mert Széchenyi azt vallotta, hogy az országot előbb gazdaggá és aztán kell szabaddá tenni. -Kossuth pedig azt hirdette, hogy az országot előbb szabadná függetlenné kell tenni és aztán gazdaggá.

Kossuth Lajos lelkesítő szónoki képességével magával ragadta az egész nemzetet, aki elérkezettnek látta az időt, hogy a magyar nép függetlenségét kivívja. Elősegítette a magyar szabadság diadalra jutását, az újabb francia forradalom/:1848. II. hó:/ és 1848. évi március 13.-án kitört bécsi forradalom. A bécsi forradalom hírére Budapesten a márciusi ifjúság 1848. március 15.-én Petőfi Sándor vezetésével felszabadította a sajtót és követelte a teljes szabadság kimondását. Petőfi nagy lelkesedéssel szavalt el a nép előtt a "Nemzeti dalt". Majd 12 pontba összeírták a nemzet kívánságát, amit az országgyűlés útján a királynak terjesztettek fel.

A király V. Ferdinánd kinevezte az első felelős magyar miniszteriumot, melynek elnöke gróf Batthányi Lajos lett.

Április 11.-én a király ünnepélyesen szentesítette és kihirdette a 48-as törvényeket melyek közül legfontosabbak:

Erdély egyesült Magyarországgal.

Hivatalos nyelv a magyar.

A törvény előtt az állam minden polgára egyenlő.

A jobbágyság megszűnik.

Adót mindenki fizet.-

Nagy volt a nemzet öröme, de ezt rövidesen ismét nagy gyász váltotta fel.

A bécsi udvar nem nyugodott bele a magyar nemzet kivívott szabadságába. Ezért titokban fellázította hazánk nemzetiségeit: az oláhokat, szerbeket, horvátokat és tótokat, hogy darabolják fel Magyarországot. Másrészt, hogy az uralkodót az alkotmányos kormányzásra esküje ne kötelezze, bécsi udvari párt V. Ferdinánd királyt a trónról lemondatta és helyébe a 18 éves Ferenc Józsefet ültette.

Kossuth Lajos akkor bejárta az Alföld nagyobb városait: Cegléd, Kecskemét, Szeged: / és mindenfelé hirdette, hogy "a haza veszélyben van". Izzó, lelkesítő szavára talpra állott a honvédsereg és honvédeink a nemzetiségeket: szerb, horvát, oláh: / egy-kettőre levertek.

Ausztria, a magyarok ezen eljárását forradalomnak nyilvánította és Windischgrätz herceg vezérlete alatt nagy sereget küldött függetlenségünk elnyomtatására. Az osztrák főczer kezdetben diadalmasan haladt is előre, mire a magyar kormány Debrecenbe menekült.

De csakhamar fölénybe kerültek a dicső magyar honvédek és az osztrák csapatokat sorra verték. /: szolnoki, hatvani, váci, isaszogi, bicskői és komáromi csata: / Erdélyben Bem tábornok veri meg az osztrákokat: /: piski-i és nagyszabenyi csata: / a segesvári csatában elcsúszkál Petőfi is.

A honvéd seregek az osztrákokat egész Peczonyig visszaverték, majd 1849 április hóban a nemzet a Habsburg házat megfosztotta Magyarországot trónjától és az ország kormányzójává Kossuth Lajost választotta meg. Az osztrákok látva, hogy egymagukban nem bírnak a lelkes honvéd sereggel, Oroszországhoz fordultak segítségért.

Az orosz cár 200,000 embert küldött az osztrákok segítségére. Honvédeink a túlerővel szemben már nem tudtak sikeresen harcolni s így Görgey céltalannak látta a további küzdelmet, vérrontást és 1849. augusztus 13.-án Világosnál letette a fegyvert Rüdiger orosz tábornok előtt. Dicsőséges szabadság harcunk ezzel véget ért és ismét az elnyomtatás korszaka következett.-

Kossuth Lajos Olaszországba menekült és Turinba halt meg. Hamvai budapesti Kerepesi temetőbe pihennek.

31. / Kiegészítés. I. Ferenc József a koronázási dombon. Erzsébet királyné né, Deák Ferenc ravatalánál.-

A világosi fegyverletétel után szomorú és nehéz napok következtek a magyar nemzetre. Haynau osztrák tábornok rettenetes bosszút állt a magyarokon. A nemzet nagyjai közül 1849. október 6.-án kivégeztette Budapesten gróf Batthány Lajos, első magyar miniszterelnököt és Aradon a 13 honvéd tábornokot, a szabadságharc hőseit. Még sokan kerültek börtönbe és számosan külföldre menekültek. /: Az aradi 13 vértanú: Aulich János, Damjanich János, Desseffy Arisztid, Kiss Ernő, Knézy Károly, Lánner György, Lázár Vilmos, gróf Leinengen Károly, Nagy Sándor, Föltenberg Ernő, Szeveidel József, Török Ignác és Vécsei Károly: /

A bécsi udvar elvette alkotmányunkat és hazánkat az osztrák tartományok közé sorolta. Az elnyomtatás 1867-ig tartott, amikor is Deák Ferenc "a haza bölcse" a nemzetet a királlyal kibékítette. Ebben nagy része volt Erzsébet királynénak is, aki szerette a magyarokat és férje szívét az elnyomott magyar nép felé fordította.

I. Ferenc József 1867. február hóban Deák Ferenc javaslatára helyreállította az 1848-as alkotmányt - törvényeket - és kinevezte a második felelős magyar minisztériumot, melynek elnöke gróf Andrássy Gyula lett.

Igy a nemzet az elnyomtatás alól felszabadult és az országgyűlés nagy ünnepség mellett magyar királlyá koronázta I. Ferenc Józsefet és Erzsébet királynét.-

A kiegyezés értelmében Ausztria és Magyarország egymástól független államok lettek, de közös uralkodójuk van. A két ország együtt alkotta az Osztrák - Magyar - Monarchiát.-

I. Ferenc József a kiegyezés után még sokáig uralkodott és igazi békét és jólétet teremtett hazánkban. Meghalt 84 éves korában 1916-ban.

Deák Ferenc, mikor meghalt /:1876.:/, ravatalánál Erzsébet királyné talpig gyászban jelent meg és úgy rózta le kegyeletét "a haza bölcse" iránt.-

Erzsébet királynét 1898-ban Genfben megölték, sétaközben. A magyar nép szivből gyászolta.-

32./ Vitéz Nagybányai Horthy Miklós kormányzósága.

II Vitéz Nagybányai Horthy Miklós 1919. őszén Szegeden megszervezte a "nemzeti hadsereget" 1919. májusában, a franciák által megszállott Szegeden nemzeti kormány alakult, hol a honmentő munka élére Horthy Miklós állott, ki előbb hadügyminiszter, majd fővezér lett. A nemzeti hadsereg az ő vezérlete alatt 1919. november 16.-án vonult be a fővárosba. A nemzeti hadsereg bevonulása után Budapesten megalakult a "nemzeti kormány, mely 1920-ban összehívta az első nemzetgyűlést. A nemzetgyűlés hódolata és hálája nyilvánult meg akkor, mikor kimondotta, hogy az ország továbbra is "alkotmányos királyság" marad. Az államfői teendők ellátása céljából azonban a nemzet vitéz Nagybányai Horthy Miklós volt ellentengernagyot, a nemzeti hadsereg fővezérét az ország kormányzójává választotta, aki a nemzetgyűlésnek esküt tett az alkotmány megtartására. C i m e: "Ő FŐMÉLTÓSÁGA, MAGYARORSZAG KORMÁNYZÓJA".-

Kormányzati tetteiért a királyi kormány felelős. A törvényeket nem szentesíti, mint a koronás király, hanem csak kihirdeti. A királyi bíróság "a magyar állam nevében" hozza meg az ítéleteit.-

A Kormányzó Ur Ő Főméltósága a nemzet hálája jeléül a haza védelmében kitüntetett hőseink számára "vitézi széket" alapított. Minden vitéz elismerésül viselheti a vitézi címet és jelvényt.-

Nagybányai Horthy Miklós 1868. június 18.-án született a jásznagykunszolnok megyei Kenderes községben. Atyja Nagybányai Horthy István földbirtokos, édesanyja Dévaványai Halassy Paula.

Horthy Miklós életpályája változatokban igen gazdag. Gyermekéveit az Alföld szívében Kenderesen töltötte. Itt kezdette iskoláit, majd Debrecenbe került. A gimnázium alsóbb osztályait Sopronban járta végig. A IV.-ik osztály elvégzése után a fiumei tengerészeti akadémiára került.

A tengerészeti akadémia elvégzése után 1886. október 1.-én, mint II. oszt. tengerész hadapródot avatták fel a monarchia haditengerészetéhez.

32 évre terjedő tengerészeti tényleges szolgálati ideje alatt haditengerészetünk majdnem minden hajóján és matróz testületnél is szolgált.

1901. május 22.-én, mint sorhajóhadnagy. Aradon oltárhoz vezette Jószáshelyi Purgly Magda úrhölgyet. A házasságból Pólában 4 gyermek született és pedig: Magdolna, Paula, István és Miklós. Magdolna 1918.-ban torokbajban meghalt.

Különleges szolgálati és beosztásai közül említésre méltóak: Kelet-ázsiai utazása, konstantinápolyi második vezénylése és végül Ferenc József királyunk melletti 4 és fél évig tartó szárnysegédi szolgálata, mely a monarchia legmozgalmasabb bel és külpolitikai éveiben tellett el.

I A világháború kitörésekor a mozgósított flotta Pólában horgonyozó "Habsburg" nevű estahajójának volt a parancsnoka, melyet 1914. decemberig vezetett. Ekkor lett a "NOVARA" gyorscirkáló parancsnoka.

Hatalmas alakja 1915. tavaszán bontakozott ki a világháború viharaiból. Mindjárt az olasz hadüzenet legelső éjjelén, 1915. május 23. án rácse pott az olasz partokra s amerre járt, hadiszerecsé kísérette utját.

Montenegró sorsát is az ő ágyú döntötték el 1915. december 5.-én San Giovanni di Meduában, amikor a hadiszerecsé és élelemet szállító ellenséges hajókat az ottani kikötőben elsüllyesztette.

Az 1917. május 15.-én lezajlott Otrantói tengeri csatában - 5 saját hajó 17 ellenséges ellen - maga is megsebesült, s vezérhajója is megsérült, de azért tovább küzdött s a harc az ellenség visszavonulásával végződött.

IV. Károly király ezen kiváló érdemeiért 1918. február 27.-én az egész hajóhad főparancsnokává nevezte ki.

Hadikitüntetéseik közül a legnevezetesebbek:

Katonai Mária Terézia rend lovagkeresztje, magyar érdemkereszt nagykeresztje, hadidíszítményes II.-od osztályú katonai érdemkereszt okkardokkal, hadidíszítményes Lipótrend lovagkeresztje a kardokkal stb.

Mikor a belülről szított alattomos aknamunka 1918. őszén szétzüllesztette hadseregünket, felső parancsra ő volt kénytelen átadni a diadalmas flottát Jugoszláviának. Maga köré gyűjtötte a magyar legénységeket s teljes rendben hozta őket haza az Adria partjairól.-

ILLETÉK SZABÁLYZAT.

1./ A csendőr legénységi állományu egyéneknek az alább felsorolt illetményekre van igényük:

- 1./ Havizsold,
- 2./ Csendőrségi pótdíj,
- 3./ Élelmezési pénzátalány,
- 4./ Természetbeni elhelyezés. Ha ez a laktanyában biztosítható nem volna, úgy a nők részére rendfokozat és lakbórosztály szerint megállapított lakbér és butorbér,
- 5./ Családi pótlék /nőknek-/
- 6./ Személyi pótlék,
- 7./ Ruházati /tömeg:/ illetmény,
- 8./ Utaköltözködési átalány./:Nőknek:/
- 9./ Vezényléseknél:külszolgálat alkalmával és áthelyezéseknél
  - 1./Vezénylési pótdíj,
  - 2./ Vezényeltetési pótdíj,
  - 3./ Napidíjra van igényük.-

2./ Zsoldnak nevezzük azon alapilletményeket, mely minden csendőr legénységi állományu egyén részére a tényleges szolgálat ideje alatt a valóságos rendfokozat szerinti megállapított összegben jár.

A havizsold összege:

- 1./ Csendőrnél 1.-ső fokozatban havi 65 P.
- 2.-ik fokozatban havi 60 P.
- 2./ Prbcs.-nél havi 50 P.

3./ A havizsold a legénység nyugdíjba beszámítható alapilletményét képezi.

4./ A havizsold élvezete kezdődik:

- 1./ Ujjonnan felavatottaknál, a felavatásuk napjával, míg
- 2./ a honvédség tényleges szolgálatából a csendőrséghez közvetlenül átlépőknél pedig a bemutatás napjával.

5./ Tényleges szolgálatot teljesítő csendőr legénységi állományu egyének részére csendőrségi pótdíj illetékes.

A csendőrségi pótdíj ugyanugy mint a havizsold, nyugdíjba beszámítható illetményt képez.

6./ A csendőrségi pótdíjra való igény a havizsoldra való igényvel veszi kezdetét és ugyanazzal ér véget.-

7./ A csendőrségi pótdíj összege a csendőrségi szolgálattól függetlenül mindenkor az élvezett havizsoléhoz és az ebben elért fizetési fokozathoz igazodik.-

A csendőrségi pótdíj havi összege ugy a csendőr rendfokozat mindkét fizetési fokozatában, mint a prbcső. rendfokozatban havi: 20 P. 40 fillér.-

8./ Az élelmezési pénzátalány rend és fizetési fokozatok, valamint Budapest és vidék szerint van megállapítva.

Az élelmezési pénzátalány felszámolására és kifizetésére nézve a havizsoldra vonatkozó szabályok a érvadók.-

Az élelmezési pénzátalány havi kiszabata:

Budapesten:

- 1.-ső fizetési fokozatban levő csendőrnek havi: 59 P. 60 fillér,
- 2.-ik fizetési fokozatban levő csendőr részére havi 49 P. 60 f.
- Prbcsők részére havi 39 P. 60 fillér.

Vidéken:

- 1.-ső fizetési fokozatban levő csendőr részére havi: 54 P. 60 f.,
- 2.-ik fizetési fokozatban levő csendőr részére havi: 39 P. 60 fillér, és

Próbacsendőrök részére havi: 34 P. 60 fillér.

9./ Legénységi állományu egyének közül a nők részére igényjogosult családtagjaik után családi pótlék illetékes.

A családi pótlék két kiszabatu és pedig:

- 1./ Alhadnagyok minden egyes igényjogosult családtagja után havi 13 P. 60 fillér, míg
- 2./ A többi rendfokozatu csendőr egyének minden egyes igényjogosult családtagja után havi: 12 P. 40 fillér.

10./ Legénységi állományu egyéneknek mindenkor és mindenütt szolgálati állásukhoz megfelelő elhelyezésre van igényük.
Ott ahol a nő legénység részére természetbeni lakás nem utalható ki úgy akkor a nők részére lakbér illetékes.
A butorbér minden nő részére illetékes, akár természetbeni, akár bérelt elhelyezésben lakik.

11./ A szolgálati utazások feloszlanak:

- 1./ Ügyködési,
- 2./ Helyi ügyködési és
- 3./ Átköltözködési utazásokra.

12./ Ügyködési utazásoknak nevezzük azokat a szolgálati utazásokat, melyek hivatalos ügyekben az alkalmazás helyén kívül történnek; továbbá szemlék céljából vagy az alkalmazás helyéről való ideiglenes elvezényeltetés következtében egy vagy több helyre tétetnek és amelyeknél az illető egyén, szolgálati működése bevégeztével, alkalmazási helyére ismét visszatér.-

13./ Helyi ügyködésnek nevezzük azokat a szolgálati ténykedéseket melyek alatt a csendőr egyének szolgálatukat a szolgálati helyen, azonban a hivatalos helyiségtől távol teljesítik.-

14./ Költözködési utazás alatt azt kell érteni, ami val mely új állomáshelyre való átköltözködés céljából tétetnek.-

15./ Szolgálati utazások alkalmazásával a legénységi állományu egyének részére a vasuton való utazás alkalmazásával a III. kocsiosztály illetékes.-

16./ Legénységi állományu csendőregyének vasuton, gőzhajón való szolgálati utazásaik alkalmazásával menetlevél és nyílt rendeletet használhatnak utazási okmányként. Sürgős esetekben, a szolgálati lap is használható utazási okmányként.

Az átalányozott vasutakon, a legénykü való utazásra jogosító záradékkal ellátott menetlevéllel utazó legénység vasuti jegy nélkül, díjmentesen utazik.

A nem átalányozott vasutakon és gőzhajókon pedig azon legénységi egyének kik vasuti arcképes igazolvánnyal vannak ellátva, fél, a többi / csendőr és prbeső / pedig egész III.-d osztályi jegy váltása mellett utaznak.-

17./ Egyidőben tett szolgálati utazások alkalmazásával csak egyféle illeték számolható fel és pedig:

- 1./ napidíj,
- 2./ vezénylési pótdíj, vagy
- 3./ vezényeltetési pótdíj.-

18./ Szolgálati utazások alkalmazással felmerült utazási költségek és egyéb illetmények a menetlevélhez csatolt utazási száradáson és nyílt rendeleten nyernek elszámolást.

19./ Huszonnégy órát meg nem haladó szolgálati utazások esetén, tekintet nélkül arra, hogy a kiküldetésnek a tartama egy vagy két nap-tári napra terjed, ha az elindulásnál igénybe vett vonatnak vagy hajónak vagy gépkocsinak menetrendszerinti indulási ideje és a visszautazásnál igénybe vett vonatnak, hajónak vagy gépkocsinak menetrendszerinti érkezési ideje között:

- 1./ hat óránál nem több idő telt el napidíj felszámításának egyáltalán helye nincs.-
- 2./ hat óránál több, de nyolc óránál kevesebb idő telt el, a napidíjnak csak az 1/4-ét lehet felszámítani.-
- 3./ nyolc óránál több, de 18 óránál kevesebb idő telt el, úgy a napidíjnak csak a felét lehet felszámítani.
- 4./ Ha 18 óránál több, de huszonnégy óránál kevesebb idő telt el, a teljes összeg, illetve egy egész napidíj felszámításának van helye.-

20./ A napidij összege:

- 1./ csendőrnek 3*50 P., míg
- 2./ a próbacsendőrnek 2 P.

21./ A vezénylési pótdij minden olyan külszolgálat után jár, melyet a legénység állomáshelyétől távol teljesít akkor ha ez az idő a 12 órát kiteszi.

22./ Azok a szolgálatok a melyek után vezénylési pótdij felszámítása illetékes a következők:

- 1./ Mindennemű-szolgálati lappal vezényelt -járórszolgálat.
- 2./ Céllövészetre való összpontosítás.
- 3./ Közrend és közbiztonság helyreállítása céljából vagy egyéb okokból való összpontosítások - az összpontosítások egész tartamára.-

A vezénylési pótdij az állomástól való elindulás időpontjától a bevonulás időpontjáig minden teljes 12 óra után illetékes.-

23./ Azok a szolgálati ténykedések, melyek után csak az utazás idejére illetékes a vezénylési pótdij felszámítása, a következők:

- 1./ Orvosi megvizsgálás,
- 2./ Felülvizsgálat, vagy
- 3./ Leszereelés céljából tett utazások után és végül
- 4./ Elnóletti kiképzés végett a kiképzés helyéig és vissza tett utazások után.

Ez esetekben a vezénylési pótdij csak az azon időre jár melyet az illető utban töltött, illetve, ha a kiindulás és végállomás közötti ut megtétele, illetőleg az oda és visszautazásban töltött idő együttlévé legalább 12 órát tesz ki.-

24./ A vezénylési pótdij kiszabata a következő:

- 1./ csendőr részére minden befejezett 12 óra szolgálat után 1 P.-ó, míg
- 2./ a próbacsőr részére minden befejezett 12 óra szolgálat után 70 fillér.-

25./ Mindennemű vezénylés a vagy szolgálattételre való beosztás lehet:

- 1./ vagy ideiglenes,
- 2./ vagy tartós.-

26./ A vezényeltetés a vagy a szolgálattételre való beosztás akkor tekintendő ideiglenesnek, ha az ezt előidéző oknál fogva már annak kezdetekor meg lehet határozni vagy előre látni, hogy az elvezényelt az állomáshelyére 3 hónapon belül visszafog térni, illetve ezen idő alatt a szolgálat befejezést fog nyerni.-

27./ A vezénylés vagy szolgálattételre való beosztás tartósnak akkor tekintendő, ha az azt előidéző oknál fogva már annak kezdetekor meg lehet állapítani, hogy az 3 hónapnál tovább fog tartani és nem biztos, hogy az illető régi állomás helyére újból vissza fog-e térni.-

28./ Ideiglenes vezényeltetéseknél a vezényeltetési pótdij csak 3 hónapig folyósítható, mert ezután a vezénylés már tartóssá fog minősülni, a tartós vezénylés pedig egyenlő az áthelyezéssel.-

29./ Ideiglenes vezényeltetéseknél a vezényeltettek közül a vezényeltetési pótdij a nős csendőr egyének részére az ugyanakkor élvezett napidij felében, míg a nőtlen csendőr egyéneknek az élvezett napidij egynegyedében van megállapítva, próbacsendőrnél 50 fillért tesz ki.

30./ Ruházati illetménynek nevezzük a csendőrlegénység részére rendszeresített tömegátalányt, mely évi 90 P-ben van megállapítva rendfokozatra való tekintet nélkül.

31./ Csendőrségnek illetményvel és ruházattal való ellátását a gazdaságkezelési szervek, illetve gazdasági hivatalok végzik.

32./Az órs kezelése alatt álló és elszámolás tárgyát képező pénzek; és pedig:

- 1./ Illetmények,
- 2./ Gazdasági átalányok,
- 3./ Közgazdálkodási és
- 4./ Egyéb elszámolás tárgyát képező pénzek az órs pénztárában őriztetnek, melynek az órs irodában kell elhelyezve lennie.

33./A pénztár asztalra idegen pénzeket vagy értéktárgyakat megőrzés végett betenni nem szabad.
Kivételt képeznek ez alól a bűnjelként őrizetbe vett pénzek és értéktárgyak, melyek a nyomozás ideje, illetve lefolytatása alatt a pénztárasztalra megőrzés végett mindenkor betehetők.

34./Az órs "Pénztári bizottság" által kezelendő. Ez áll:

- a./ Az órsparancsnokból és
- b./ Egy csendőrből.-

35./A pénztár bizottság hivatása az órs részére érkezett pénzeket átvenni és azok kezeléséről számadást tenni.-A pénztárban őrzött összes pénzek álladékanak helyességéért és teljes számáért egyetemlegesen felelősek.-

36./A pénztár nyitása és zárása a pénztári bizottsági tagok által mindenképpen alkalomkor személyesen történik.-

37./A pénztárasztal biztonsági lakat, első példány kulcsai a pénztári bizottsági tagoknál vannak.
A pénztári bizottsági tagok mindegyikének csak a pénztár kulcsának egyike adataik át s ezt szakadatlanul őrizet alatt tartja, amíg - mint pénztári bizottsági tag működik.-
A pénztárkulcsok hasonmása a gazdasági hivataloknál őriztetnek.-

38./A pénztár bizottsági tagoknak az egyszer átvett kulcsot egymás között felcserélni semmi körülmények között sohasem szabad.-

Nagy figyelemmel kell lenni arra is, hogy egy időben mindkét kulcs egy kézbe ne juthasson.-

39./Ha a pénztár bizottsági tag valamelyike az órsállomás helyéről eltávozik, akkor a kulcsot mindenkor az őt helyettesítő csendőrnek köteles átadni.-

40./Ha az órsön csak egy csendőr marad otthon, úgy a kulcsokat a pénztár bizottsági tagok magukkal vinni tartoznak.-

41./Ha a pénztárkulcsok valamelyike elveszett, úgy ezen körülményt a szárnyparancsnokságnak azonnal be kell jelenteni.-
Egyidejűleg egy új biztonsági lakat beszerzéséről is gondoskodni kell, melynek költségeit az viseli, akit a gondatlanság terhel.

42./A pénztári bizottsági tagok valamelyikének változása esetén, vagyis minden olyan esetben, amikor a pénztárkulcs a helyettesnek lesz átadva, mindenkor a pénztárt is át kell adni.-

43./A pénztár átadás, illetve átvétel ez alkalommal az újonnan avagy helyettesként belépő tag a pénztári könyvek és egyéb okmányok alapján a pénztárban őrzendő pénzek összegét megállapítja, minek pontosságáról a pénztárban levő pénzek számszerű megolvasásával is meggyőződnie köteles.-

44./Ha az órsön csak egy csendőr marad otthon, úgy a pénztár nem adandó át, hanem a pénztár bizottság által a távollét ideje alatt felmerülhető kiadások fedezésére az otthon maradt csendőrnek utólagos számadási kötelezettség mellett nyugta ellenében egy bizonyos összeg adandó át.-

45./Az őrre beosztott csendőr egyének rendes havi illetményeit az őrparancsnok a havi fizetési jegyzéken igényli, az illetékes gazdasági hivataltól.-

46./Minden csendőr egyént szolgálati utazás megkezdése előtt menetlevéllel, nyílt rendelettel vagy szolgálati lappal kell ellátni.

47./Az átalányozott vasutakon szolgálatilag, utazó csendőr vasuti menetdíjat nem fizet, mert az utazás a Belügyi tárca terhére átalányozva van.-A menetlevél felső balsarkába ez az alábbi szerint fel is kell tüntetni:

"Érvényes szolgálati utazásra menetjegy váltása nélkül."

A nem átalányozott vasutakon a viteldíjat fizetni kell.

Nyíltrendelettel utazó legénység a vasuti viteldíj fizetésére kötelezve van.

48./Ha szolgálat közben a járőr valamelyik tagja váratlanul megbetegedett úgy az eljárás a következő: A szolgálatot azonnal megszakítjuk, a beteget azonnal orvoshoz visszük, kivél a betegség nemere és a szállítása lehetőségére nézve megvizsgáljuk.

2./Ha a beteg az orvos véleménye alapján szállítható és betegsége olyan természetű, hogy kórházi gyógykezelést nem igényel, úgy őt előfogat igénybevételével a további gyógykezelés céljából az őrre hazaszállítjuk.

3./Ha az orvos véleménye szerint a betegség olyan természetű, hogy a szállítás veszéllyel járna, úgy a beteget a legközelebbi községbe, a községi előjáróság által kijelölt helyre szállítjuk és ott annak orvosi kezeléséről és ápoló felfogadásáról gondoskodunk.-

4./Ebben az esetben azonban, mielőtt a beteg olyan állapotba kerül, hogy az minden veszély nélkül elszállítható, úgy azt vagy az őrre vagy pedig ha az orvos úgy kívánja a kórházba azonnal be kell szállítani.-

5./A járőr másik tagja midőn a beteg elhelyezéséről és ápolásáról gondoskodott, ennek elvégzése után azonnal bevonul az őrre s az esetet az őrparancsnokának jelenti.

49./Ha szolgálatteljesítés közben a járőr valamelyik tagja önhibáján kívül megsérül, őt lehetőleg azonnal elsősegélyben majd a legrövidebb idő alatt orvosi segélyben kell részesíteni..

Az esetet a számparancsnokságnak haladéktalanul be kell jelenteni, ki azután az esetet kivizsgálja és a kerületi parancsnokságnak az eredményt bejelenti.

Az ilyen sérülésekből felmerült kórházi, orvosi és gyógyszer-költségeket úgy a házi kezelésnél, mint a kórházi ápolásnál a kinestár viseli.-

50./A legénység részére postán érkezett pénzek és értékek az őrparancsnokság által a postahivataltól "Postaátvételi könyv" alapján lesznek átvéve és "Kézbesítő könyv" alapján lesznek a legénységnek átadva.-

51./Ha a szabadságon levő csendőr szabadság ideje alatt szabadságolási helyén megbetegszik és előreláthatólag a szabadság lejártával őrre bevonulni nem tud, úgy ezen körülményt őrparancsnokának a helyi őr útján "Szolgálati jegyben" bejelenteni köteleles.-

Ha a betegség olyan természetű, hogy ő azonnali kórházi ápolásra szorul, úgy a kórházba utalást és szállíttatást, -ha úgy szükséges betegkísérőről is, -a legközelebbi, illetve területileg illetékes őr köteleles gondoskodni, az okmányokat pedig a megbetegedett csendőr anyaőrsének megküldeni köteleles.-

52./A polgára bíróságokhoz tanuként büntügyekben megidézett csendőr egyének az osztályparancsnokság által "Nyílt rendelet"-tel lesznek ellátva, -malynok költség számláját a gazdasági hivatal, míg a költség nyugtát a megidézett csendőr állítja ki.

53./Nyílt rendelettel polgári bíróságokhoz történő tanu-
kénti utazások alkalmával az utazó esendőr egyének a vasúti viteldíjat,
arcképes igazolvánnyal ellátottak a tényleges vasúti viteldíj 50 %-át,
míg a vasúti arcképes igazolvánnyal el nem látottak pedig a vasúti vi-
teldíj teljes összegét, kifizetni tartoznak.-

A vasúti viteldíj kifizetését az utazó esendőr a vasúti
személyzettel a nyílt rendeletben elismertetni tartozik az illető állo-
más címnyomójának alkalmazása mellett.-

54./A nyílt rendelettel felmerült vasúti és egyéb költsé-
geket/:napidíj, előfogati díj:/mindig az a bíróság tartozik megterite-
ni, amely a tanuidézészt kiadta.-

Ezen költségek kifizetéséről az utazó esendőr a "Nyílt
rendelet" hátlapján levő nyugtát kiállítja és a bíróságnak benyújtja.-

-ooooo00ooooo-

Közgazdálkodási Határozványok:

1./A esendőrségnél kétféle gazdálkodást ismerünk és pedig:

- 1./Közgazdálkodást és
- 2./Közétkezést.

2./Közgazdálkodásnak nevezzük azt a gazdálkodást, midőn több
az órsre beosztott kizárólag nélkül esendőr egyén a közgazdálkodási ha-
tározványokban meghatározott összeget - alaptőkét - befizetik és ebből
közös gazdálkodást vezetnek.

3./Közgazdálkodást kizárólag az órsökön és különítményeken
vezetnek.

4./Közétkezésnek nevezzük a tanalosztályoknál vezetett gaz-
dálkodást; itt a tagok alaptőkét nem fizetnek be, hanem csak a megállapi-
tott napibotétot és ebből fedezik az összes kiadásokat. Így vagyonrésze-
sedésre igényük nincs.

5./A közgazdálkodás vagyonát képezi!

- 1./A tagok által befizetett alaptőke,
- 2./A közétkezési napibotét.

3./Ellátási pótlékok/:világítási és fűtési lakonyatisz-
togatási átalány:/

4./A gazdasági átalányból a közgazdálkodás részére átutalt
összegek./:lovass órsökön a loápalók bére:/

5./A közétkezésben résztvett idegen személyektől bevéte-
lezett étkezési és átvonulási szállás pénzek és végül

6./Az órs közgazdálkodása által termelt élelmicikkek, úgy-
szintén a tartott vagy tenyésztett hasznos lábas és szarvas házi álla-
tok és azok termékei.-/:Tehén, sertés, tyúk, macska, tojás, stb.:/

6./A közgazdálkodás célja: hogy a tagok a viszonyokhoz mér-
ten:

- 1./tápláló,
- 2./dus,
- 3./üzletes és végül

4./ennek megfelelőleg minél olcsóbb étkezésben le-
gyenek részesíthetők.-

7./A helyes közgazdálkodás vezetése feltétlenül megkívánja,
hogy a háztartáshoz szükséges élelmi és egyéb cikkek a viszonyokhoz
mértén lehetőleg nagyban szereztessek be, mert így azok beszerzése
sokkal olcsóbb, mint a kicsinybéli beszerzések.-

Nagybani beszerzésre a tagok által befizetett alaptőke
szolgál.-

8./A közgazdálkodás tagjai által a gazdálkodás megkezdéséhez
és folytatásához befizetett első összeget alaptőkének nevezzük.-

~~mentes~~ ~~száraz~~ nyitva van - c: / és a gazdálkodás élelmiszer készletét is.

21. / A reggeli a külézők részére bevonuló járőrök részére 9 óráig kiszolgáltató.

Ha tudva van, hogy a járőr 9 óra előtt bevonul, úgy részére a reggelit félre kell tenni és melegen tartani. -

Idegen órákról érkező járőrök részére szintén 9 óráig szolgáltatandó ki a reggeli. -

22. / A laktanyából kimenetelre engedélyt nyert legénység étkezés idejére tartozik a laktanyába visszatérni. -

Ha azonban étkezni ismerőscinél avagy vendéglőben 6-hajt, úgy ezen szándékáról még mielőtt a laktanyából eltávozna, a gazdálkodás vezetőt értesíteni tartozik, nehogy az ételk részére is elkészíttessenek és így kárbavesszenek. -

A kimenőt kapott legénység nem követelheti azt, hogy részükre az ételk eltétessenek a vagy melegen tartassanak akkor, ha ők étkezés idejére a laktanyába nem térnek vissza. -

23. / A közzgazdálkodás vagyoni állapotát 1/4 évenként a bizottság becslés útján állapítja meg, melyről becslési jegyzőkönyvet vesz fel. -

A bizottság köteles rendkívüli becslést, illetve becslési jegyzőkönyvet csinálni még abban az esetben is eszközölni, ha a közzgazdálkodás valamelyik tagja a gazdálkodástól kiválik avagy ha a közzgazdálkodásba egy új tag lép be. -

24. / A bizottság a közzgazdálkodás vagyoni állapotáért, ha azt vétkes mulasztás, gondatlanság vagy nemtörődomségük miatt veszteség éri, ezért ők egyetemlegesen felelősek kártérítési kötelezettség mellett, egyben ezért még fegyelmileg felelősségre is vonhatók. -

25. / A gazdálkodás vezető köteles a gazdálkodás meneteléről, hogy a tagok bármelyike mindenkor tisztában lehessen a gazdálkodás meneteléről, azaz meggyőződést szerezzen, hogy az gyarapodott-e vagy csökkent, -

1. / Gazdálkodási könyvet.
2. / Becslési jegyzőkönyvet, ivekben.
3. / Fizetési iv az alaptörök törlesztéséről és végül
4. / Előjegyzés a közzgazdálkodást terhelő tartozásokról, feleltetni és vezetni. -

Ruhagazdálkodás a t k e z e s i utasítás.

1. / A csendőr legénységnek ruházattal és lábbelivel való ellátását az alább felsorolt hivatalok és szervek végzik:

1. / Felszerelési anyagraktár /:Budapeston:/
2. / Központi gazdasági hivatal /:Budapeston:/
3. / Törzsgazdasági hivatal.
4. / Csztály gazdasági hivatala.

2. / A csendőr legénység ruházatának, lábbelijének és egyéb felszerelési cikkeinek szine és alakja a csendőrségre vonatkozó "öltözeti és felszerelési szabályzatban" van megállapítva.

3. / A csendőr legénységnek ruházattal, lábbelivel és egyéb felszerelési cikkekkel való ellátása "ruházati tömegrendszert" alapján történik.

4. / A ruházat, lábbeli és felszerelési cikkek beszerzéséből és elkészítéséből felmerült költségek az összesített tömegalapból fedeztetnek. Ez áll:

1. / Az első tömegbetét és
2. / A tömegátalányból

./.

A közgazdálkodási alaptőke összege fejenkénti megállapított legkisebb összege 120 P., míg legnagyobb összege 200 pengőben van megállapítva.-

9./Napibetétnek nevezzük a tagok által havonta és egy összegben befizetett azt az összeget, melynek fejében azután a gazdálkodás a tagokat élelmezéssel látja el.-

Ezen összeg nagyságát a közgazdálkodás tagjai együtt és közösen állapítják meg az őrs anyagi helyzetéhez és a helyi drógasági és megélhetési viszonyokhoz mérten, melyet azután a szárnyparancsnokság jóváhagyja, vagy pedig felemeli, illetve leszállítja, amit azt a viszonyok megkövetelnek.-

10./Ha a közgazdálkodás vagyona a befizetett alaptőkék összegét meghaladja, úgy ez a többlet a gazdálkodásban résztvevő tagoknak egyenlő összegben szétosztható, ha azt a gazdálkodásban résztvevő tagok többsége úgy kívánja.-

11./A közgazdálkodás vezetése egy bizottság által történik; mely áll:
a./ az őrsparancsnokból,
b./ a közgazdálkodás vezetőből,
c./ a közgazdálkodás számádsait ellenőrző közgazdálkodási tagból, mely lehet esendő vagy próbacsendő is.-

12./A közgazdálkodás vezetőt rendszerint a gazdálkodásban résztvevő tagok választják maguk közül, szükség esetében azontan ezt az őrsparancsnok javaslata alapján a szárnyparancsnok is kijelölheti.

13./A gazdálkodást vezető ezen minőségében lehetőleg minél hosszabb ideig hagyandó meg, mert ezzel csak a gazdálkodás eredményessége lesz előmozdítva.-

14./A gazdálkodást vezető kötelességei:
a./ A gazdálkodást minél helyesebb és célirányosabb, tehát leggazdaságosabb vezetése.-
b./ A gazdálkodás javai feletti buzgó őrködés, azoknak jókarbantartásáról való célirányos gondoskodás és
c./ A szükséges cikkek beszerzésénél tanúsítandó maximálisan gondoskodás, mert ezzel lehet a gazdálkodást felfenntetni avagy tönkretenni.-

15./ A z őrsre beosztott nőtlen legénység - beleértve az odavezényeltet is - az őrs közgazdálkodásában tartozik étkezni.

16./Az őrsre rövid időre odavezényelt esendő a közgazdálkodásnak a napi étkezésért a mindennapi napibetéten felül még 20 %-át tartoznak befizetni a közgazdálkodás pénztárára.-

17./A közgazdálkodásban résztvevő tagok reggeli, ebéd és vacsorával látandók el.

Az étlapot naponként vagy hetenként előre a gazdálkodás vezető a többi tagok hozzájárulásával állapítja meg.-

A gazdálkodás vezető kötelessége, hogy az őrsfőnökövel olyan mennyiségű ételt főzessen, hogy abból minácnki jólakassék s, hogy ezen ételek izletesen is legyenek elkészítve.-

18./Helyi szolgálatot teljesítő járőrök az étkezésben is úgy résztesznek, mint a gazdálkodás többi tagjai. E célból ha csak lehetséges az étkezés idejére ezen járőrök felváltandók.-

19./Ha a külszolgálatban álló járőr váratlanul ebéd vagy felszolgálása előtt vonul be, úgy az ebéd megfelelően szaporítandó, esetleg egy tál étellel kiegészítendő.

20./Ha a külső szolgálatban álló járőr váratlanul ebéd után, azonban még 14 óra előtt, avagy vacsora után, de tegeredő előtt vonul be, úgy akkor azok egy rögtönzött ebéddel: leves, főzelék és hús: látandók el. Ulyenkor azonban figyelembe kell venni a helyi viszonyokat

5./ Első tömegbirtoknak nevezzük azt az összeget, melyből a csendőrséghez belépő, egyén első ruházati, lábbeli és felszerelési cikkei lesznek beszerezve. Ez kétféle összegben van megállapítva:

gyalogos részére 220 P.
gyalogosok részére 185 P.-

6./ Tömegátalánynak nevezzük azt a meghatározott összeget, a melyet a csendőrlégénységi állományú egyének a ruházat, lábbeli és egyéb felszerelési cikkek utánpótlása és jókarbantartása céljából kapnak.-

Ez az összeg rendfokozatra való tekintet nélkül gyalogos és lovas légénység részére - évi 90 pengőben van megállapítva.-

7./ A tömegvagyon a légénységnek csak feltételes tulajdon, illetve vagyonát képezi.

Ha a légénységi állományú egyén a testületből 5. év szolgálati idő letelte előtt önként kilép, úgy az esetleges meglévő tömegvagyonára igényt nem tarthat.-

Egyébként a meglévő tömegvagyonára igénye van és az felszerelésekor kezeihez ki is lesz fizetve.-

8./ Ha a légénységi állományú egyén hadbírói eljárás, -szökés stb. folytán avagy fegyelmi uton önhibájából lesz a testületből eltávolítva, úgy tekintet nélkül szolgálati idejére a tömegvagyon a javadalmaszítás javára lesz bevételezve.-

9./ Elhalt prbcsök tömegvagyonát az esetleges fennálló kincstári tartozások levonása után az általános tömegvagyonba be kell vételezni.-

Igy az elhalt örököseinek a tömegvagyonra, mint hagyatéokra igényük nincs.-

10./ Elhalt és véglegesített nőtlen csendőr egyének tömegvagyonát, -tekintet nélkül a halál okára és a szolgálati időre, -az esetleges kincstári tartozások levonása után, mint hagyatékot az örökösöknek az illetékes bíróság útján ki kell szolgáltatni.

11./ Minden 2 éven felül szolgáló csendőrnek a 6. §.-ban előírt mennyiségű ruhazattal és szerelvényi cikkeivel el kell látva látniük.-

12./ Tömegbéli cikkek igénylése az Előirányzatok alapján történik.

Külön előirányzatot kell szerkeszteni:

1./ A posztó és szövetrohaneműkről

2./ A kész lábbeli és lábbeli anyagokról és

3./ Az egyéb felszerelési cikkekről. -Továbbá figyelemmel

kell lenni arra is, hogy csak annyi tömegbéli cikket rendeljünk, hogy ez által tömegtartozás ne keletkezzen.-

13./ Ha egy légénységi állományú egyén át helyeznek úgy az összes tömegbéli cikkeit, valamint ruha és fegyverzeti könyvecskéjét új állomáshelyére magával viszi ugyancsak a kincstári szerelvényi tárgyait is.-

14./ Ruha és fegyverzeti-könyvecskének nevezzük azt a pénzt, melybe a kiadott fegyverzet, szerelék, ruházat, lábbeli és egyéb felszerelési cikkek nyilvántartás és számbavétel véget értesznek vezetve.-

15./ Ha egy légénységi állományú egyén, ki a testületben még 5 évet nem szolgált és leszorál, -akár önhibáján kívül, akár önhibájából, úgy kérelmére ha polgári ruhazattal nem rendelkezik, az alábbi cikkekkel látandó el: 1./ a használatban volt készletből 1 rend viselkedőbb ruházatot: zubbony, nadrág, és téli időben még 1 köpeny és: 2./ 1 sapka, 3./ 1 ing, 1 alsó nadrág, 1 pár kapca, 4./ 1 pár lábbeli, 5./ 1 nyakravalóval. -Minden ezen cikkek a felszerelőnek átadatnak úgy azokról, a katonai jellegűek még a használatba vétel előtt azonnal eltávolítottak.-

EGÉSZSÉGÁPOLÁS ÉS ELSŐSEGÉLY- NYUJTÁS.

Nemi betegségek: A kankó, a bujakór /: luesz, szifilisz:/, a lágyfekély a leggyakoribb.

Kankó:

Kankós beteggel való közösülés után 3-4 napra égető, viszkető, csipős vörzés jelentkezik a húgycsőben, majd gennyos folyás. Elhanyagolás, vagy helytelen kezelés esetében tovább terjed a húgyivarzservek további részére, a dűlnirigyre, a húgyhólyagra, a vesőkre. Ennek következtében létrejöhet a húgyvészület, amikor is kínossá válhat a vizezés, akár az egész életem át.

Gyulladás folytán elzáródhatnak a herevezető csövek s ezáltal elveszti a különben egészséges férfi a termékenyítő képességét. A kórokozó csira behatolhat a vérbe, megbetegítheti az ízületeket /: kivált a étrd ízületeket:/ továbbá a szív belhártyáját. A kankós beteg kezével vagy törülközőjével fertőzheti a szénét, amiáltal annak súlyos gyulladást okozhat, olykor megvakulásra is vezethet. Fertőzheti feleségét, súlyos gyulladást okozhat nála; a petevezeték /: petekürt:/ elzáródhat és így a további teherbejutás lehetetlenné válik. Szüléskor fertőzhető kankós anyánál az újszülött szeme és megvakuláshoz vezethet.

Bujakor: /: vörbaj, luesz, szifilisz:/ igen súlyos nemi betegség.

Kórokozója mikroszkópos kicsinyiségű lény. A fertőzés legtöbbször nemi érintkezés, közösülés után utján jön létre. Ritkábban eszközök vagy csókok közvetítésével. Ha az egészséges ember valamilyen hámfoszlott területe egy beteg /:luetikus:/ ember hámfoszlott területével érintkezésbe jut, a fertőzés bekövetkezik. Minthogy heteken át alig van tünete, a fertőzés tovább terjedhet.

Tünetei a fertőzés helyén kifejlődő kemény fekély, kitűzősek és a mirigyek kiszáradása, később esetleg csak évek, évtizedek múlva a gummák /: széteső dagasztatok:/ a test legkülönbözőbb részén igen gyakran az orrgyök alatt, ahol is besüppedést okoz. Megtámadhatja az idegrendszert is; ha a gerincvelőt támadja meg, az gerincvelősrövidítésre /: Tabes:/, ha az agyvelőt, úgy terjedő hűdésessé okozavarra /: paralízis:/ vezethet.

Aluetikus asszony legtöbbször elvetél, vagy életképtelen luetikus magzatot szül. Betegszülőktől, egészséges életképes gyermek a leg ritkább esetben születik. Ha korán gyógykezelés alá kerül, úgy teljesen gyógyítható, de a gyógykezelés évekig tart és később is állandó ellenőrzés alatt kell tartani, időnkénti vörvizsgálatokkal.

Védekezés egyedüli módja az hogy luetikus egyénnel való érintkezéstől óvakodjunk.

A lágyfekély /: sankór:/

A nemi szervek gennyos fekélye. Ráterjednek a lágyékmirigyekre s azoknál is gennyedés lép fel nagy fájdalommal.

Általában a nemi betegségek ellen úgy védekezünk, hogy beteg egyénnel való érintkezéstől óvakodunk, vére nem közösülünk, ismeretlen nővel nem csókolozunk; ha közösülünk gumi-óvszert használunk, közösülés után vizezés, majd a hínvesszét, lehetőleg langyos szappanos vízzel alaposan lenossuk, utána még valami fertőtlenítő oldattal is. /: lysoform, hypernangános víz:/ Ha gumióvszert nem használtunk, vagy ha az kiszakadt volna, úgy vétőből a vizezés után a húgycsőbe csöpögtetünk s pár percig /: 5 perc:/ benne tartjuk. -

Az emberi test

Fej, törzs, végtagok: A fej és törzs között a nyak - a fej hátsó része a koponya, a nem hátsó része az arc; az arcon: homlok, szemek, orr, száj, pofák, az áll, fül és az előtt és fölött a halánték.

A nyak elülső részén a gégé, legkiállóbb része az ádnecsutka. A nyak hátsó felső része a nyakszirt.

A törzs bordáktól határolt része a hüllő: felső részén a kulcsont fölötti és alatti írcok, hátsó részén a lapocka és a két lapocka között a lapocka közötti téjék. A has felső középső része a gyomorgödör.

./.

A has közepén a köldök attól lefelé a medence tájék. A has és az alsó végtag közötti átmenetnél van kétoldalt a jobb és bal lágyék. A has oldalsó alsó részén, amint az az alsó végtagba átmege van a csipő A has hátsó felén van a lágyék.

A felső végtagon megkülönböztetjük a kart, a kézzsárt és a kez. A kart a törzssel a váll köti össze. A kar és kézzsár között a könyök, belső felülete a könyök hajlat. A kézzsár és kéz között a csukló ízület. A kézen a belső felületen tenyér, ellenoldala a kézhát.

A kéz ujjai: hüvelyk, mutató, közép, gyűrűs és kisujj; az ujjak utolsó ízén a köröm.

Az alsó végtagon van a comb, lábszár, boka, lábfej a sarok és a lábujjak. A comb és lábszár között a térd belső felülete a térdhajlat.

Az emberi csontváz:

A koponya,
a gerincoszlop és
a végtagok csontjai.

Koponya csontok.

Homlok csont,
kettő falcsont,
két halánték-csont,
nyakszirt csont, az agyot veszik körül, elől

az arccsontok az érzékszerveket.

A gerincoszlop 24 csigolyából áll: 7 nyak,
12 mell,
5 ágyék csigolyából. A csigolyák között ruganyos porc van. Van 7 valódi borda, melyek a szegycsontokban végződnek, majd az 5 állborda; az utóbbiakat elől porc köti össze. A felkart a mellkas melső feléhez a kulcsont, a mellkas hátsó feléhez a lapockacsont erősíti oda.

A felső végtagonál van a kézcsont, a kézzsár kettő csontja, orsó csont és sing csont. Az első végtag csontjai:

a combcsont,
a lábszár két csontja:
a singsont és a szárkapocs csont.

Az alsó végtagok a csipőízületben rögzülnek a törzshöz; a csipőcsontok hátul a kereszt csontban folytatódnak. A kereszt csont alsó részén a farcsont van. A térdízület melső oldalán van a térdkalács csont.

A csontok egymáshoz ízületekben kapcsolódnak. Fontosabb i z ületek:.....

váll,
könyök,
csukló,
csipő,
térd,
boka és
állizület.

Az ember fontosabb szervei: Koponyában az agyvelő van, elől az arccsontok által védve az érzékszervek. Mellkasban a szív, tüdők: a hasüregben, mely a mellkastól rekeszizommal van elválasztva a máj, epehólyag, lép, gyomor és belek, vesék, hasnyálmirigy, hugyhólyag, nőben még a méh.

I g e n fontos szerv a gerincagy a gerincsatornában, mely közvetlen az agy folytatása.

./ 2.

Az izmok kétfélék, amelyeknek mozgása akaratunktól függ, végtagiz-
mok stb., s amelyek akaratunktól függetlenül végzik a mozgásukat, ezek
a simaizmok pl. a szívizom.

Az emésztő készülék a szájjal kezdődik, itt vannak a nyálmiri-
gyek, melyek egyrészt az ételt sikkamlósá teszik, másrészt az emésztési
folyamatot megkezdik. A szájból az étel a garaton és a nyelőcsővön
keresztül a gyomorba jut, a gyomorból a gyomor**be**lbe, majd a vékony -
utána a vastagbélbe, majd a megemésztetlen részek a végbélbe, ahonnan
a végbélnyíláson távoznak. A belek hossza átlagba 6-8 méter; A hasü-
regben baloldalt van a lép; A két vese kétoldalt, hátul helyezkedik el,
vékony csőben folytatódik a húgyhólyagba, ahol is meggyűlik a vizelet,
melynek levezetésére a húgycső szolgál.

Lélegzéskor a levegő az orron keresztül, esetleg a szájon ke-
resztül jut a garatba, majd a gégebe, majd a gégen keresztül a légcsőbe,
mely kétrészre oszolva a tüdőben folytatódik a két főhörgőben, majd
a főhörgő fokozatosan kisebbedő, faágaira emlékeztető elágazódásokra
oszlik s végül a legkisebb hajszálhörgők apró hólyagokban, a léghólya-
gocskákban végződnek. A lélegzésnek célja, hogy az élet fenntartásához
szükséges oxigént a levegőből kivonva a vérbe juttassa, a kilélegzéssel
pedig, hogy a testben keletkezett ártalmas szén-sav-gázt eltávolítsa.

A két tüdő között fekszik a szív, melynél megkülönböztetünk jobb
és bal felet, melyek sövényvel vannak elválasztva, mindkét fél két rész-
ből áll, egy felső pitvarból és egy alsókamrából. A szív a mellüregben
kissé baloldalt helyezkedik el, körülbelül az illető egyén öklének
megfelelő nagyságu rendes viszonyok között.

A szív feladata; az - hogy a vért a testbe áramoltassa, az ütő-
ereken keresztül, hogy azután a visszereken keresztül a testből jövő
vért újra befogadja és ezt az elhasznált vért a tüdőbe továbbítja,
ahol is az újra oxigén dúsá válik, miközben az ártalmas szén-sav-gázt
leadja. A vérnek a körforgása a következőkép történik: a balkamrá ke-
resztül a főütőerbe jutott vér eljut a testnek minden részébe, a test
összes sejtjeihez, leadva az élet fenntartásához szükséges tápanyagot
és oxigént, majd ezekből visszaáramolva a visszereken keresztül bejut
a jobbpitvarba, majd a jobbkamrába, onnét a tüdőbe, ottan felfrissül,
ezaz leadja a káros szén-sav-gázt és vizgőzt, oxigén dúsán visszakerül
a balpitvarba, majd a balkamrába és onnét újra a főütőeren keresztül
a testbe.

A vérben megkülönböztetünk vörös és fehér vérsejteket, az előb-
binek száma köbmilliméterenként 6 millió, az utóbbinak 6 ezer; a vér
összes mennyisége átlagban a testsúly egy tiznható része, tehát egy
középsúlyos embernél /mondjuk 65 kgm-ál: / 5 liter. Ha az ember vé-
rének 2/3-ad része kifolyik úgy a vérzés folytán az illető meghal.

A koponya csontos üregében van az agyvelő, egy telefon köz-
ponthoz hasonlítható, a felületén lévő agyvezetett agytekervények,
szürke állományában lévő sejtek veszik fel az ingereket, vagy adják
ki a parancsot, melyet aztán az alatta lévő fehérállományban futó
rostok továbbítanak. Az agy alatt van a kisagy, az egyensúlyérzés köz-
pontja; alatta van a nyúltagy, a légzés központjával; a nyúltagy foly-
tatása a gerincagy.

A has jobboldalán helyezkedik el a máj, hátsó felszínén az
epehólyaggal, mely a májban keletkezett erét összegyűjtve továbbítja
a belekbe, az emésztés elősegítésére. A mellüregtet a hasüregtől a re-
keszizóm választja el.

A z e m b e r h a j á l á n a k t ű n e t e i :

Az ember testét alkotó részek épsége és a szervek zavartalan
működése jelentik az ember egészségét. Ha az egyes szerveket káros-
dás éri, az kihat az egész szervezetre és a szervezet, illetőleg az
ember megbetegedik. Ha a legfontosabb életjelenségek, a vérkeringés és
a légzés megszűnik, úgy a testet alkotó sejtek csakhamar bomlásnak
indulnak, tehát bekövetkezik a halál.

Tünetei a következők:

1. / A kihülés. A hőszabályozó központ működése megszűnik és a
test felveszi a környezet hőmérsékletét. Ez a kihülés lassabban áll
elő meleg környezetben, vagy fővér egyénnél, vagy betakart halottnál.

Ha a halott hónalja és a comboknak egymással érintkező felülete még meleg, úgy rendes körülmények között mondhatjuk, hogy a halál csak néhány órával ezelőtt állott be.

2./ Vérsúlyedés: A halál beállta után a vérerekben keringő vér a nehézkedés törvénye szerint a mélyebb helyekre folyik és kifejlődnek az úgynevezett hullafoltok. Ez az oka annak, hogy a holttest alsó szélein a bőr szederjes, elszíneződést mutat, a nyomásnak kitett helyek kivételével.

3./ A hullamerevség: A halál bekövetkezte után a test izmai rendszeren elernyednek, majd rövid idő múlva az ellágyult izmok megkeményednek és ezen merevedés következtében a halott végtagjait csak a legnagyobb erő kifejtésével tudjuk behajlítani. Rendes körülmények között kettő-négy órával a halál után következik be és körülbelül 45 óráig tart. A merevedés rendszeren a fején kezdődik s fokozatosan sorrendben halad a láb felé. Az oldódás ugyanezt a sorrendet követi.

4./ Rothadás: Egy bizonyos idő elteltével a szövetek szétmállása következik; erős bűzfejlődés mellett gáz képződik, a kövér egyéneknek, vagy fertőzés, gennyedés következtében elhalt egyéneknek ez a rothadási folyamat gyorsabban indul meg. Rendszeren a has alsó részén kezdődik, amikor is a hasfal bőre zöldesen elszíneződik. A rothadás lassan kiterjed az egész testre, a vérerek mentén barnás - zöldes csíkok jelntkeznek, később a felhám fellazul, folyadékkal és gázzal telt hólyagokban felemelkedik. A vízbe került hulláknál jellemző, hogy a végtagok felhámja nagy darabokban pl. a kézen egész keztyűszerűen válik le, a körmökkel együtt. Száraz, szellős helyen a hulla később egész egész összeaszalódik, kiszárad s a bőr perament-szerűen beszárad. Mumifikáció: /.

Ha egy csecsemő megszületése előtt elhal a méh-üregben, úgy rothadás, puffadás és bűzképződés nem jön létre, hanem a felhám a méh-üregben lévő magzatvizttől felázik, úgynevezett macerálódás folyamata következik be.

TERHESSÉG ÉS SZÜLÉS - MAGZATTELHAJTÁS ÉS GYERMEKÖLÉS:

Terhesség alatt értjük a nőnek azon állapotát, amikor a megtermékenyített petét magában hordja. Sokszor előállhat az a kérdés, hogy terhes-e a nő a vizsgálat idején, vagy volt-e tényleg rövid idővel ezelőtt, vagy egyáltalában juthat-e teherbe. Ennek megállapítása orvosi vizsgálatokkal történik. A terhesség megállapítása, a terhesség kezdeti szakában nagy nehézséggel jár.

A megtermékenyítés folyamata a következő: közösüléskor a hímveszőből kilövelt váladék a méhszáj elé jutva, az összehuzódó méh magába szippantja, majd a benne lévő sok millió férficsira, a farkrészenek kigyózó mozgásával felhalad a méhüregben keresztül a petefészékbe, ahol az esetleges jelenlevő női petésőtte befurakodik s létrejön a megtermékenyítés. A már megtermékenyült pete ezután a petevezeték alig 1 m/m. átmérőjű nyílásán a méh-üregébe kerül, ahol annak falán megtapad, majd növekedésnek indul.

Ha a megtermékenyült pete a petevezetéknek alig 1 m/m. átmérőjű nyílásán nem tud átjutni a méh-üregbe, pl. a petevezetéknek lezajlott gyulladása esetén: / úgy a petefészékben fog megtapadni és növekedésnek indulni, úgy-hogy 2-3 hónapca belül a petevezeték megrendését okozza: görcsök, vagy belső vérzés: / és ez az asszony szenvedését okozhatja, ha idejekorán meg nem operálják az asszonyt, akkor beszélünk méhenkiyüli terhességről.

Ha a méh-üregben a már megtapadt pete növekedése közben vérzés következik be, a pete burka közé és az alvadt vér rearakodva a petére azt elpusztítja és egy kis idő múlva egy alvadt vérrrel fedett tojásnyi, ökölnyi képlet alakjában megszületik, úgy huscs úszókról beszélünk. /: Úszókr terhesség /.

A terhesség megállapítására szolgálnak a gyanú, - vagy sejtés jelek: ilyenek emésztési zavarok, reggelenként érelgyes, hányás, bizonyos ételek megkivónása, kedélyváltozás. - Valószínűségi jelek: avaricai kimaradás, a méh megnagyobbodása, felpuffulása; az emlők megduzzadása; az emlőbimbó udvarának feszélyzettsége / barnás / . Az emlőbimbóba sav nyomható ki, a bőrön barnás feszélyzett csíkok és foltok jelentkezőnek, a has megnagyobbodik. A terhesség áll teljes bizonyossággal csak a biztos - jelekből lehet megállapítani: a magzat mozgása,

magzat részek tapintása, a magzati szívhangok hallása, de ezek csak a terhesség második felében észlelhetők.

A terhesség a pete megtermékenyítésétől a magzat megszületéséig tart, rendszerint 280 nap, 40 hét, 9 naptári hónap = 10 holdhónap.

Mint hogy a terhesség kezdetét pontosan megállapítani nem lehet, a szülés időpontját sem tudjuk pontosan, csak hozzávetőlegesen; úgy számítjuk, hogy az utolsó havibaj első napjához adunk 7 napot és három hónapot visszafelé számlálunk.

A törvény szerint apának tekinthető az a férfi, aki a nővel a szülést megelőzőleg 181 és 300 nap közötti időben közösült.

Tultermékenyítésről akkor beszélünk, ha egyszerre két pete érlik meg a nőben és egyszerre, vagy közel eső két közösülés által termékenyül meg; tulfogamzásnak pedig, ha a teherben levő nőnek még egy peteje érlik és termékenyül meg.

A magzat korát a hosszából állapítjuk meg. - Az első holdhónapban ha a hónapok számát önmagával megszorozzuk pl. - 2 hónapos magzat kétszer kettő - négy, azaz egyenlő négy centiméter a magzat. A további 5 holdhónapban, ha a hónapok számát megszorozzuk 5-el pl. 7 hónapos magzat, 35 centiméter hosszú. - $7 \times 5 = 35$.

Egy kihordott magzat hossza 50 centiméter, súlya 3000. - gramm.

A terhesség 28 hét előtti megszakadását vetélésnek nevezzük, 40 héten túl, de 40 héten alul történő megszakadását koraszülésnek nevezzük, ilyenkor már a magzat életben tartható kedvező körülmények között.

A vetélés oka lehet: az anya betegsége: lázas megbetegedés, szívbaj, vesebaj, lues, stb. -; lehet a magzat fejlődési rendellenessége, torzképződés. lehet a magzat betegsége pl. lues.

A vetélés oka lehet bűnös beavatkozás, amikor is magzatelhajtásról beszélünk. Ha méh-üregéből valami uton módon kihajtják a magzatot idő előtt és ennek következtében hal el a magzat; vagy ha élve születik, de az idő előtt való megszületése következtében mégis elhal, magzatelhajtás ténye történt.

Magzatelhajtás céljából igénybe vett szerek, eszközök és eljárások sokfélék. Olyan szer, amely csak magzatelhajtást okozna nincs.

Vannak olyan szerek, mérgek, amelyek a magzat halálát és így a vetélést előidézik, de ezek ugyanakkor az asszonyt is súlyosan beteggé teszik, megmérgezik és az anya súlyos mérgezésének következményeképpen okozzák a magzat halálát és a vetélést. - Ilyenek: az aloe, a fahéjkivonat, sáfrány, ez utóbbit vörös borban szokták bevenni.

Vannak szerek, amelyek a vér összehúzóit hozzák létre pl. chinin és az anyarozs készítmények, de oly erős méhösszehúzást nem lehet ezekkel sem elérni, hogy vetélést okozzanak.

A bűnös beavatkozás másik része eszközökkel történik.

Egyes vidékeken növények száraz gyökerét vagy száraz vezetékét a méhbe, ahol ez megduzzad és kitágítja a méh száját; ezek a rajtuk tapadó szeny által az asszony súlyos vérmérgezését okozhatják.

Máshol pálcikaszerű eszközöknek, szonda, katéter, lufitoll, ceriza, kötőtű, drót stb. méh-ürbe való bevezetése és a magzatburok, vagy a magzat megsértése által hozzák létre a vetélést. - Ezekkel könnyen igen súlyos vérmérgezést okozhatnak. - Magas láz hidegrázás stb.

Egyesek a has összenyomásával, gyömöszölésével, masszálásával próbálják a magzatot elhajtani, a terhesség kezdetén természetesen sikertelenül, hiszen ilyenkor a méh elérni nem tudják, a hasfalán keresztül a méhet a 4. - ik hónapban lehet tapintani.

Magzatelhajtást szoktak még otinturának a méh-üregbe való befecskendezésével eszközölni és a méh-üregének orvos műszerekkel való kikparásával.

A szülés a teljesen kihordott, az a magzat 10 holdhónapos korában zajlik le, amikor is a méh összehúzódásokat végezve / ezek az úgynevezett szülési fájások / kitolja magából az érett magzatot. - megszületett magzatot ujszülöttnek nevezzük. - Az ujszülött ilyenkor teljes kihordás esetén az érettség jelét viseli magán. Az érettség jelei a következők: hossza kb. 50 cm. súlya 3 kg-ot meghaladja, a bömök az ujjbegy végét eléri. Fejkerület 32 cm-t meghaladja.

Életképtelen az ujszülött akkor, ha 800 grammnál alul van, ha 30 cm-nél rövidebb és 180 napot nem töltött az anya méhében.

A magzat megszületése után a baba a köldökszinort, a pulzus megszüntetésével leköti frissen kimosott zsinorral, vagy köldökleszorító kapoccsal, egy cm-er hosszú köldökcsontot hagy meg, ami 5-6 hónap alatt leszárad és majd leválik, -és besarjadzik. -Addig ugyanis a magzat az anya vérével táplálkozott s a köldökszinoron keresztül kapta a szükséges mennyiségű oxigént is, megszületése után működésbe lépnek a tüdők és kívülről kapják a szükséges oxigént lélegzés útján. -

G Y E R M E K Ö L É S:

A törvény feltűnően enyhe büntetést szab ki az anyára abban az esetben, ha házasságon kívül született gyermekét szégyenérzet fokozódása és a szülési izgalmaktól beszámíthatatlan állapotba jutva, szülés közben, vagy közvetlenül a szülés után öli meg; tehát csak abban az esetben, hogy ha az anya szüléssel járó lelki izgalom hatása alatt áll és nyugodt megfontolást eláruló ténykedést még nem fejtett ki. Házasságon belül született gyermek esetében a szégyenérzet eszik, ilyenkor a gyermekölést a törvény sokkal szigorúbban bünteti. Ha az anya, gyermekét előbb megfürösztö, köldökét oltatja stb. tehát megfontolt ténykedést fejt ki és csak azután öli meg, ilyenkor a gyermekölés súlyosabb elbírálás alá esik. -

Anya gyermekét megölheti szándékos ténykedéssel, pl. kézzel megfojtás, az orr és szájnak befogása által, hogy megfulladjon; zsinegelés, fejbeszurás, ütés taposás, elégetés, feldarabolás, stb. útján.

De okozhatja az újszülött halálát szándékos mulasztás útján is, pl. a köldökszinort nem köti le, hogy elvérezzen az újszülött; vagy az arcán fekve hagyja, hogy megfulladjon. - Ilyen esetekben a szándékosság bizonyítása sokszor nagyon nehéz, azt kell kutatni, illetőleg megállapítani, hogy az anya a szülés ideje alatt nem volt-e eszméletlen, öntudatlan, tehát beszámíthatatlan állapotban.

Gyermekölés gyanújának esetén az újszülött holttestének megvizsgálásával és felboncolásával megállapíthatja az orvos, hogy;

1./ élveszületett-e a gyermek? a tüdők légtartalma árulja el.

2./ érett volt-e a gyermek? azaz az érettség jelei megvannak-e?

3./ életképes volt-e a gyermek? fejlődési zavar, torzképződés, vagy a szülés előtt, vagy alatt nem szenvedett-e sérülést?

4./ hosszabb ideig élt-e a gyermek? ezta gyomor - belek tartalmából/a magzatszurok eltűnik/továbbá a köldökcsont leválásából, illetve besarjadzásából állapítható meg. -

5./ Létszának-e rajta céltudatos cselekvés nyomai? megfürösztötték-e? / magzatszurok van-e még a gyermekben? / A köldököt lekötötték-e? Fel van-e oltóztatva? stb.

6./ mi volt a halál oka?

A magzat természetes okból is elhalhat és pedig a szülés előtt fejlődési zavar, -betegség miatt pl. lues; sérülés, vérkeringés megakadása miatt / a köldökszinornak valamelyik testrésze való hurkolódása által /

Ha a magzat a méh-ürben elhalt, a felhám a magzatvizben felázik, macerálódik, a felhám nagy csatokban leválik, alatta a sárga-vörhenyes írha mutatkozik, a koponyacsontjai összeesnek, lötyögnek; ellenben puffadás rothadás büzképződés nincs, mivel a magzatvíz baktérium mentes. -

Elhalhat a magzat a szülés alatt sérülés következtében, vagy ha a vérkeringés köldökszinorban elakad, valamilyen oknál fogva / a köldökszinor rövidsége, nyakracsavarodása, lépényleválás, stb. /

Elhalhat a magzat szülés után közvetlenül, betegség, pl. lues, fejlődési zavar, vagy a szülés közben szenvedett sérülés folytán; vagy ha - mély álhalálban születik és az élesztési kísérletek nem jártak sikerrel. -

Gyermekölés gyanu esetében az asszonyt is meg kell vizsgálni, hogy szülhette-e azt a gyermeket egyáltalán, továbbá azt - is ki kell deríteni, hogy az asszony a szülés ideje alatt nem volt-e eszméletlen, öntudatlan, tehát beszámíthatatlan állapotban?

Előfordulhat az az eset is, amikor is, az anya azt állítja, hogy még nem is gondolt a szülésre, csak székelési és vizelési inger fogta el és egyszerre kipottyant belőle a gyermek pl. árnyékszéken ülve és így halt el.

Nincs kizárva az ilyen úgynevezett rohamos szülés; ilyenkor csak a pontos helyszini szemle, a gyermek holttestének vizsgálata, boncolása és az anya vallomásának ellenőrzése révén sikerül az igazságot kideríteni.

A köldökzsinor el van-e szakadva, el van-e vágva; a holttesten lévő sérülés jellege olyan-e amely megfelel abból a bizonyos magasságból való leesésnek; a tüdők légtelenek-e a légutak tartalmaznak-e pl. árnyékszék tartalmát. - A helyszini szemlénél azt kell kutatni, hogy a szülés nem-e máshol történt, mint ahogy mondják. -

A l k o h o l i z m u s :

Szeszes italok: sör, bor, pálinka, égetett szeszek, rendszeres élvezete alkoholizmusra vezet.

Az alkohol pillanatnyilag jó érzést, megkönnyebbülést válthat ki az emberben, bizonyos gátlások alól felszabadítja a szellemi életet és a szervezet mindenféle érzékeit kellemesen befolyásolja. Ez az oka nagy elterjedtségének. Az alkohol rendszeres és mértéktelen fogyasztása, azaz az iszákosság igen súlyos ártalmat jelent az illető egyénre részben közvetlen, részben közvetett ártalmat.

Közvetlen ártalmak: máj, vese, idegbajok, idült alkoholos elme-zavar.

Közvetettek: a szervezet ellenálló képessége nagyon csökken a különböző betegségekkel, különösen a tuberkulózissal szemben. A munkaképesség és a szellemi képesség is nagy mértékben csökken, az erkölcsi felfogás megváltozik, sokszor teljesen kivetkőzik az alkoholista emberről a mi voltából, bűnözésre hajlamossá válik. Alkoholos állapotban könnyen kapnak fertőző nemibajokat.

Heveny alkoholmérgezés esetében hánytatás, fekete kávé, szívrősítők adagolása válhat szükségessé.

Idült alkoholmérgezésnél lassu, fokozatos leszoktatás. -

E L S Ő S E G É L Y N Y U J T Á S .

A beteg gyógyítása az orvos feladata. Rosszullét, sérülés és a legkülönbözőbb baleset, amikor orvos nincs kéznél, kötelessége minden embernek első segélyt nyújtani, mert amíg az orvosra várunk esetleg egy embertársunk elpusztulhat.

Baleset alkalmával, a munkánkban zavaró tömeget el kell távolítanunk. A segélynyújtás jó levegős helyen történjék. A sápadt embert le kell fektetni, ha nem tér így sem magához, a vállak alá kabátot vagy pokrócot helyezünk, hogy a feje lefőgjon. Ha így sem érünk célra a lábait feltámasztjuk, hogy a vér a fejébe menjen. A kipirult, kékes szerjés arcú balesetnél a fejét feltámasztjuk, kabátot, vagy pokrócot helyezünk alá. A ruhákat a nyakon, mellen és hason megoldjuk, a vérkeringés és lélekzés így szabadabb lesz. A levetkőztetést az ép végtagon kell kezdeni. Az öltöztetést fordítva a legnagyobb kimérettel. A ruhákat lehetőleg a varrás mentén vágjuk fel.

Ha a balesetes mozog, nyöszörög, úgy tudjuk, hogy él, de ha az mozdulatlanul eszméletlenül, hangtalanul fekszik úgy csak a lélekzés, szívműködés vizsgálatával tudhatjuk meg, hogy az él-e vagy meghalt.

A lélekzést úgy vizsgáljuk, hogy a lemeztelenített mellkast és hasat figyeljük, van-e lélekzési mozgás. A mellkas tágítását, szűkülését a has előredomborodását és süllyedését.

A szívműködést pedig úgy, hogy megtapintjuk, vagy meghallgatjuk a szív dobogását. Sokszor az orsóverér tapintásából a csukló felett a nagyujj oldalán megállapíthatjuk, hogy van-e szívműködés.

Ha a lélekzés és szívműködés ritkább, vagy szabálytalanabb lesz, vagy ha már nem is lehet észrevenni, úgy azonnal hozzá kell látni azoknak erősítéséhez, vagy elakadásuk esetén azoknak megindításához s pedig a következőképen:

Nyakon, mellen, és a hason a ruhákat megoldjuk, esetleg levetjük, erősszagu anyagot tartunk az arra alá: torma, ammoniak, aether, hidrogén vízzel az arcát, mellet megfűszerezzük, a szív táját tenyérrel

vagy kifacsart vizes ruhával csapdössük percenkint 40-50 szor.

Ha ezen eljárás után a balesetes magához ébredt, adunk neki meleg teát, fekete-kávét és jól betakarjuk.

Ha nem jön magához, nem lélekezik, úgy mesterséges lélekeztetést végzünk.

A mesterséges lélekeztetést szükség esetén, meg sem kísérelve az enyhébb lélekeztetési kísérleteket pl. villamos áram útján minden késedelem nélkül kell végeznünk, mert esetleg elkésünk vele.

Elsőzör a balesetes száját, arcát megvizsgáljuk és ha iszap, homok, műfogsor, vagy egyéb van a szájában, azt onnan eltávolítjuk. Ha a ruhát a nyakon, mellen, hason megoldjuk a fejet oldalra fordítjuk, a nyelvet előre húzzuk annak esetleges hátracsuszásakor azt előrehúzáva rögzítve tartjuk. Leggyakrabban használatos mesterséges lélekeztetés a Sylvester féle és a Schäffer féle. Az előbbi háton az utóbbi hason fekvő embernél végezhető.

A szilveszterezést egy ember is végezheti, de jobb ha kettő végzi, mert nagyon fárasztó és 5 percnél tovább egy ember nem nagyon bírja, pedig néha egy-egy félóráig is szükséges, hogy életre keltsék a balesetest. Ha egy ember végzi, úgy a fej mögé térdelve a kézzsárat a könyök alatt felső fogással megfogva, teste süllyedve és segítve, odanyomja a mellkashoz /:de nem erőszakosan, hogy bordát törjön:/ és így kilélegezteti, majd kis idő múlva a felélesztendő karjait, kis-kört leírva hátra rántja, ezzel a mellkast tágitva a tüdők beszívják a levegőt és így megtörténik a belélekezés.

Ha két ember végzi, úgy a balesetes két oldalán, jobbkézrel a könyököt, balkézrel a csuklókat megragadva kell lélekeztetést végezni, előbb mindig a belélekeztetést azután a kilélekeztetést, 16-szor percenkint.

A Schäffer féle mesterséges lélekeztetésnek nagy előnye, hogy egy ember is végezheti akár órákon keresztül mert nem fárasztó. A balesetest hasra fektetve; fejét oldalra hajtva, a karokat könyökben hajlítva, tenyérrel a föld felé fordítva a fej két oldala mellett helyezendő el. Majd a balesetes fölé guggolva, illetve térdelve, tenyerünket úgy helyezzük a balesetes mellkasának hátá felére, hogy hüvelykujjunk a gerincoszloppal párhuzamosan feküdjön és először ránehazodunk, ami által a mellkast összenyomjuk. /:Kilékezés:/ Kissé pihenve a nyomást megszüntetjük és hosszabb időig pihenünk. /:belékezés:/ Ezen eljárás nem olyan hatásos mint a Szilveszterezés, de sokáig végezhető egyedül is és nem kell félnünk a nyelv hátracsuszásától.

A mesterséges lélekeztetést addig kell megszakítás nélkül végezni amíg a balesetes magához nem tér, vagy az orvos meg nem érkezik; csak ha a halál kétségtelen jelei mutatkoznak, szabad abbahagyni. -

S É R Ű L É S E K:

Zuzódás keletkezik, ha valaki elcsúszik, vagy tompa tárgyal megütik, az ütés helyén fájdalmas duzzanat, majd kékesvörös bőr elszíneződés támad, mely később kékes sárga lesz. Az ilyen zuzódott testrészt nyugalomba kell helyezni, esetleg rá hidegvizes borogatást. Ha a bőr lehorrzsolódott, úgy kezeljük mint a nyitott sebet.

Nyitott sérüléseknél, sebrészeknél két dologra kell ügyelnünk; az erős vérzést megakadályoznunk és hogy a sebbe piszok fertőző csirák ne kerüljenek bele.

A sérültet leültetjük, vagy lefektetjük, a vérző végtagot magasra emeljük, az esetleg képződő vér agyadékot, amely a vérzést elállítja nem töröljük le, hanem úgy kötjük be. Ha a vérzés így nem áll el, a vérző helyre tiszta sebruhát, vagy tiszta gézt nyomunk és lehetőleg olyan erővel, hogy a lágyszövetek és benne az elszakadt, illetve sérült erek az előttük levő kemény csonthoz nyomódjanak, mire a vérzés eláll.

Ha a sérülés nagy terjedelmű, vagy a vérző seb alatt a csont is sérült akkor csak úgy csillapítjuk a vérzést, hogy a vérző sebt felül /:a vérző seb és szív között:/ a puha részeket erősen a csonthoz szorítjuk. A kézzel vérzést csillapítani csak ideiglenesen lehet, véglegesen kötszerket kell alkalmaznunk.

A vérzések három fajtát különböztetjük meg:

1. /Hajszáleres,
2. /gyűjtőeres,
3. /ütő vagy vívőeres vérzést.

A hajszálteres vérzés csak szivárog a vér, gyűjtőeresnél lassu, bugyborékoló ilyenkor sötétvörös a kiömlő vér, verő vagy ütőeres vérzésnél sárgában ömlik ki, spriccol az élénk vörös vér.

Háromféle kötést használunk:

- 1./ fedőkötést,
- 2./ nyomókötést,
- 3./ körkörös szorító kötést.

Az utóbbit főleg ütőeres vérzésnél, amikor a vérzést nem tudjuk másképpen elállítani, de egy-két óránál tovább nem szabad a végtagon hagyni, mert a vér elzárása a lokötés alatti testrész pl. a kéz, a lábfej elhalását okozhatja.

A legtöbb vérzés már fedőkötésre is eláll: tiszta sebpuha, géz, kevés vatta és pólya: Ha nem áll el úgy több vattát összenyomva helyezünk a gézzel borított sebre és úgy kötjük át pólyával, az a nyomókötés. Ha így sem állna el a vérzés, alkalmazzuk a szorító körülkötést de ilyenkor vigyázni kell arra is, hogy elég szoros legyen, mert különben csak a vékonyfalú gyűjtőereket nyomjuk össze, a vastagabb falú verőereket nem úgy, hogy a vér akadálytalanul folyhat a sebhöz, viszont az elfolyása a gyűjtőereken akadályozott, így a vérzés meg nagyobb lesz.

A kivérzett, illetve a sokat vérzett balesetost úgy fektetjük, hogy a feje lógjon, kezeit, lábait magasra emeljük és abból kezeinkkel a vért a törzsbe szorítjuk. Jól betakarjuk; ha nyelni tud, meleg teát, fekete kávé adunk inni. Az orrvérzésnél az orrot összeszorítjuk, ha ez nem használ tiszta vattával betömjük a vérző orrlyukat. Az orrba vizet felszívni nem szabad.

A sebkötözésnél igen fontos a tisztaság. A seb környékét szabad csak lemosni, benzinnel, alkohollal, vagy jódtinktúrával. A sebhez magához nem szabad nyulni.

Csonttörések kétfélek: fedett és nyílt törések, aszerint, hogy a tört csontot fedő lágy részek, izom bőr is átszakadtak-e vagy sem. A nyílt törés sokkal veszélyesebb, mert itt piszok is kerülhet be és fertőzés jöhet létre.

A nyílt törésre könnyű felismerni a sebből kiálló csontvégekről, a fedett törést néha csak röntgen útján ismerhetjük fel, ha közel az ízületekhez történt a törés, vagy a kéz és lábszáron, ha csak az egyik csont tört el és a másik ép csont eléggé támasztja az eltört végtag lágy részeit. Csonttörés tünetei: nagy fájdalom, az alakeltérés, a rendellenes mozgékonyaság és a csont ropogás. Kétséges esetben szabad a törésre gyanús végtagot sokat mozgatni, mert a tört végck könnyen sérthetnek ilyenkor inakat, idegket, esetleg a törés feletti lágyrészeket átdörve, zárt törésből nyílt lehet. Gyanu esetén is úgy járunk el mintha biztos volna a törés. Legfontosabb teendők a nyugalomba helyezés.

Kéztörés esetén a sérültet asztalhoz ültetjük, amíg az orvos jön, alsóvégtag eltörésénél lefektetjük és a sérült részt ruhával alápoljuk.

Ha szállítani kell a sérültet, úgy kéztörésnél a sérültet az épkarral alátámasztva, pólyával a mellkashez rögzítjük, hogy így a mozgást és ezzel a fájdalmat megelőzzük.

Lábtörésnél a törött lábat az éphez és egy aláhelyezett deszkához a deszka oly hosszú legyen, hogy a sérült farától a sarkon túl érjen: kötözzük és így szállítjuk az orvoshoz.

Ficamok és rándulások:

A test csontjai, izületei által vannak egyrúshoz kapcsolva. Az ízületekben érintkező csontokat az ízületi tökszállagok tartják össze. Erőszakos behatásokra az ízületekben érintkező csontok helyükből ki-siklanak, az ízületi tökszállagot átszakítva az ízületen kívül, az alatt vagy felett vagy mellett helyeződnek el. Ez a ficam. Ha az erőszakos behatásra a csontvégek az ízületekben maradnak, de a tökszállag megsérül, úgy ezt rándulásnak nevezzük.

A ficam tünetei:

- 1./ nagy fájdalom a ficam helyén, amely mozgásnál fokozódik,
- 2./ alakváltozások vagyis az ép testrészhez viszonyítva nem olyan gömbölyű formás, hanem szögletes és szabálytalan kiemelkedések, besüppedések vannak.

3. korlátolt mozgathatóság; sem a beteg sem más nem tudja moz-
gatni a kificamodott végtagot.

Ficammal főképp előbb orvoshoz kell menni.

A rándulásnál a megrándult ízület fájdalmas duzzadt, de nem
oly mérvű az elficamodása és nem annyira korlátolt a mozgathatósága
mint a ficammal. Nyugalomba helyezzük és hidegvizes borogatást helye-
zünk rá.

R o s s z u l l é t e k é s b a l e s e t e k:

Ájulás, ijedtség, nagy izgalom, rossz levegő stb. következtében
jön létre. Az ájult ember halvány, verejtékes, megszedülve eszméletét
vesztve elesik. Okai az agynak hirtelen létrejövő vérszegénysége. Fekete-
tés, a ruhát megoldani, jó levegőről gondoskodni és esetleg élesztgetés
a már elmondott módon.

Agyrázkódás. A fejre kapott ütés stb., következménye.

A balesetes egy kissé megszedül, fókuszatosan lesz rosszúl, szé-
dülése erősödik, hányingere lesz, keze lába mindinkább elnehezedik, be-
széde akaéczóvá válik, majd lassan elveszti teljesen öntudatát.

Fektetés, fejet magasra polcolni, majd hideg vizes, jeges boro-
gatást a fejre tenni és azonnal orvost! Fontos a teljes nyugalom. É-
lesztgetéstől tartózkodás. Ha a balesetes órrából, szájából, füléből vér
és agyfolyadék szivárog, ott koponya és agyalapi törés van.

Nagyon súlyos állapot kevés marad életben.

Nyavalyatörés, eskrór. A beteg hirtelen elvágódik, eszméletlen
lesz, egész testét görcs rángatja, légzése szakadozott, horkolásszerű,
szája habzik.

Védni kell a beteget, hogy össze ne verje magát és nyugod-
tan megvárni a roham végét.

Villám és villamos áram által okozott balesetek.

Viharban ne álljunk fa, boglya vagy más kimagasló tárgy alá,
mert a villám mindig a kimagasló tárgyakba üt bele. A villám okozta é-
gési sebek sajátos agyszerű rajzolatokat mutat.

Ha az ember közelében csap le a villám, a nagy légnyomás a
földre nyomhatja, agyrázkódást vagy zúzódást okozhat. Máskor dobhártya-
repedést, fülvérzést okoz. A nagy ijedtség elmézavart.

A villamos áramot vezető drótot rászta kézzel vagy fémtár-
gyal érinteni nem szabad, mert villanatok ellet halált okozhat. Bale-
set esetén az áramot a kikapcsolók megrántásával, vagy a biztosítékok
eltávolításával megszakítjuk. Ha ez nem lehetséges, úgy a drótot szigete-
lő nyéllel ellátott fogóval elszakítjuk, de ilyenkor magunkat elszige-
teljük, az áramot jól vezető földtől úgy, hogy deszkára, ládára állunk.

Ha segédeszköz hiánya miatt a drót elvágása nem áll módunk-
ban, úgy földelnünk kell a szabadon levő vezetőket a következőképen:

Valamely a földdel közvetlen összeköttetésben levő fémes
tárgyhoz, vízvezeték, vasuti sín, vasoszlop stb., gyorsan hozzáerősítünk
valami vasdrótot és azt a villamosáramot vezető írótra dobjuk, természe-
tesen vigyázva arra, hogy mielőtt a drót a villamosvezetékhez ér, mi azt
elérjünk, mert különben minket sújt az áram.

Mentés alkalmával ha, az áram megszakítása nem lehetséges, a
drótot, vagy a balesetes csúgász testét nem szabad megérinteni, csak a
ruhájánál fogva kell őt a dróttól elrántani, akkor is jobb keztyűs kéz-
zel, ha keztyű nincsen úgy csavarjuk be kezünket ruhával; lehetőleg a
földtől szigeteljük először, úgy hogy alá deszkát vagy száraz ruhát
csusztassunk. A villám áram súlyos égési sebeket vagy belső roncsolá-
sokat okoz. Az eszméletlen állapotban levőknel legfontosabb teendők a
mesterséges lélegeztetés akár 1 óra hosszáig is, amíg magához nem tér.

A k a s z t á z.

A kötélt elvágásakor a testet óvatosan leemeljük a kötelelet

a nyakról eltávolítjuk és ha hullafoltok, hullamerevség nincs, úgy mesterséges lélegeztetést végzünk.

Nagy meleg által okozott balesetek.

Vannak enyhébb és súlyosabb formái. A nagy melegben végzett testi munka is okozza. Enyhébb formája esetén az illető kissé megszédül, arca halvány lesz, homloka verejtékezik s általános gyengeség fogja el. Ilyenkor a ruhák kigombolása, árnyékos hűvös helyre való szállítása, a test és fejnek hűvös vízzel való mosogatása elegendő lesz.

Súlyosabb alakja a fulladásos hőguta, amikor is az arc szederjéssáskivé válik, az öntudat elhomályosodik, majd teljes eszméletlenség áll be, a hőmérséklet 40-42 Celsius fokra emelkedik, légzés és szívműködés egyre romlik és végül is beállhat a fulladásos halál. Fontos a mesterséges lélegeztetés.

Olykor mérgezési tünetekkel súlyosbodik a fulladásos hőguta képe, amikor is a verejtékezés megszűnik, kínzó hányás, hasmenés, görcsök lépnek fel; ezeknek több mint fele elpusztul.

A harmadik súlyosabb formája, amikor is elmezavarodottság áll elő. Ezek nagyon hajlamosak az öngyilkosságra. Teendő: főleg a gondos felügyelet.

Nagy hideg által okozott balesetek.

Az emberi test hőmérsékét, a belső hőtermelés és a test meleg kisugárzása szabályozza. A beteg, fáradt, éhes ember kevés meleget termel, a könnyű ruhában levő több meleget veszít. A mozgáskor több meleg fejlődik az emberben, mint pihenéskor, alváskor. Sok alkohol fogyasztása után a test bőrvérértényei kitágulnak, így könnyebben lehül a szervezet és ha bodultá lesz, vagy elalszik az illető, a nagy hidegben könnyen megfagyhat. A nagy hidegben a bőr véredényei összehúzódnak, halvány lesz, később a bőredények tágnak; a bőr idegeinek bénítása miatt; tehát vérdús, kékes szederjés lesz a test. A test fokozatos lehülésével az ember bágyadt aluszékony lesz, az öntudat mindinkább elhomályosodik, vérkeringés és légzés rosszabbodik, megszűnik, beáll a megfagyás. A megfagyott embert nem szabad rögtön melegre vinni, hanem fokozatosan. Hóval, ruhával dörzsöljük a lemeztelenedett testét, ha nem tér úgy magához, mesterséges lélegeztetést végzünk. Ha már nyelni tud, melegítő italokat adunk. Ha megtehetjük úgy 16-18 C. fokra fürdőben helyezzük el és a fürdő vizét lassan 37 C.-ra emeljük.

Főleg a test kiálló részei vannak kitéve fagyásnak a nagy hidegben /:kéz, láb, orr, fül:/ A fagyott rész érzéktelenné lesz és elhalványodik, meleg környezetben pirosas kékes színt vesz fel és égő - viszkető érzés lép fel benne. Nem szabad rögtön tüzhöz vinni melegíteni, mert hólyagképződés, úszkösödés fagyási seb jön létre. Ha ez még nem fejlődött ki, úgy hóval dörzsöljük a megfagyott részeket, előbbi esetben vazelinos, olajos kötést adunk rá.

Vizből mentés:

A vizbőlmentésre szolgáló eszközök: mentőkötél, mentőkarika, csáklya, sokszor egy sétatör, vagy más fadarab is elegendő lesz, ha meg tudjuk közelíteni a vízbe esettét, aki még öntudatnál van. A fuldokló kézzel való megragadása, s ilyen módon való mentése, sokszor nagyon veszedelmes; lefoghatja a mentő karjait, azért jó ha a mentő derekára, kötelelet erősít beugráskor, melynél fogva kihúzhatják ha bajba kerül.

Ha a fuldokló úgy ragadja meg a mentőjét, hogy akadályozza a mentést /:karjait lefogja, erősen átöleli:/ és életveszedelembe sodorja a mentőt, úgy a legkiméletlenebb rugás, ütéstől sem kell tartózkodni a mentés érdekében /:száj és orrlyukak befogása tenyérrel, a gyomortájjra rugás, egyik ujjnak erőszakos hátraesavarása stb./ A mentési módok:

Hajfogás, a fuldokló haját hátulról megfogva oldalassal kiuszni.

A fejfogás: két kézzel a fuldokló fejét a fülek táján megfogva hátussal kiuszni.

Egykaru hónaljfogással, hátulról a fuldokló hóna alá nyulni és hátton kiuszni.

A vizből kihuzott egyén száját, orrát tisztogassuk meg a belekerült iszaptól;

kavicsot vagy idegen anyagot távolítsuk el, majd hasra fektetve mellkassa alá ruhába csavart követ, tuskót helyezve, üssünk egyet kettőt a hát közepére, hogy a fuldoklás közben légzőcsövéré és tüdejébe jutott víz kifolyhasson, majd schäfferezünk/: mesterséges lélegeztetés:/

Ha könnyebb testsúlyú a vízből kimentett, úgy letérdelünk egyik lábunkra, a másik térdünkre pedig ráfektetjük a mellkasát/: a mellkas alsó felét:/ együnk kezünkkel a homlokát támasztjuk meg, a másikkal körülölelve a mellkasára nyomást gyakorolunk, közben segítünk egy kissé megemelkedni a balesetes lábait, hogy feje mélyebbre kerüljön. - A vízből kimentettet fejre állítani és úgy rázogatni nem szabad.

Ha a vízből kimentett már öntudatánál van és lélekszik, úgy a vizes ruhát levetjük, szárazra töröljük, betakarjuk és sziverősítőt melegítve, kávé adunk inni, ha már nyelni tud.

Akinek dobhártyája nem ép, hanem lyukas/: gyermekkori középfülgyulladásból kifolyólag:/ a fülét dugja be vazelinos vattával, ha vízbe megy, mert különben a víz behatolva a lyukas dobhártyán át a fül csontos részeibe, szédülést okoz és az illető elmerülhet, vízbe fulladhat. -

M é r g e z é s e k .

Minden mérgezésnél, vagy annak gyanúja esetén azonnal orvosért küldünk.

Vannak maró /: lúgkő oldat, amoniákszesz, sósav, kénsav, salétromsav:/ és

Bóditó mérgek.

A marómérgek felmarják a mérgezett ^{garatját,} száját, nyelvcsövét, gyomrát és ott fekélyeket okoznak. A nyelés igen fájdalmas és a nyál véres.

A nem maró mérgezésnél/: bóditó:/ a szájban felmarást nem látnak, ellenben: hányás, hasmenés, bodultság, aluszékonyság, görcsök mutatkoznak.

Ilyen bóditó mérgek: morphiom, ópium, arsén, atropin, maszlagosnadrágulya, ciankáli, kokain, phosphor, szublimát.

A bóditó mérgezéseknél hánytatások és hashajtók adagolásával igyekezzünk a mérget minél előbb a szervezetből eltávolítani, hogy minél kevesebb szívódjon fel a gyomorból. Hányás előidézése céljából langyos vizet itatunk a mérgezzel, amennyiben öntudatánál van, valamivel, pl. a torkába nyulunk és hátsó garat falát izgatjuk. Hánytatás után állati szénporból egy-két evőkanálnyit - egy pohár vízbe itatunk a mérgezzel, majd keserű sőt hashajtás céljából.

Maró mérgezés esetén azt állapítjuk meg először, hogy lúgos vagy savi mérget ivott-e az illető.

A savak által okozott felmaródások után száraz pörköt találunk a szájban, lúgos mérgek után nedvező vérző felmarásokat, hulyagot és a nyálkahártya foszlányokat.

Maró mérgezésnél olajat, olvasztott zsírt, vaját adunk inni először, azután savmérgezésnél alkáliás vizet, vízbe kevert magnézia port; lúgosnál citromos, ecetes vizet/: 1-2 evőkanál ecet egy pohár vízbe:/

G á z m é r g e z é s .

A gyakrabban előforduló gázokozta mérgezések: széngáz, szén-sav-gáz, bányalég, a póce gödrök és egyéb gödrökben lévő szerves anyagok bomlásakor kepződő gázok, fertőtlenítésnél használt ciangáz, az égésnél kepződő füst, iparban és háborúban használt különböző gázok.

Széngáz vagy szénlég a széntartalmú anyagok tökéletlen elégetésekor keletkezik s a füstbe távozik el. Ha valaki a füstöt belélekzi, széngáz mérgezés tünetei lépnek fel, pl. ha a kályhacsöve megreped, vagy eldugul, ha a kémény nem huz, stb. A világító-gáz is azért mérges, mert 8 % szénlég van benne. A szénlég egyrészt akadályozza a lélekzést, másrészt mérgezőleg hat az idegrendszerre.

Lélekzésekör a belélekzett levegőből a vér vörös festék anyaga veszi fel az oxigént, amely azután eljut a test összes sejtjeihez. Ha oxigén nem jut elegendő mennyiségben a test sejtjeihez, úgy az ember megfullad.

A vérben felhalmozódott szénéleg a fulladás bekövetkezése előtt az idegmérgezés tüneteit váltka ki: fejfájás, szédülés, hányás, görcsök, bémulás. A mérgezett egyre erőtlenebb lesz, majd teljesen képtelen lesz megmozdulni, a lélekzés egyre ritkább lesz, majd beáll a fulladás.

Teendők: a szoba ajtaját kitárni, az ajtók mozgatásával a szoba levegőjét szellőztetni. Lélekzést visszatartva a szoba ablakait kinyitjuk, vagy kívülről betröjük és a mérgezettet onnan eltávolítjuk, majd ólesztgetjük, /: esetleg mesterséges lélekeztetést: / addig is míg az orvos nem jön.

Gázszagú helyiségbe grúfával vagy nyitott lámpával, vagy szivarral bemenni nem szabad, mert a gáz meggyullad, robbanás következhet be.

Szénsavgáz fejlődik bizonyos barlangokban, gödrökben, pincékben, must és sör erjedésénél. Az is szintelen és szagtalan gáz, mint a szénéleg, de a levegőnél nehezebb lévén mindig a helyiség fenekén helyezkedik el.

Egő gyertyával kell a pincébe menni, a szénsavgáz a lángot eloltja. Így megtudhatjuk milyen magasán van a gáz a pincében.

Ha a gáz a mellkasnál magasabban van, nem szabad gázalarc nélkül a pincébe menni csak ha előbb szivattyúval, vagy mészvíznek a pincébe öntésével a mérges gázt eltávolítottuk. Az eltávolítás történhet oly módon is, hogy a pince, vagy gödör nyílása elé tüzet rakunk, vagy nyitott esernyőt eresztünk le kötélen és azt fel és le huzgáljuk vagy vaktöltéssel belövünk a pincébe.

A szénsavgáz mérgezés enyebb esetén fejfájás, rosszullét, súlyosabb esetben fuldoklás lép fel. Tiszta szénsavgáz belékezése pár perc alatt halált okozhat.

Pöcegödörökben és régen befedett szemetes gödrökben kénéleg tartalmu gáz képződik, gyertyát, nyitott lámpát nem szabad levinni, mert robbanás történhet.

Cyángáz mérgezés azzal való fertőtlenítéskor léphet fel, ha gondosan nincs eltömítve minden rés és a fertőtlenítendő szobából a szomszédos szobába átszivárog a gáz.

Segélynyújtáskor ugyan úgy járunk el mint egyéb gázzal okozott mérgezéseknél. A mérgezettet szabad levegőn lélekeztetjük /: mesterséges lélekeztetés: / s ha magához tért erősítő italokat, teát, kávét itatunk vele, s ami a legfontosabb orvost hívunk.

G Ü M Ö K O R /: t u b e r k o l ó z i s: /

Egyike a legnagyobb pusztitást végző népbetegségeknek. Csonka hazánkban évenként 25 000, naponta 72 ember hal meg gümőkórban. Okozója egy csak mikroszkóppal látható parányi lény, a gümőkór bacillus, melyet megtalálhatjuk a gümőkóros beteg köpetében, nyálában.

Az embert kétféle gümőkór bacillus fertőzi:

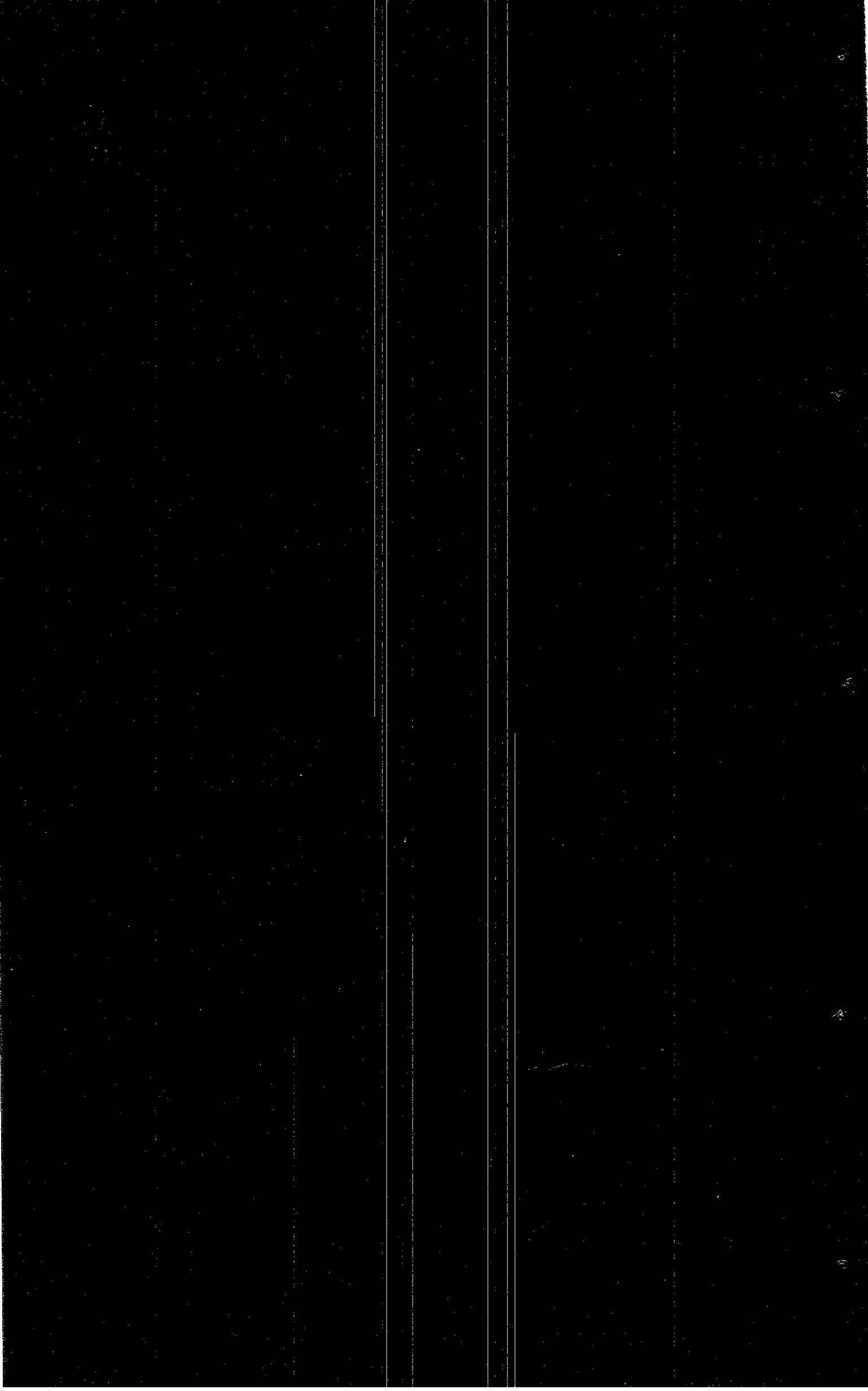
A tehénfajta, mely a tehének gümőkórját okozza és a tejközvetítéssel jut az ember szervezetébe, a másik,

az ember fajta, amelyik emberről, emberre viszi a fertőzést.

A nyílt tüdőgümőkórban szenvedő egyén beszéd vagy köhögés közben szétköpködött nyálcsepeccskéiben rengeteg gümőkór bacillus van. A fröcskölés távolán belül tartózkodó emberek ilyen módon fertőződhetnek. A gümőkóros egyén csók útján is terjesztheti a betegséget. A szoba porában hónapokig, sőt 1 - 2 évig is fertőzőképes marad a gümőkór bacillus, kivált a nedves és sötét lakásokban. Az utcaporában levők nagyobbrészt elpusztulnak a napsugár csiraölő képessége miatt. Terjeszthetik a gümőkört eszközök, melyekkel fertőző gümőkóros egyének érintkeztek, evőeszközök, stb.

Az ép bőrön és nyálkahártyán nem képes a bacillus szervezetünkbe hatolni, csak föllazult, illetve sérült bőrön, vagy nyálkahártyán. A hurutos mandulákon, hurutos tüdőn, a hurutos vagy sérült gyomor és bélnyálkahártyán keresztül leggyakrabban. A szervezetünkbe behatolt gümőkór bacillus még nem föltétlenül betegíti meg a szervezetünket, mert ez ellen anyagot termel ki és ha elég erős, úgy legyőzi a fertőzést. Ha a szervezet ellenálló képessége csökken valamely oknál fogva, úgy létrejön a szervezet megbetegedése. Ilyen okok: túlfeszített munka, az elégtelen vagy helytelen táplálkozás, a levegőtlen napsugármentes nedves lakás, vagy munkahely, a rendszertelen életmód, alkohollal vagy nemiképeséggel való visszaélés, amely utóbbi nagy erőpocsékolást jelent a szervezetre, kivált az önfertőzés és minden olyan betegség, mely a szervezet legyöngítését elősegíti. Leggyakrabban megbetegszik a tüdő, de megbetegedhet a csont, belék, vese és a kapcsolatos húgylevezető szervek, a here; és a legsúlyosabb valamennyi között az agyhártya, amely föltétlenül halálos.

A t á b o r i ő r s s z o l g á l a t a .

F e l a d á t a :

A megállások biztosítása. A biztosító csapat legelől levő tagja, mely a figyelést és a leplezést végzi.

A tábári őrsöt a főors, vagy a biztosítandó csapat küldi ki.

A tábóri őrsök számozása: jobbról - balra..

Az önnálló tábóri őrsöket a felállítási helyük szerint jelöljük meg.

A figyelést az elől és oldalt fekvő terep szakadatlan megfigyelésével, míg a leplezést harc árán végzi. Kisebb erőket visszavet, nem enged azoknak bepillantást a hátrább lévő részekbe és igyekszik foglyokat ejteni. Nagyobb erők elől a neki előzőleg kijelölt vonalon harcolva

terepszakaszonként visszavonul az "ellenállási vonalig".

A tábóri őrsnél a figyelést:

- a./az őrszemek,
- b./összekötő járőrök,
- c./közelbiztosító járőrök,
- d./a tábóri őrs által külön kijelölt emberek végzik.

E r e j e :

Rajtól - szakaszig terjed; legalább 8 fő. Nagyobb erejű tábóri őrsök a szükség szerint "kisőrsöt" különíthetnek ki. Erejét, feladatát a tábóri őrspk. határozza meg. A kisőrs ereje 1/2 rajnál nem nagyobb.

Felállítási helye:

Ott ahol az ellenség megjelenése legvalószínűbben várható: ilyenek: . . . . . a./ utak, vasutak, hidak,
b./ hegyszorosok, kilátó pontok.

Szolgálat a tábóri őrsön:

A tábóri őrsön az őrzemeken kívül még legalább 2 fő maradjon. A tőrspk. az egész tőrs. szolgálatáért és annak állandó harcckészültségeért felelős.

- Feladatai:
- a./ őrszemek kijelölése,
  - b./ előtér át kutatása közelbiztosító járőr által,
  - c./ összeköttetés felvétele,
  - d./ szolgálat beosztása a tábóri őrsön,
  - e./ harcckészültségi fők meghatározása / ovóhely /
  - f./ fészek berendezése és a megszállás gyakorlása,
  - g./ eligazítások végzése,
  - h./ jelentőfutó kijelölése,
  - i./ felváltások eszközlése.

Őrszemek kötelességei:

Legalább két emberből áll; számozásuk jobbról - balra történik. Puska állandóan lőkész.

Felállítási helye: ott, hol jó a kilátás s rejtőzés/ fedezés / . Ezt a tőrspk. szabályozza.

Egymástól 5x-re, hogy a halk beszédet megérthessék; a tábóri őrs-től legfeljebb 10 lépés.

Az őrszem figyelési sávja 90° egyenkint 45° , de úgy, hogy a figyelés egymást keresztezze.

Sávhatároknak utakat, fontos pontokat, erdőszegélyt stb. sohasem szabad adni, mert esetleg egyiksem fogja figyelni.

A különösen fontos részeket a lehetőséghez képest mindkét ember figyelési sávjába fel kell venni.

Gyanus dolgot és változást a tábóri őrsparancsnoknak azonnal jelenteni/: porfelhő, füst, lábdobogás, kocsizörgés, harangozás, szokatlan idő-

ben kutyaugatás és más állati hangok, fényes tárgyak csillogása, fényjelek, táborlámpák, cigaretta tűz stb.:/

Az őrszem eligazítást nem végez. Nappal akit személyesen ismer, azt átboccsajtja, egyébként minden gyanús dologról és közeledő emberről vagy járműről a tábori őrsparancsnokot értesíti.

Az őrszem tisztelétadást nem teljesít.

Felváltásukat a tábori őrsparancsnok szabályozza. Általában óránként, de rossz időben, vagy ha az emberek fáradtak, félóránként.

Tilos az őrszemnek l o f e k ü d n i, puskát a kezéből letenni, enni, inni, dohányozni. A sátorlapot még esős időben sem húzhatja a fejére.

Összekötő járőrök és közelbiztosító járőrök.

Feladat: elő és oldalterep átkutatása, összeköttetés létesítése.

Ha a tábori őrs közelében embereket vesznek észre, ezeket elfogják, a legközelebbi tábori őrshez kísérik és feladatukat azután folytatják tovább.

Ha a járőr elg-s. csapatot vesz észre, erről a legközelebbi tábori őrsöt/: jellel, kiáltással vagy lövéssel/ értesíti. Kisebb erőknél rajtaüt.

A járőr mindig óvatosan, hallgatózva a körülményekhez képest fedve menjen.

Éjjel dohányozni és lámpával járni tilos.

Előőrs vonal átlépése, eligazítás.

Az ellenség felől senkit sem szabad visszautasítani.

Az eligazítást a tábori őrsparancsnok két kijelölt emberrel/: eligazító csendőrrel/: végzi.

Minden gyanus egyént/: polgári és asját katonát is/: a főőrshez kell kíséreni.

Belülről kifelé: csak a főőrs egyik tisztessének kíséretében vagy a főőrs parancsnok által láttamozott "átlépési igazolvánnyal" léphető át a tábori őrs vonala.

Aki a tábori őrs vonalát önhatámulag átlépi, el kell fogni. Ha kétszeri rákiáltásra sem áll meg, le kell löni.

Szőkevények, hadifoglyok, kémek:

Puskát elszedni elfogni, a főőrshez kíséreni.

Több szőkevény esetén a főőrstől járőrt kérni.

Ellenség felől jövő saját kémet kihallgatás nélkül személynék bekötése után a főőrshez kell kíséreni.

Szőkevényekkel, hadifoglyokkal, kémekkel beszélgetni tilos.

H a d i k ö v e t e k:

Mindig csak tiszt, írásbeli meghatalmazással. = Rendszerint tolmács, kürtös és egy fehér zászlót vivő ember kíséri.

Eligazításuk a többihez hasonlóan történik. Az esetleges puskákat el kell venni és szemüket bekötözni, egyébként udvariasan bármilyen katonai dolgokról nem beszélni.

Haladéktalanul a főőrsre kell őket kíséreni.

FONTOSABB KATONAI TUDNIVALÓK.

1./Melyek a gyalogság könnyű fegyverei?

A puska, a golyószóró, a pisztoly, a puska-gránát, a kézigránát és a szurony.

2./Egyes csatár kis távolságon belül mily eredményt várhat?

500 m-en belül minden táborszerű céltárgy ellen, minden lövéssel biztos találatot várhat; közepes távolságra /:1000 m.: /csak több lövéssel várhat találatot, ellenséget azonban fedezésre kényszeríti.

3./Mesterlövész mily távolságra várhat eredményt?

Rendes viszonyok közepette a közepes /6: 1000 m. /távolságon mindig, ellenkező viszonyok esetén csak kis /:500 m.: /távolságon számíthat pontlövésre.

4./Több csatár együttes működése mit biztosít?

Közepes távolságokon kis célok ellen is jó hatást biztosít: 80-100 puskanak együttes tüze 1000 m-en belül még repülőket ellen is biztosít eredményt.

5./Melyek a gyalogság nehéz fegyverei?

Géppuska, kis aknavető, kíséző löveg.

6./Sorolja fel a gyalogság harcelveit?

Támadás vagy védelem, Döntés után üldözés, néha halogató vagy színielt harcot viv, vagy tervszerűen visszavonul.

7./Mit ért zártrend alatt?

Minden alakzatokat és alakzatváltoztatásokat és mozgásokat, melyeket ellenséges földi és légi tüzeszközök tüzkörletén-kívül gyülekezésre, menetelésre, helyőrségekben tetszetős fellépésre és gyakorlatozási fegyelem megalapozására és fentartására használunk.

8./Mit ért fedezés alatt?

Csendőrnök, vagy csapatnak olyan tárgyak mögé való állítását, melyek ellenséges tüzhatalás ellen oltalmat nyújtanak.

9./Mit ért rejtőzés alatt és hányféle van?

Láthatatlanságra való törekvést a légi és földi megfigyelésse szemben, ez kétféle mesterséges és természetes.

10./Mi a természetes rejtőzés?

A láthatatlanság elérésére terepfedezetet, tereptárgyakat vagy a környezet színét használjuk.

11./Mi a mesterséges rejtőzés és hányféle van?

A láthatatlanságot a csapat csak munkával érheti el. Kétféle: álcázás és burkolás.

12./Mire szolgál a burkolás és mire az álcázás?

A burkolás a légi, az álcázás a földi megfigyelés megakadályozására szolgál.

13./A szabály hogyan jelöli meg a figyelmeztetőt és hogyan a végrehajtást elrendelő szót, illetőleg szótagot?

Figyelmeztetőt düll, a végrehajtást elrendelő szót vagy szótagot vastag betűvel és egymástól gondolatjellel választja.

14./Mit ért a szabály sorakozás és gyülekezés alatt?

Sorakozás alatt az egységek, alegységek szolgálati szám szerinti zárt kötelékbe állását érti.

15./Hol állnak a honvédek és egyes egységek vonalban?

Egymás mellett állnak.

16./Mit ért vonal elnevezés alatt?

Azt az alakzatot, amelyben a honvédek 2 sorban, egységek pedig csapatokban vonalat alkotva egymás mellett állnak.

17./Hogy nevezzük azt a vonalat amikor a honvédek csak egysorban állanak egymás mellett?

Egysoros vonalnak.

18./Mit ért oszlop alatt?

Azt az alakzatot amikor az egyes honvédek egyesével vagy többesével, az egységek önmagukban oszlopban egymás mögött állanak.

19./Mit ért menetoszlop alatt?

Félrajoszlop, oszlop kettésével és oszlop egyesével amikor az arcvonal mögöttiek helyeikre beléptek, ezen alakzatokat utakon menetelésre használjuk.

20./Mit ért arcvonal alatt?

Minden alakzatnak első sorát-vonalát. Kezdetét élnek, a végét végnek nevezzük.

21./Hogy nevezzük az arcvonal végeit?

Jobb és balszármynak.

22./Mit ért alakzat mélysége alatt?

Az alakzat első és utolsó sora közötti távolságot.

23./Mit ért térköz alatt?

Az egymás mellett álló honvédek vagy egységek között levő távolságot.

24./Mit ért távköz alatt?

Egymás mögött álló honvéd vagy egységek között levő távolságot.

25./Ki az iránytisztes?

Az iránytisztes vagy honvéd, kihez a többi honvédek felállás-nál, vagy menetközben igazodnak.

26./Melyik az irányosztag?

Az az egység, amelyhez a csapat többi egysége a felállásnál és menetközben igazodik.

27./Zárt és harcrendben hogyan szabja meg a szabály a tér és távközöket?

Zárt-és harcrendben az egyes emberek között lépésekben, harcrendben az egységek között terekben.

28./Mit ért harcrend alatt?

Mindazon alakzatokat, melyeket az ellenséges földi és légi harceszközök tüzkörletében, vagy közvetlen az abba való belépés előtt alkalmazunk.

29./Harcrendben alkalmazhatunk-e zártrendet?

Igen. A végrehajtás azonban a harcrendre fennálló szabályok értelmében fogantatosítandó.

30./Mit ért harcjelzés alatt?

Az alakzatoknak a tűz és mozgás alkalmazásnak azt a módját, melyet a cél érdekében a saját tűz fokozása, az ellenséges tűzhatás csökkentése céljából harcközben alkalmazunk.

C S A T Á R K I K É P Z É S :

1./Mit ért terep alatt?

A föld felületének kisebb nagyobb részét a ráttalévő természetes és mesterséges részleteikkel egyetemben.

2./Mi előtt a terepen helyét elfoglalja, mire gondol?

Egy én mindent lássak, de engem senki sem /:Harcmező türessége:/

3./Hogy a terepen láthatatlanul foglalhasson helyet, mit kell előbb tennie. A megítéléseknél milyen szempontokat tart szemelőtt?

A terepet megítélni, hogy jókilátásom legyen: puskakihasználás:/és az ellenség tűzhatását csökkentsem./:fedezés, rejtőzés:/

4./Hogyan használja fel a terepet mozgás közben. Mennyiben módosul az a helyben való felhasználáshoz képest?

Egyenazon szempontok szerint mint helyben. Mennyiben módosul, hogy a terep megítélését egész mozgás alatt végezni kell s nem csak a rövid megállások, hanem a mozgás is fejtve és rejtve legyen.

5./Terepmegítélés
ily módját hogyan eszköz-
li?

Minden megállásnál és mozgás közben is
ujabb közbeeső pontokat választok ki/ fe-
dezés, rejtőzésre/oda előrekuszok, mászok
nyílt terepen rohanok, futok.-

6./Mire kell kétirá-
nyú tüzhatalás mellett a
terep felhasználásánál
törekedni?

Hogy a puska kihasználása, rejtőzés és fe-
dezés mint két irányban meglegyen.

7./Milyen magas legyen
a mellvéd, milyen széles a
könyöklő?

30 - 30 cm.

8./Ha lövést kap mit
tesz?

Azonnal eltűnik/levágódik/Azután tájéko-
zódik.Tájékozódás után egy tervet eszelek
ki és azt nyomban végrehajtom.

9./Minden esetben mire
kell az ellenséggel szem-
ben törekedni és ezt hogy
éri el?

Meglepetésre.Ezt a terep és azon levő fo-
dezet felhasználásával érem el.

10./Meglepetést mivel
szerezhet?

Az ellenség észrevétlen megközelítésével,
megtévesztésével, hirtelen rohanással és nem-
várt tüzzel is.

11./Hogyan vizsgál át
egy kiutált terepsávot?

Szélességben és mélységben a láthatárig.
A merőlegesen átszegdelt terepet merőleges
vonalak mentén lépcsőzetesen is átvizsgálom.

12./Terepkutatók milyen
távra hogyan, hol menetelje-
nek és mi a feladatuk?

Látó és halló távolságra 2 gránátdobásra,
lövésre készentartott puskával menetelnek.
Feladatuk a rajt meglepetésektől megóvni és
a legkedvezőbb előnyomulási vonalat megállá-
píteni.

13./Terepkutató mily
módon jelzi az ellenséget?

Fővegét, kendőt vagy puskát feje fölött
forgatja; ha ellenség nincs: puskáját feje fö-
lé emeli.

14./Ha szökésre szán-
ta el magát vagy "szöke-
lés figyelmeztetőt hallja"
mit tesz?

Szökéshez előkészülök.Puskát megtöltöm,
zárócsapot becsukom, alapirányzékot állítok,
a kitett töltényeket elteszem, tölténytáskát
becsukom, puskatámasztékot magamhoz veszem
felugráshoz előkészülök, egyik lábam magam
alá húzom kezeimre támaszkodom és a terepet
megitélem.

15./Miként hajtja végre
a szökélést?

Villángyors felugrás, rohanó futás és le-
vágódással, mert csak így lephátem- meg az
ellenséget, s tüzének kevés ideig vagyok ki-
téve.

16./Szabad-e Önnek mint
csatárnak szökésközben
oldalt kisebb eltéréseket
eszközölni, vagy a csatá-
rok helyeiket felcserél-
hetik-e?

Igen a terep felhasználása érdekében.

17./Mikor fut a csatár?

- 1./Parancsra,
- 2./Harcalakzat megalakításánál,
- 3./Tüzterhes területen való áthaladás-
nál,
- 4./Szökésnél,
- 5./Rohamnál.

18./Mit ért tűz és moz-
gás fogalma alatt?

Mozgás célja a gyalogságot támadásban
és ellentámadásban a közelharcig előre jut-
tatni.

19./Mit ért tűzolta-
lom alatt?

A tűz célja asaját támadást elősegíté-
ni.Védelemben az ellenség mozgását mega-
kádályozni és a védőállás előtt összemor-
zsolni.

Az ellenséget tüzelésében megbénítani
és ezáltal saját erőnket-lehetőleg veszteség
nélkül - előreségiteni.-

20./Mi szabja meg a szökés hosszúságát?

21./Hogyan és mikor fog Ön előreszökni és tüzoltalmat hogyan fog keresni?

22./Előnyomulási sávon belül melyik a leg-rövidebb út?

23./Mekkora egy tábori gránát hatásterülete?

24./Mekkora egy srappnel hatásterülete?

25./Mekkora egy négylőveges üteg hatásterülete?

26./Mire szolgál a zárótűz?

27./Zárótűz vonalában keletkezhetnek-e hézagok?

28./Ennek az egyenetlenségnek következtében milyen lesz a zárótűz hatása?

29./Mit ért zavarótűz alatt?

30./Mit ért tüzhenger alatt?

31./Hol és hogyan halad át a tüzéségi tűz területén?

32./Terepkutató avagy jelentőfutó várhat-e sokáig a terep megítéléssel és a tüzszegény helyek keresése miatt?

33./Jelentőfutó megállás nélkül teljesíti-e a szolgálatot?

34./Miként ítéli meg a helyzetet és hogyan viselkedik, ha közelében gázgránát robban.

A saját tüzoltalom hathatósága, ellenséges tüzhatás, a terep valamint a csatárok erőállapota szabja meg.

Bármily megnyilatkozó tüzoltalmat felhasználok. Ha ilyent sehonnán sem kapok, akkor megfigyelem saját lövésem eredményét és ezt használom fel szökésre.

Rendesen az, amelyik a legkevesebb véráldozattal jár.

15-20 méter átméretű kör. Repeszdarabok 2-4 szer akkora területet veszélyeztetnek; 20-30 méter szélességben és 50-300 méter mélységben; repeszdarab hatáskörlete 2-4-szer akkora.

160-200 méter széles, 100-600 m. mély.

A zárótűz a saját állás elé helyezett merev tüz nem, mely az ellenséges roham elhárítását, avagy az ellenséges állás mögé helyezve a tartaléknak a tűzvonalba levőktől való elzárását célozza.

Igen mert a lövedékek nem egymás mellé esnek, így a szórás is hézagos lesz.

Keletkeznek tüzterhes, tüzszegény helyek, s igen ritkán tüzéses helyek.

Szaccálytalan időközben leadott egyes tüzéségi lövések.

A támadó gyalogság előtt előrehaladó tüzéségi tüz nem.

Rövid figyellel megállapítom a tüzéses vagy tüzszegény helyeket, azok határáig lassabb ütemben haladok, majd az utolsó robbanásakor a veszélyes területen teljes futásban haladok át. Terep megítélést itt is szem előtt kell tartani.

Nem a tüzterhes területen keresztül kell haladnia.

Nem - Tüdőpihentetés és tájékozás véget többször igen rövid időre le kell feküdnie.

Ha csak 1 gázgránát robban, gázalarc feltevése nélkül a szél irányának ellenében kerülöm, ha pedig gázzal terhes területen kell áthaladnom, akkor a gázalarcot felötöm, mélyen fekvő helyen elkerülöm és lassu ütemben haladok át, hogy a gázt fel ne kavargassam.

K A T O N A I I S M É R E T E K .

F e l d e r i t é s :

Célja: hírszerzés az ellenség helyzetéről és valószínű szándékáról.

Szervei: Távelfelderítő járőrök: a főcsapattól két napi menettávolságon túli területen /:50 km-en túl:/
Közelfelderítő járőrök: a főcsapattól egy napi menettávolságon túl terjedő területen /:25 - 50 km.-ig.:/
Közelfelderítést kiegészítő járőrök: a főcsapattól egy fél napi menettávolságra menetelnek.
Ereje: rendszerint egy raj.

Pk. felszerelése: térkép /:vázlat:/óra, távcső, iránytű, jelentőtomb.

Eligazítás: A jór. pk. térképbe /:vázlatba:/ saját menetvonalát vastag, a szomszédokét vékony színes vonallal rajzolja be.
Jegyzőkönyvébe beírja:
feladatát,
honnem kell közvetlenül jelentéseket küldenie,
kb. mikor kell egyes pontokat elérnie.
Saját csapatokra vonatkozó adatot beírni nem szabad.
Elfogás veszélye esetén, a térképet és a jegyzőkönyvet el kell égetni.

Jór. pk. intézkedései: Helyettesét teljes egészében, a járőr többi embereit csak egészen röviden tájékoztatja s pedig:
feladatáról,
menetvonaláról, részben még az elindulás előtt,
a szándékolt pihenőkről, részben pedig me-
étkezésről, éjjeljelezésről, hetközben,
jelentéseket tovább kell hozni,
majd:
felszerelés és menetképeség megvizsgálása. /:könnyítések, mátha visszahagyás:/
magatartás szétugrasztás esetén, figyelő szolgálat szabályozását.

Biztosítás: terepkutatókkal, pk. azokkal előremehet.

Alakzat menet: Ellenség közelsége és a terep szerint változik.
Ellenségtől távolabb: uton, gyors mozgás, zártrétegben.
Ellenséghez közelebb: utról letér és terepszakaszonként /: kilátópont:/ figyel. Csoportban a tüzelés is könnyítve van.
A kiutalt menetvonal lehetőséghez képest betartandó: gör-
csösen hozzá ragadni nem kell; ha a helyzet megköveteli,
letér, de amint lehet, visszater.

Főelv: A járőr mindent lásson, de őt ne lássa senki.

Magatartás: A harcot lehetőleg kerülni; abba csak azért bocsájtkozik, elg-t fejlődésre, erejének mutatására késztesse.
Kis ellenséges osztagokon rajtaüt, idejében eltűnik, hogy felderítést folytassa. Rohamot sohaseg hajtson végre.
Községet, erdőt, nagyobb bokros területeket kikerüli s ezeket csak alkalmas helyekről figyeli meg rövid ideig.
Ellenség élével érintkezésben marad: ahhoz tapad: i- gyekszik oldalról betekinteni.
Ha nem tud tovább, más irányban, esetleg megoszolya.
Szétugrasztott jór. előre megjelölt ponton gyülekezik.

Ha visszavonulást elvágták: körülő ut. keresztülvágás, vagy járőr szétválás.

Jelentések:
Éjjeljezés:

Írásban, vagy szóban annak, aki a járőrt kiküldte. félreeső helyen merdőtészen, rejtve, biztosítva figyellel. -

Élelmezés:

Belátás szerint. -

M E G K Ö Z E L I T É S:

Megközelítés: a harcnak a támadást megelőző része, melyben csak tüzés, -gp.-k tüze és a gáz veszélyeztetet.

Alakzat:

"Harcalakzat", terepkutatókkal.

Menetütem:

Élénk lépésben "előre!" gyülekezésszerűen, -folytonosan 500 m.-ig.

Tüzerségi tüz:

/:mozgató-tüz:/ "futással ki" a veszélyeztetett tűz területéről.

A zavarótűz tervezett schrapnell és gránát terület tüz, mely az elg. zavarására és nyugtalanítására szolgál.

Tüzerségi lövedékek hatása:

a./schrapnell szórása: hossza 200 m. szélessége: 50 m.-er.
b./gránát szórása: 50 x 50 m.-ér.

Gépek tüze:

gp.gsz-ó/:foktató tüz:/ - lefekvéssel védkezni, tüzszünetben előre.

Repülőkh ellen:

rejtőzés, fedezés/:lefekvés, mozgást beszüntetni:/
100 m-en alul repülőre egycs csatár is eredményesen tüzelhet, célpont a gép orra/:Gy.gy.szab.I./252/3.:/

Gáz:

terhes területen, ha kis területű: kitér, ellenkező esetben "gázalarcot fel", lassu ütemben előre, mélyedéseket kikerülni.

T Á M A D Á S:

Támadás:

a harcnak az a része, amikor a puskásrajok már tüzelnek, -500 m.

Alakzat:

Csatárlánc./:Mesterlövész, puskágránátos pk. közelében.:/

Előreküzdés:

Kölesönös tüztámogatással/:Tüz és mozgás:/ "Szökés-előre" teljes futás, kuszás, mászás.

Tüzelés:

Rajpk. parancsára: az elrendelt szökési határok egyuttal az új tüzelőállást jelzik.

Roham:

Közelharc/:test - testelleni harc.:/

Alakzat és ütem:

Betörési pontra irányuló teljes futás.

Távolság:

Egyszeres vagy kétszeres kézigránát dobótávolság.

Végrehajtás:

Kézigránát dobással vagy anélkül.
Összdobáshoz kész! Dobás! Hajrá!
Összdobás kész! -Hajrá! -Dobás! Hajrá!
Utána test - testelleni harc.

Üldözés:

Gyors csatártüzzel.

Ellenlökés:

Kivédése gyors csatártüzzel és kézigránát dobással.

Kötélékek rendezése:

félrajonként előreszökéssel.

Nem sikerült roham:

-esetén legfeljebb legutolsó tüzelőállásig/:rohamozó állás:/vissza.-

V É D E L E M.

Allóhaza: egy jól kiválasztott területen és csoportosításban, jól meg szervezett tüzrendszerrel.

Védőállás:

3-4 fős és ennél nagyobb egység védőkörletet, -a raj és tüzgépek fészket alkotnak. Utóbbi legfeljebb 50 x 50 m.

Követelmény:

jó kilövés/keresztüz/kis távolságon belül, holttét ne legyen/előterepek letarolás/hatásos tűz a szomszédos fészkek elé és mögé, fészkek simuljon a terephez/jó rajtőzés/a csatárok kettésével-hármasával kis csoportokban lövészteknyőkben, 6 - 10 méterre egymástól, fészkek előtt akadályok, fészken belül és hátra kuszóárok.

Lövészteknyő:

a fekvő csatár megerősített tüzelőállása. Elkészítése fekvő, lövésre kész puskával. Fontos az álcázás, burkolás, puskatámaszték.

Méretek:

hossza: 2 méter.
szélessége: 40-50 cm.
mélysége: 40 cm.
könyöklő: 30 cm.
hüllvéd: 30 cm.

Ha a csatár hosszabb ideig marad egy helyben, kiépíti a lövészgödröt.

Lövész gödör:

térdelő, gugguló, vagy álló csatár megerősített tüzelőállása.

Méretek: egy csatár magasságának megfelelően.

Kuszóárok:

fészken belül lövészteknyők és ovóhely közötti feltűnés nélküli mozgás és közlekedés részére. Elkészítése a csatárok által.

Méretek:

szélesség: 1-50 méter.
mélység: 50 cm.
elg. fele: 30 cm-es töltés.

Ovóhely:

a csapatot az időjárás és az elg-es behatás elől védi és biztosítja. Van szilánk és gránátálló ovóhely.

Követelmény a szilánkálló ovóhelynél:

30 cm-es földréteggel be legyen takarva, vízleeresztője legyen.

Legjobban építhető dombo, vagy töltés oldalban, nagysága az emberek számától függ.

Puskás csatárok a tűzségi előkészítések alatt az ovóhelyen vannak.

Akadályok:

természetes: folyó vagy álló víz, mocsaras terület, fal, kerítés, sziklás meredek tereprész.

mesterséges: dróthurok akadály, buktató drótakadály, tüskés drótkertés, spanyolbuz, dróthenger, ág és fatorlasz.

- hatásos tűz alatt legyenek!-

Főellenállási öv:

fészek által elfoglalt terület, úgy szélességben, mint mélységben.

Főellenállási vonal:

főellenállási öv elg.felöli fészkeit összekötő képzelt vonal.

Felállítási hely elfoglalása:

A szakpk. jelöli ki a raj által védendő területet /:150 m-er szélességben:/ezen belül a fészek helyét a rajpk. állapítja meg.

A rajpk. feladatai:

- biztosított menetben felvonulni,
- figyelésről gondoskodni,
- terepet szemrevételezni, vonatkozási pontokat megjelölni, célvázlatot készíteni,
- csatárok tüzelőállásait kijelölni, a fő és melléklőirányokat rögzíteni,
- ovóhelyet és lőszerfészket kijelölni,
- riadó/:figyelő/:őrököt felállítani, -Riadó-jeli megszálló vázlatot készíteni,
- szomszédokkal összeköttetést fenntartani.

Védelmi harc lefolyása:

Riadó/:figyelő/:őrök kint, többiek az ovóhelyer.

Saját tüzhatalomok:

- ha az elg. nagy táv-on van: gp.lő. /:1000-2000 m./
  - ha az elg. közép táv-on van: gsz.lő. /:500-1000 m.:/
  - ha az elg. kis lőtávon van: a raj riadójelre megszállja az állást és tüzel. /:500.m-er:/
- Ameddig lehet vezetett tűz és csak később áttermi a csatártüzzre.

Zárótűz: az elg-es támadás megakadályozására a főellenállási vonal elé helyezett merev tüzem, melyben a puskáig minden tüzem résztvesz.

Megsemmisítő tűz: élő célok ellen.

Romboló tűz: ovóhelyek, akadályok és erődítmények szétrombolására.

Tüzhenger: A főellenállási övben a támadó fél előtt haldó tüzem.

Ellenlökés:

A tartalék, hátrább fekvő fészek öntevékeny vagy parancsra végrehajtott támadása a főellenállási vonalba betört e l l e n s é g viSSZADOHÁSÁRA.

.....0000000000

35./Terepkutatóknak mit kell tennie, ha a raj hátrább álló tüzelőállásból nyitja meg a tüzet.

36./Milyen legyen a rohamtávolság és mitől függ ez?

37./Elő kell-e készülni a rohamra és miben áll ez?

38./Ha a roham sikerült mit kell tenni és hogyan biztosítja a sikert?

39./Ha a távolság nagyobb a dobótávolságnál, dob-e kézigránátot?

40./Ha roham első nekiugrásra nem sikerült, mit tesz?

41./Ha sikerült betörni az ellenséges állásba, ezzel le is győzte az ellenséget?

A raj tüzelési irányából oldalt huzódik. Hátra sosem megy, hanem iparkodják a terep és tüzelőfelhasználásával az ellenség oldalába rohamtávolságra jutni és rohamozza meg az ellenséget.

Minél rövidebb, hogy egy szuszra az ellenségre lehessen törni. Ez függ a tereptől, az ellenséges tüzeléstől, saját tüzelőfelhasználástól és a csatárok erőállapotától.

Igen. Puskát megtölteni, kézigránátot előkészíteni, szuronyt feltűzni, rohamkést hozzáférhető helyre tenni és a szökéshez előkészülni. Ez mind észrevétlenül történjék.

A roham előtt a tűz fokozásával fedezésre kényszeríteni, megfélemlíteni, kézigránátot dobok rá, hajrá kiáltással rárontok az ellenségre. A menekülő ellenséget tüzzel üldözöm, ezzel megakadályozom, hogy újból tüzelőállást foglalhasson el, ha lehet megsemmisítem; a köteléket sürgősen rendezem előre mozgással.

Rendszerint nem. Hanem előre szökelek és dobótávolságból a kézigránátot kidobom, levágódok, robbanás után hajrá kiáltással az ellenségre rontok. /:leplező dobás:/

A legelöl levő golyószóró tüzelőfelhasználma alatt; annak tüzelővonaláig hátrafutok, s alkalmas pillanatban újra rohamra megyek.

Nem az állásban levő ellenséget kézigránátban megsemmisítem, a menekülőket tüzzel üldözöm, ellenlökéseket, ellentámadásokat leküzdöm. A főellenállási övön és fészkeken magam átküzdöm, majd üldözöm az ellenséget a megsemmisítésig.

R A J H A R C R E N D J É.

1./Rajpk.raját hogyan vezetheti?

Személyes példaadással, vezényszóval; jellel összekötött rövid parancssal, -jellel. Végrehajtást külön jelhez is kötheti.

2./Rajpk.és rajpkh. tartózkodási helye?

Honnan a raját legjobban vezetheti. Rövid időre oldalt, előre is eltávolozhatik. Ha raját bármi okból nem vezethetné a rajpk.h. helyettesíti.

3./A rajpkh. kötelmei?

Ellenőrizni, hogy hátra ne maradjon senki. 1/2 rajok tagozódásakor rendszerint a rohamfélrajt vezeti.

4./A raj harcalakzatai?

Csatároszlop/:kettős, lépcsős/:csatárcsoport, Csatárlánc, lépcsős csatárlánc. Ezen alakzatok rajon belül vegyesen is alkalmazhatók.

5./Csatárok és félrajok tér és távközei?

Ha más elrendelve nincs csatárok közt 5 lépés félrajok közt 10 méter. Utóbbi 30 méterig növelhető.

6./Harcalakzat megalkotására adott parancs mit kell tartalmazzon?

Célszerű sorrendben:
1./megalakítás célját;
2./megalakítás irányát,
3./alakzat,
5.

- 4./alakzat,
- 5./végrehajjtási jelet.

7./Harcalakzat megalkotásának mi lehet a célja?

- 1./megközelítés,
- 2./támadás vagy védelem.

8./Mit ért megközelítés alatt?

A harcnak azt a részét, amelyben a távolságot figyelembe véve csak a tüzérségi és a nehéz gépek zúze érhet.

9./Mit ért támadás alatt?

A harcnak azt a részét mikor a gyalogság tüzét már megnyitotta.

10./Ki az iránycsendőr a rajban?

Csatároszlop és csatárcsoportban az élcsendőr, csatárláncban a rajprincsnoknak külön ki kell jelölni.

11./Harcalakzatok mily helyzetben és mily módon alakíthatók meg?

Csatároszlop és csatárcsoport csak előre-mozgásban, csatárlánc helyben is. Előremozgáskor mindig futásban. Csatároszlopban a löv. félraj élre jusson. Csatárláncnál a löv. félraj a jobb tüzelőállást nyújtó terepre jusson, rohamfélraj néha ettől kétoldalt is megosztva alkalmazandó.

Csatárlánc: vonalból.

Csatárcsoportnál a félraj - csoportok egymáshoz való viszonyát mindig külön meg kell jelölni.

12./Soroljon fel néhány példát a raj harcalakzat felvételére, csupán harcrendi szempontból.

1./Megközelítéshez tagozódás! Irány a torony! Csatároszlop!

2./Megk. tag. ! Irány a torony! Végfélraj 5-m-re jobbra cs. oszlop!

3./Megk. tag. ! Irány löv. flrj. az ut. Félrajok 20 m-re egymástól! Csatárcsoport!

4./Támadás! Irány.....! Csatárlánc.

5./A bozót áthatolására! Irány löv. frj. I x kéttés csatároszlop! félrajok között távköz 5 m.

6./Védelem! félrajok télem jobbra és balra a répa földben 50 m-es csatárlánc.

13./Megközelítés alatt a raj milyen irányokba haladhat?

Előre, hátra vagy oldalba. Ellenséges tűzben csak előre, fedezék vagy álcá mögött oldalba is mozoghat. Hátrafelé csak parancsra.

14./Megközelítés alatt a rajpk. hol tartózkodják?

Ellenség felé eső oldalon. Tűzben a rajban.

15./Iránycsatár kötelességei?

Az elrendelt távolságra követi a rajpk-t, s ha a rajpk. eltávozik a rajtól az irány betartásáért ő a felelős.

16./A raj megközelítés alatt milyen ütemben és hogy mozogjon?

Élénk lépésben, futást csak ha a raj bírja és ha az ellenséges tüzhatás megköveteli. Csatárok rendszeren együtt és egyszerre mozogjanak. Hatásos tüzön v. jól megfigyelt fe-repen rövid mozgásra 3-2-1-vel gyülekezés. Rajpk. a gyülekezésnél az elsőkkel menjen előre, a rajpkh. az utolsókkal. Hátrafelé a rajpk. utolsókkal, rajpkh. elsőkkel mozogjon.

17./Minden mozgás előtt mit kell a csatárnak tennie?

Zárócsapot és a tölténytáskát becsukni, puskát megtölteni.

18./Parancspéldák a megközelítés alatti mozgásra?

N.raj!.....ig előre!

N.raj! az. árokig hátra!

N.raj! jobbra futás!

6.

Irányváltoztatás: N. raj! Irány.....! Az árokba kettessel gyülekezés! N.O. indulj! vagy "hátra a bozótba egyesével gyülekezés N. indulj"!

19./Fedezés vagy rejtőzés figyelmeztetőre hogyan viselkedjen a csatár?

Közvetlen közelébe fedezéket, vagy rejtőzést nyújtó helyet keresse fel, vagy más alkalmas módon rejtőzzék vagy fedezze magát. /:logkisebb cél:/

20./Támadásban a puskás csatár mikor kezdje meg a tüzet?

Mikor a többi tüzgép?

Lehetőleg későn, de 500 méternél távolabb az ellenségtől nem, hogy időt ne veszítsünk és löszort ne pazaroljunk. A tűz megkezdését megszabja a terep, az ellenség tüzhatalma és a csapat belső értéke.

Gp. 1600, gs. 1200 méteren belül.

21./Tüzelőállás figyelmeztetőre a puskásraj, hogyan viselkedik?

A csatárok vezényszó nélkül csatárláncban fészkelődjenek be a terepbe és készüljenek elő a tüzelőrc. Gyalogsági ást használni kell. Mesterlövész és puskagránátos a rajpk. közelében legyen. Tüzelősi előkészületek:

- 1./Jó kilövés/: előtérp: /jól áttekinthető, ellenség jól megfigyelhető:/
- 2./Térhelyzet megválasztása,
- 3./Puskatámasztók készítése,
- 4./Rejtőzés, fedezés,
- 5./Löszér előkészítés,
- 6./Gyalogsági ást használata.

22./A raj a kínálkozó fedezékek felhasználásánál mire törekedjen, illetve mit kerüld. Ha fedezéket nem talál mit tegyen?

Meglevő fedezékek kihasználandók, de azért tömörülés, vagy túlságosan laza alakzat ne álljon be. 1/2 rajok, ha nincs külön elrendelve, a rajkötelőket se tér se távkozzal szét ne szakítsák. Ha fedezék nincs, ásson magának.

23./Tüzelőállás elrendelésénél, elfoglalásánál és elhagyásánál valamint a tüzelési előkészületeknél mire kell törekedni?

Az ellenség meglelése előressék. Sose rendeljük el a tüzelőállást, hol a tüzet megakarjuk kezdeni, hanem korábban.

Tüzelési előkészületek rejtve hajtandók végre.

24./Támadó alakzatban való mozgás milyen elvek szerint és hogyan történik?

Mint megközeledésnél. Minél nagyobb az ellenséges tüzhatalom, annál kisebb részek: 1/2 rajok, egyes csatárok és annál kevesebb ideig tartó szökések hajtandók végre, mozgás sebessége fokozódik. Végül egyenként való mozgással, kuszás következik, a fáradságos előreküzdésben. Mozdulás fedezéktől fedezékig, tüzelőállástól, tüzelőállásig történik, a rajpk. kellő tüzelőtelonról gondoskodik.

25./A szökések hossza mekkora legyen?

Ezt a csatárok erőállapota, a terep a tüzelőtelon hatósága és az ellenséges tüzhatalom szabja meg. Elv. 500 m-re 50 m. 400 m-re 40, 100 m-re 10 m-es szökés.

26./A rajpk. az új tüzelőállást, illetve annak elfoglalását mikor és milyen módon rendel el?

Az új tüzelőállást előre kell elrendelni. Elfoglalását sokszor azonban csak nagatartásával vagy jellel rendelheti el. Az elrendelt szökési határ egyben az új kijelölt tüzelőállás is.

27./Milyen vezényszavakkal rendelkezik el a rajpk. a szökeléseket és azok hogyan hajthatók végre.

28./Szökelésnél előrerohanásközben a terep kihasználható-e a csatárok által?

29./A csatár a tüzet mikor kezdheti meg?

30./Melyik a puskás alakulatok egyedüli tüzelési módja és hányféleképpen és hogyan alkalmazzák azt, a tüzgyorsaságot ki szabályozza?

31./Mikor alkalmazunk csatár és mikor vezetett tüzet?

32./Soroljon fel parancs példákat, vezetett tüzre, tüzzel való rajtaütésre és a tüzgyorsaság befolyására?

33./Rajban a tüz beszüntetése hányféle módon történik?

34./Tüz újbóli megkezdésére mi a vezényszó? Ugyanazon céltárgyra és mi új céltárgyra?

35./Egyik tüzelési módrol a másikra az átmenet hogyan történik?

36./Rohamhoz mit vezényel a rajpk és mi történik arra?

Egész vagy félrajnak: N.raj!/:1/2 raj!/: Szökelés! Csatárok erre a puska megtöltésével, zárócsapó és tölténytáska bezárásával és felugrásra való készüllettel készülnek el a szökelésre; de ezen szándékuk elárulása nélkül. Erre rövid szünetet hagy: "X lépést előre" vagy az árokgig előre"! Vezényszavára a csatárok meglepően felpattannak és előrerontanak, ott gyorsan levágódnak

Igen: a csatártérközök változatlanok. Ha az ellenséges tüzhatás, vagy figyelés megköveteli, úgy az elrendelt szökelési távot több részletben teheti meg.

Az első tüzelőállásban csak a rajpk. parancsára. Kivétel:

- 1./Személyes védelem,
- 2./Legkisebb távon belül rövid időre kedvező cél bukkant fel.
- 3./Tüzzel előzheti meg ellene fegyverét használni akaró ellenségét.
- 4./Ha észreveszi, hogy az elg. olyan tüzgépet akar állásba hozni és azt a rajpk. val idejében nem közölheti.

Egyes tüz: Csatártüz és vezetett tüz. Csatártüznél maga választja célt és irányzékot.

Vezetett tüznél a rajpk. jelöli meg a céltárgyat és irányzékot. Irányzék fedezékben állítandó, csatár megváltoztathatja. Tüzgyorsaságot csatár szabályozza, rajpk. befolyásolja.

Csatártüzet: 1./ mozgékony,
2./ különösen nehéz,
3./ rosszul látható.
4./ pillanatokra felbukkanó célokra.

Vezetett tüzet: 1./ at nem tekinthető terepen.
2./ harcban kívül helyezett golyószó pótlására.

"Csatártüz"
Vezetett tüz 400, Elg-s csatárok a sávény szélén"

"Tüzzel való rajtaütés! 400! Figyel a jengenyén! Rajta! avagy - jelre.
Lassabban / élénkebben / gyorsan tüzelj!

N.raj tüzet szüntess! - több rövid sipjellel; helyesen adottat továbbmond, hírséget nem teljesít.

"Csatártüz" vagy "Vezetett tüz"
Csatártüz! vagy vezetett tüz! 400, Gsz. a bokornál!

Tüzet be kell szüntetni s utána a kívánt tüzre rendszeresen vezetett vezényszót kell adni.

Bobótávolságról /: ca. 50 m.:
Roham!/: előkészület a rohamra és a szökelésre: /
Betörési pont.....! szökhöz kész
Dobás! Hajrá!

Nagyobb távolságról:
 Roham! Betörési pont.....! Összdobáshoz
 kész! Hajrá! Dobás! Hajrá!
 Leplező dobásokkal:
 Roham! Betörési pont.....! Összdobás
 kész! Gránátosok összdobáshoz kész! Dobás!
 Hajrá! Dobás! Hajrá!

37./Harcalakzatban levő rajt zártrendbe mily módon hozhat?

Sorakozással vagy gyülekezéssel, állóhelyben/: testhelyzetben:/ vagy menetközben. Rövid parancssal megosztva is vagy vezényszóval. Pl. N. raj. Irány.....! Vonalban sorakozó. N. raj! Gsz. félraj a ház mögött, rohamfélraj a gödörben sorakozó! Feküdj N. raj! N. raj! Irány..... Félrajoszlopban gyülekező.

K A R H A T A L M I T Ű Z E L É S.

1./Kárhatalmi zártrendű tüzelésnél a parancsnok milyen figyelmeztetést és vezényszót használ?

"Törvény nevében" oszoljanak szét, mert lövetek/: kürt vagy egyéb jelt ad:/Egyszeros vonalban: Tüzelni kész! Vonalnál: Tüzelni! Első sor kész!
 Össztűz! A tér jobboldalán levő néptömeg!
 Cél: Derékmagasság! Cél.-Tűz!
 Ugyanarra a célra:
 Továbbtüzelni! Össztűz! Cél.-Tűz!
 Új célra: Tovább tüzelni!/: zárócsapót kinyitni:/ Össztűz! a sárgaház irányából támadó csoport! Cél: derékmagasság! Cél! Tűz!
 Szuronyt szegez! Szuronytámadás az ellen-szegülő néptömeg ellen! Raj indulj!

Hogy vezényli a szuronytámadást?

A raj jobbszárnyán.

2./Hol áll a parancsnok a szuronytámadás alatt?

A raj jobbszárnya előtt 5x-ro, oldalt 10 x-re;

3./Hol áll a parancsnok a kárhatalmi tűz vezénylésénél?

Á L T A L Á N O S R É S Z.

1./ Gyalogél:

Az elővédnek elől menetelő része, előtte esetleg lovasél vagy felderítő részek.-

- Feladata: a./ A menetelő csapatot/: előosztatot/: meglepetés ellen biztosítani.
 b./ Kisebbséges járőrök elűzése.
 c./ Erősebb ellenséges erővel szemben kedvező terepet biztosítani.
 d./ Menetakadályokat elhárítani.

Helye: Az előosztot előtt puskagránát távolságra: 250 m. Maga elé 2 kézigránát dobótávolságra terepkutatókat küld.

Ereje: raj/: lehetőleg tiszt vezette polyoszoros raj:/

Menetvonala: Az uttest, mely részére kijelölve lesz, arról le-térni nem szabad.

2./ Közelfelderítést kiegészítő járőr:

Feladata: Hirszerzés az ellenegről.

Ereje: 3 - 4 fő, legfeljebb raj erejű járőr.

Milyen távolságra: 2-3 óra menetrel elől /: 6-12 km.:

Alakzat: Megkötve nincsen, minden ember figyel.

Magatartás: Kisebb ellenséges járőrökön meglepően rajtaüt. /: foglyoszerzés: /Ha szétugrasztották, előre megjelölt ponton gyülekeznek.

Ellenséghez tapad.

Észleleteit: Írásban /: szóban /: küldi vissza a csapat utvonalára.

Éjjelezés: Elrejtve, lehetőleg helyváltozással.

3. / K Ö Z E L B I Z T O S I T Ó járőr:

Feladata: A csapatot rajtaütések ellen biztosítja.

Ereje: 3 - 4 fő, legfeljebb 1 raj erőjű járőr.

Milyen távolságra: Saját csapathoz tapad, legfeljebb egy kilométerre: golyószóró hatótávon belül mozog.

Alakzat: Járőr alakzat nincs, mindenki figyel.

Magatartás: Kisebb ellenséges járőrökön rajtaüt. Csapatnak mindent azonnal jelent. A kijelölt tereprész átkutatása után bevonul.

4. / H A R C J Á R Ő R:

Feladata: Harcközben állandó, részletes felderítés harc árán.

a. / Támadásban:

Ellenség leplező övét áttörni, gyenge pontjait, csoportosítását stb. kikémlelni.

b. / Védelemben:

Allás előtt leplező, ellenség támadási irányáról, erejéről stb. híreket szerez.

Ereje: Raj. /: golyószórós raj: /

Mikor: Harcközben állandóan.

Hogyan: Harc árán is.

5. / T Á B O R I Ő R S:

1. Feladata: A pihenő csapat biztosítása s leplezése. Figyelni, kisebb erőket visszavetni, foglyot ejteni, nagyobb erők elől harcolva visszavonulni, a főőrs vonalába.

2. / Felállítja: Kisebb viszonyban a csapat maga, nagyobb viszonyban a főőrs.

3. / Felállítási helye: Főutvonalak, ahol ellenség közeledése várható. /: kilátó pontok: /Ejjel csak utak stb. lejárása.

Egymástól való távolságuk kb. 1 km.

Számozásuk: Jobbról-balra.

Térközöket közelbiztosító járőrök ellenőrzik.

4. / ereje: Rajtól - szakaszig.

5. / Őrszemek: Táborigőrs csápjai, figyelnek. /: állóterepkutatók: /Egymástól 5 x, a tábori őrsből legfeljebb 10 x-ra. "Fegyver lökés". Ejjel lojulni és lefokudni nem szabad. Puskák tüzelésre készen, sátorot felállítani vagy fejre huzni nem szabad. Tüzek, dohányzás tilos.

6. / Táborigőrs: Fegyver kézben, szerelvény form /: lovak a főőrs-höz vagy a csapathoz vissza: /Sátorlapot fejre huzni tilos, tüzet rakni csak a felállító parancsnok engedélyével szabad. Dohányozni lehet, ha külön el nem tiltották.

A tábori őrs felállítás mozzanatai:

1. / Raj megvizsgálása, puskák megtöltése /: jelszó, jelhang: / helyzetközlés.

2. / Biztosított menet, figyelés megszerzése.

./ 10.

- 3./Raj menetközbeni kioktatása.
- 4./Biztosított megállás. Terepkutatók, mint állófigyelők 200-300 méterre előre, biztosítják a tábori őrs felállítását.
- 5./Őrszemek felállítása, figyelési sávok/:45 fok egymást keresztezzék :/
- 6./Előterep átkutatása, előllevő terepkutatókkal.
- 7./Összekötő járőrök eligazítása.
- 8./Parancsnok szemrevételezi a terepet, kijelöli egyenként a csatárok helyét és azok lövírányait.
- 9./Lövészteknők készítése, óvóhely. Figyelés kiegészítése.
- 10./Riadó gyakorlása.:/riadójel, védelem az összes tekintetbe jövő irányokban:/
- 11./Felállás elfoglalásának jelentése.:/századparancsnoknak vagy főőrsnek:/
- 12./Járőrök eligazítása.:/mindig a parancsnok és 2 eligazító csendőr, mert az őrszem nem szakíthatja meg a figyelmet:/

6./ V É D E L E M, fészek berendezésének mozzanatai:

- 1./Biztosított menet.
- 2./Terepkutatók állófigyelésre.:/figyelési sáv:/az állás előtt.
- 3./Riadó jel kiadása.
- 4./Mesterlövésszel szemrevételezi a terepet, melyek a támadás legvalószínűbb irányai/:rejtett megközelítés stb.:/e részekben legyen a tűzrendszer a legerősebb.
- 5./Mesterlövésznek célvázlat/:2 darab:/szerkesztésére parancsot ad megjelölve a vonatkozási pontokat.
- 6./Megfelelő helyet szemrevételez a maga, a mesterlövész és a puszkagránátos részére, ott mélyített lövészteknőt készített.
- 7./Csatárokat egyenként elhelyezi, megadva a fő és mellék lövírányokat, fontos a keresztűz megszervezése, /:L!5, alattit:/
- 8./Ellenőrzi a csatárok berendezkedését az ellenség felől is.
- 9./Elkészíti a megszálló vázlatot a szakpk. részére.
- 10./Óvóhely és lőszer óvóhelyek készítését rendeli el.
- 11./Terepkutatók bevonása, az állásban riadóőrök/:fűlők:/felállítása.
- 12./A riadóőrök kivételével raját gyűlekezteti az óvóhelyen és ott tájékoztat:
  - a./Ellenséges helyzet.
  - b./Saját helyzet/:közeli tűzgépekről is:/
  - c./Enyhítéseket/:dohányzás stb. engedélyez:/
  - d./Kijelöli a légi, gáz, oldal szakp. felé való figyelmeket.
- 13./Riadót gyakorolja.
- 14./Szomszéd rajparancsnokhoz meg a szükséges megbeszélésre:kölcsönös tájékoztatás és kölcsönös tűzoltalom nyújtása.

7./ H A R C E L Ő Ő R S Ő K V É D E L E M B E N.

Feladata: A védőállás leplezése és meglepetések elleni biztosítása/:mint a tábori őrsnél:/
 Ellenség jelzése, azt már nagy távolságon fejlődésre, erejének megmutatására bírni.:/:időnyerés:/
 Rajtaütésszerű vállalkozásokkal foglyot ejteni. Nagyobb erők elöl meghatározott vonalon harcolva visszavonul.

Ereje: Ha csak figyel és ellenséget jelzi, kis erő/:előretolt kis őrsök tábori őrsök:/

Ha ellenállást kell kifejtenie nagyobb erő/:szakasz,század:!

Felállítási helye: Kb. 1500 méternyire a főellenállási vonaltól.

Órszemek:

Készültségi fok: } mint a tábori órsnél.

Mozzanatok:

8./P O R T Y Á Z Ó J Á R Ó R.

- 1./Cél: Ellenséget rettegésben tartani, ellenség tevékenységét bénítani, ellenség támadását lassítani, ellenség erejét kikülönítésekkel gyengíteni.
- 2./A siker előfeltétele: a titoktartás, hazaszeretet, bizalom a parancsnokban és egymásban, önfeláldozó vitézség és bátorság, helyismeret.
- 3./Haremód: Meglepetés, rajtaütés, gyorsaság, mozgókonyság, leleményesség, kegyetlenség, vakmerőség.
- 4./Harca: Mindig támadás, soha nem védelem, lesállítás mozgó ellenségre, rajtaütés álló ellenségre.
- 5./Létszám: Nagy létszám teher, feltűnő, áruló, nehezebb a rejtőzött mozgás. Lakosságot lehetőleg bevonni.
- 6./Feladat: Ellenség állandó zavarása, készletek, raktárak veszélyeztetése. Rajtaütés vonatokon menetoszlopokon, hadtápellomásokon, vasutállomásokon és repülőtereken. Vasutak, hidak rombolása, víziutak elzárása, összekötés, utánpótlás zavarása.
- 7./Végrehajtás: Biztosítás nincs, fokozott figyelés, zajtalan, feltűnés nélküli megközelítés. Rajtaütés esetén minél közelebb jusson és csendben, hajtó nélkül megrohanni, az ellenséget felkoncolni, foglyot ejteni gyorsan és ugyanazon útvonalon visszatérni.
Lesből: rejtekhely álcázva, tüzmgnyitás jelre.
- 8./Elv: Ha a cél csak "Tüzzel zavart kelteni" lesállítás messzebb lehet; ha a tüzzel való rajtaütés után "roham" úgy a távolság, legalább rohamtávolság.
- 9./Felfedezés esetén: Azonnal tüzelni, vagy eltűnni, más helyen újból támadni.
- 10./Rajtaütés: Sötétben meglepően végrehajtva, nagy pánikot okoz.

K O R S Z E R Ű P U S K Á S S Z Á Z A D szervezete és állománya.

- 1./Mire tagozódik a puskásszázad? Csapatra és a vonatra.
- 2./Miből áll a pu.század csapata? Századparancsnoki rajból, 4 szakaszból és a csapatjárműből.
- 3./Mire tagozódik a szakasz? Szakaszparancsnoki félraja és 3 puskásraja.
- 4./Kikből áll a szakpk-i félraj? 1 szakp-h., 1 jelentőfutó, 1 kürtös, és 1 tisztiküldönc.
- 5./Mik alkotják a század csapatjárműveit? 2 gsz. lőszeres málhásállat, 2 puskalőszeres málhásállat, 1 harceszköz-kocsi és 1 gsz-ó lőszeres kocsi.
- 6./Hogy tagozódik a vonat? Útközet, -eleség, -és málhavonat.
- 7./Mennyi a szd.állomány? Elelmezési állomány: Csapatnál 5 tiszt, 200 legénység, 1 hátszló, 4 hámosló, 4 málhásállat, 2 kocsi. Vonatnál 15 legénység, 12 hámosló, 1 mozgókonyha, 4 kocsi. Összesen: 5 tiszt, 215 legénység, 1 hátszló, 16 hámosló, 4 málhásállat 1 mozgókonyha és 6 kocsi.
Útközet állomány: 175 puská és 4 golyószóró.-

II. ANYAGI FELSZERELÉS.

9./ Milyen a raj fegyverzete?

Puskásrajnál: 13 puska szuronnyal:/
ebből 1 távcsöves, 1 gránátvető puska: /

10./ Kik vannak gy.ásóval ellátva?

Mindenki akinek nincs csákány baltája.

11./ Kinek van csákány baltája?

Minden rajban 2 embernek.

12./ Kinek van drótvágó ollója és van-e a rajnál világító pisztoly?

Minden rajban egy embernek drótvágó ollója van, ezenfelül az egyik embernél egy világító-pisztoly is van 40 darab tölténnyel.

13./ Mennyi lőszer van a századnál?

Minden puskával felszerelt és ütközet állományra számító embernél 80 darab egyéb embernél 40 drb. töltény. Ezenkívül az ütközetállományra számító emberek számára 2 puska lőszeres málhásállaton 25 darab, az ütközet vonaton pedig 45 darab töltény. Az összes lőszer mennyiség minden ütközetállományra számító emberre 150 darab egyéb emberre 40 darab töltény.

III. ÉLELMELMELÉS:

14./ Mennyi a hadi élelmezési napi adag egy ember számára?

Szabványos adag a konyhakocsin: 700 gr. kenyér 300 gr. hus, 54 gr. kávé-konzerv, továbbá hozzávaló főzelék, só paprika, rántásliszt, zsír, zöldfűszernyoma, cukor és acét. Ezenfelül még 15 gr. dohány.

Taratalékadag minden embernél a kenyérzsákban vagy hátizsákban: 200 gr. kétszersült, 300 gr. huskonzerv, 54 gr. kávékonzerv, 10 gr. só és 15 gr. dohány.

IV. EGÉSZSÉGÜGYI FELSZERELÉS:

15./ Milyen egészségügyi felszerelés van a századnál?

Minden embernél 2 sebkötöző csemag, az e.ü. altisztnél 1 e.ü. altiszti táská és minden 2 sebcsültvivőnél 2 kötszeres táská, 1 hordágy, 1 drótsin és 2 e.ü. kulacs.

- ooo00oo -

Gy. gy Szab. 4. füzet. Tisztelgési rész.

1./ Mikor tartozik a csendőrtiszteletadást teljesíteni?

Ha az előjáró vagy feljebbvaló 30 lépésnél nincs távolabb, még nagyobb forgalmi zárt helyiségben is.

2./ Mikor teljesít szembenézéssel vagy fővetéssel tiszteletadást?

Ha mindkét kezembe viszek valamit, ha főveg nincs a fejemen, ha kocsin pusztán a kezembe tartom, ha a puska súlyba van, vagy lábhoz van, ha lovat, málhásállatot vagy fogatot kézen vezetek, ha kerékpáron ülök vagy vezetek, ha fogatot hajtok és ha gépkocsit vagy motorkerékpárt vezetek.

3./Hogyan teljesíti a tiszteletadást menet közben ha feljebbvalójával vagy előljárójával találkozik?

Ugy hogy 3 lépésre az előljáró/feljebbvaló előtt befejezve legyen, 3 lépésre az előljáró vagy feljebbvaló mögött beszüntesse. Állóhelyben az előljáró vagy feljebbvaló felé fordulok s ügyelek arra, hogy 1 lépésnél közelebb ne jőjjenek.

4./Puskával tisztelegj fogással kinek és mikor tartozik?

Csak mint őr, katona állományu tisztnek előtt.

5./Puska nélkül ha szobába lép, hogyan tiszteleg?

Ha sem őr, sem ügyeleti szolgálatban nem állok, fővegem a fejéről lovcseren: honlokrésszel előre, üregóval a föld felé jobb kezemmel a jobb combom mellett tartom, 3 lépésre az előljáró vagy feljebbvaló elé lépek és feszes testtartással szembenőzek.

6./Puskával előljárója, feljebbvalója elé járuló honvéd úgy szabadban mint helyiségben hogyan teljesít tiszteletadást mily kivétel van a csendőr járőrökre?

Ugy szabadban mint a helyiségben lábhoz vett puskával, feszes testtartással szembenéz az előljáróval/feljebbvalóval. A csendőr járőrnek a szabadban, vagy oly feldett helyiségben, ahol vállazott puskával teljesítenek szolgálatot, fővetéssel és jobbkeze a szíjjon lecsuszva a tusát a kézta-masz és alsó szíjkengyel között átfogva tisztelegnek.

7./Ha a csendőr karonfogva halad valakivel, vagy jobbkezeiben visz valamit, hogy teljesíti a tiszteletadást?

Tiszteletadás előtt jobbkarját szabadá teszi és azzal tiszteleg. Kivétel az az eset, ha olyan egyént vezet, kinek támaszra vagy vezetésre van szüksége. Ilyenkor balkez-zel tiszteleg.

8./Ha több csendőr együtt van, annak aki az előljáró, feljebbvaló közeledését észreveszi, mi a kötelessége?

A tiszteletadásra a többi figyelmeztetni köteles.

9./Államfő előtt gyalog haladó csendőr hogyan tiszteleg?

Arcba fordul és úgy hajtja végre a tiszteletadást, hogy 10 lépésre előtte befejezve 10 lépésre után beszüntetve legyen. Ha lovat vezet az arcba fordulás elmarad.

10./Csapat puskával tisztelegj fogással kinek tiszteleg?

Csak állóhelyben, az államfő, annak felesége, rutóbbinak csak előre bejelentett ünnepi fogadtatásnál: /idegen államfők, valamint idegen uralkodók családtagjainak, honvédség zászlóinak, honvédelmi miniszternek, hivatalos megjelenésekor, hősök emlékműveinek, gyászkiérettel elhaladó katonakoporsók, ünnepi alkalmakkor, ha a zene a himnusz-t játsza, végül katona állományu tábornokok, törzstisztek és tiszti előljárók előtt.

11./Oltári szentséggel való találkozásnál a csapat hogy tiszteleg?

Arcba fordul, ha mozgás közben van, előbb megáll és "hához" /: előbb a puskát lábhoz: / tiszteleg.

12./Szemléelő előljáró fogadásához a csapatot, hogy állítjuk fel, a parancsnok hogy viselked-jék?

Szakasznál kisebb egységeket vonalban. A parancsnok a fogadó szárny előtt 8 lépésre áll. Ha az előljáró 50 m-re közeledik az egységhez, vezényli a tiszteletadást. Vezényszó végrehajtása után forduljon ki a csapat arcvonalába egész fordulattal, helyé-

nek elhagyása nélkül jelentse a létszámot / 8 csendőr, 8 puska / Ha az előljáró a csapat megtekintése végett, annak arcvonala elé megforduljon vissza előbbi helyzetébe. A csapat megtekintése után vezényelje a vissza-

Kisérlet: Kiss Péter felakarja gyújtani a haragosának a házát. Az égő taplót a szalmafedél közé helyezi, de az nem gyullad meg, mert a tető vizes.

Egy csavargó beakar törni egy házba. A kapu zárját fessegeti, amikor észre veszi az arrafelé portyázó csendőrfárórt. Abbahagyja és elfut.

Nem büntethető kísérlet: 1./ Nagy János egy erdőben nemi erőszakot akar elkövetni egy nőn. Leteperi a földre, letépi a ruháját. A nő elkezd sírni, jajveszékkelni. Nagy János, bár a közelben nem tartózkodik senki, megsajnálja és eláll tetteinek a befejezésétől.

2./ A, ki akarja siklatni a vonatot és ezért a sineket egy darabon felszedi. Utána megbánja a tettét és még mielőtt a szerencsétlenség bekövetkezhetne értesíti az állomásfőnökséget. /: Ó maga nem tudta elhárítani: /

3./ A. fel akarja gyújtani B.-nek a házát. Az égő csóvát a tető alá helyezi az meg -is gyullad. Azonban tettét megbánja s mielőtt bárki észrevenné a tüzet, azt eloltja. -

Felbujtó: Egy ember aki a bíró választáson megbukott, pénzt ígér egy csavargónak, ha az felgyújtja a megválasztott bírónak a házát.

Bűnségéd: A. tudja, hogy a barátja be akar törni egy házba. Tolvajkulcsot ad neki, amivel az ajtót feltudja nyitni.

A. kioktat egy teherben levő nőt, hogy miként szabadulhat meg a magzatától.

A. tudja, hogy B. be akar törni egy lakásba. Pénzzel megvesztegeti a cselédet, hogy hagyja nyitva az ablakot.

A. őrt áll a ház előtt, amíg B. a házban tartózkodik lopási célból.

Tettes társ: 1./ Ketten úgy gyilkolnak meg egy embert, hogy az egyik lefogja, a másik pedig fejszével agyonüti. /: együtt: /

2./ Ketten úgy gyújtanak fel egy tanyát, hogy az egyik a magtárt, a másik az istálló épületet gyújtja fel. /: közösen: /

GONDATLANSÁG:

Könnyelműségből származó sulyos: Cigaretta vég eldobása folytán bekövetkezett tűzvész. Töltetlennek vélt puska rásütése valakire. Anya a gyermekét a tűzhely padkájára teszi és kinegy a konyhából. A gyermek a forró vízbe esik.

Vigyázatlanságból származó enyhe: A gyermek a szobában játszik. Az anya házi munkáját végezve kinegy a konyhába. A gyermek a kályhához megy és összeégeti magát.

Véletlen baleset: A villám agyonüt egy embert.

A petroleum lámpa üvege elpattan és az égő petróleumtól a ház meggyullad.

Hütlenség büntette: Fegyveres erő ellen: A harcoló csapat részére utánpótlásra szánt lőszert valaki felrobbantja.

Felfogadott vezető/ kalauz / szándékosan az ellenség csapdájába vezeti a saját csapatainkat.

Kénkedés által: Valaki egy titkos katonai iratot ellop és azt eladja.

Lázadás: Felfegyverzett csoport körülveszi a zsidók házait és arra kényszeríti őket, hogy hagyják el a községet.

Állami és társadalmi rend felforgatására irányuló büntett:

Csendőrség leleplez egy kommunista összeesküvést, vezetőit elfogja és megállapítja, hogy az volt a szándékuk, hogy erőszakkal magukhoz ragadják az uralmat és tanácsköztársaságot alapítsanak.-

Vétség fegyveres erő ellen:

Egy ember azt a valótlanosságot hirtelt, hogy falujukban egy század katona volt elszállásolva és ez alkalommal amit tudtak elloptak, az asszonyokon és leányokon pedig erőszakot követtek el.

Valaki olyan felhívást terjeszt, hogy az újoncok ne vonuljanak be katonának.

Csendőrség elő akar vezetni egy csavargót és valaki azt mondja neki, hogy ne kövesse a járőrt.

Hatósági közeg elleni erőszak vétsége:

Portyázó csendőrséget küvel megdöböljék.

Valaki az éjjeliőrt megveri, mert az őt csendhárításért a csendőröknek feljelentette.

Izgatás: Adóvégrehajtás alkalmával összegyülekezett bémészködők előtt valaki azt mondja, hogy agyon kellene ütni minden adóvégrehajtót.

Inségesek elmennek a polgármesterhez és búzát akarnak kérni. Amíg az ő irodája előtt várakoznak egy azt mondja nekik.-Ugyis hiába várunk nem kapunk semmit. Be kellene törni a malomba, van ott buza elég.

Következő cikk jelenik meg egy újságban: "Megint felemelték az adót - le kellene ütni - az ilyen miniszter"-tert.

Magánosok elleni erőszak:

a./ büntett: Csoport behatol egy üzletbe, megverik a tulajdonost, az árukat pedig kiöböljék az utcára.

b./ vétség: Munkás béremelést kér és a munkaadója ezért arcul üti.

Sztréik alkalmával a munkások a gyárkapu előtt csoportosulnak abból a célból, hogy megakadályozzák azoknak a bemenetelét, akik a munkát folytatni akarják.

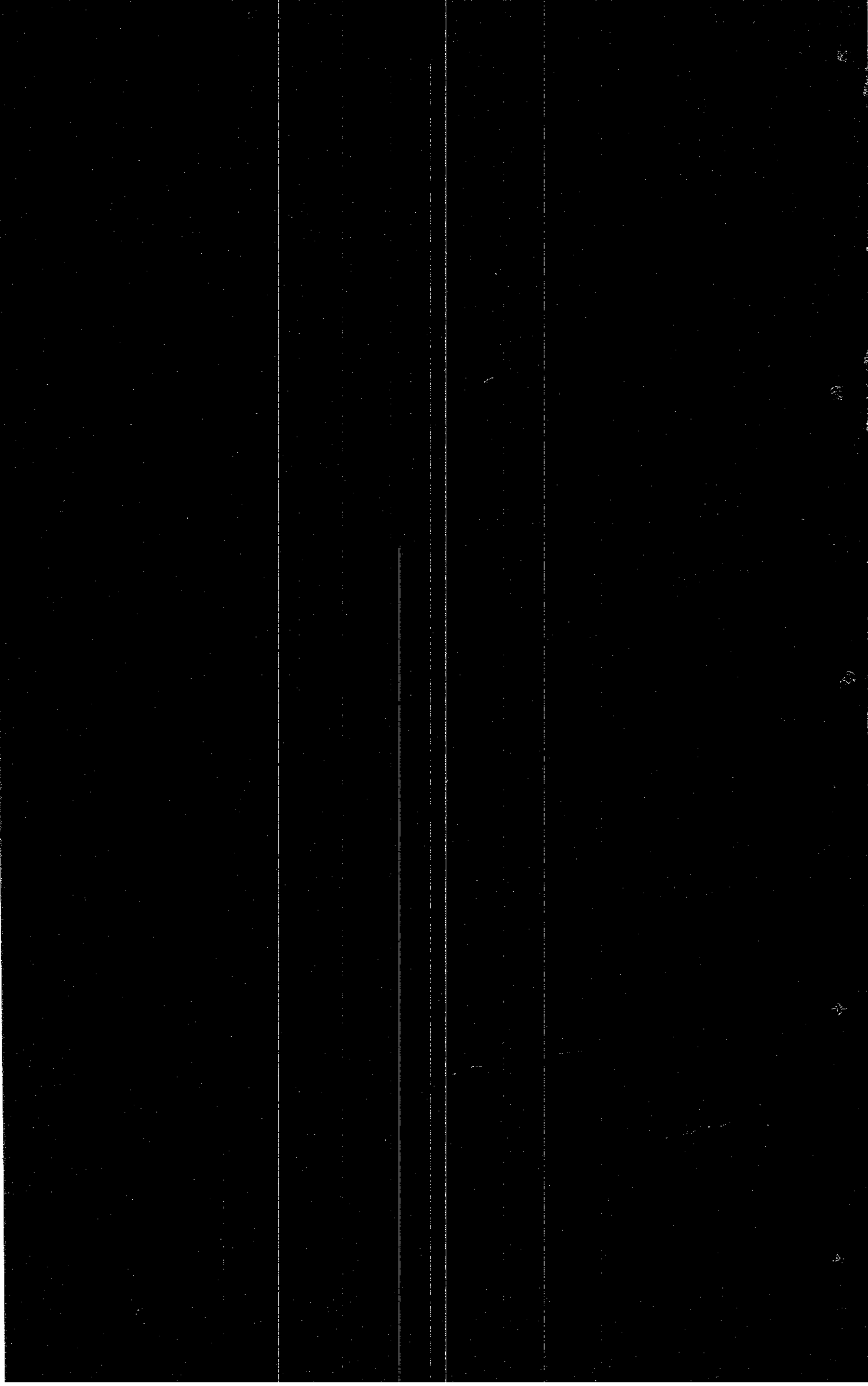
Vallás és szabad gyakorlása elleni vétség:

Hivek jönnek ki a templomból és valaki elkezd köztük hangosa káromkodni.

Istentisztelet alatt záptojás eldobálása.

Istentisztelet alatt hangos nevetés, füttyülés.

Miséző papnak számárfül mutatása.-Miseruha letépése.-

A LÖVÉS ELMÉLETE.

A puská elsütésekor az ütőszeg a töltény csappantyujára üt, a csappantyú érzékeny tölténygyúlély/ felrobban és az onnan keletkezett szikra meggyújtja a gyújtó lyukon át a töltényhüvelyben elhelyezett kordag lőport.

A lőpor elégetésekor fejlődő gázok minden irányban igyekeznek kiterjeszkedni. Hátra felé azonban a závarzat, oldalt meg a töltényür fala nem enged utat a gázok terjedésének.

A gázok így csak előre, a lövedékre tudnak hatni és azt nagy erővel kiröpítik a csőből.

Az a sebesség, mellyel a lövedék a csőtorkolatot elhagyja kezdősebesség. Ez az új 31 m. lőszernél 680 m. mpercenként.

A csőből eltávozott lövedékre semmiféle erő nem hatna a lövedék változatlan irányban haladna tovább és a kezdő sebességet is megtartaná addig, amíg valami akadályba nem ütközne.

A lövedék mozgására azonban két tényező hat:

- a./ a nehézségi erő/ föld vonzó ereje/ és
- b./ a levegő ellenállása.

A nehézségi erő törvénye szerint minden tárgy a saját súlyánál fogva a föld középpontja felé törekszik. Ha pl. elejtünk egy vasdarabot 1 méter magasból, az függőleges irányban leesik a földre.

Ez történik a lövedékekkel is, mert annak is van súlya.

A légellenállás ellensúlyozására a lövedék a cső huzagolása által forgó mozgást kap, saját tengelye körül. A forgó mozgás eredményezi azt, hogy a lövedék csúcsával csapódik be a célba.

Ha a lövedék igen laposan ér földet, vagy ha valamilyen kemény tárgy/kő, vas/ eltéríti eredeti irányától, akkor "gurulat" keletkezik.

A gurulat utja kiszámíthatatlan és mindig hossz-oldalával csapódik be.

A lövedék súlya valamint a légellenállás folytán a lövedék a csőtorkolat elhagyása után kb. 4000-4500 m-i utat tesz meg.

A röppálya olyan görbe vonal amelynek legmagassabb pontja, a röppálya tetőpontja közelebb esik a becsapódáshoz, mint a csőtorkolathoz.

A lövedék utját a levegőben "röppályának" nevezzük.

Irányzéktávolság: A csőtorkolattól mért azn távolság, amelyen a röppálya a meghosszabbított irányvonalat másodszor metszi. Ez az a távolság, amelyre az irányzékot beállítjuk.

Céltávolság: A céltávolsága a csőtorkolattól.

a/Irányvonal: A célgömb csúcsát és a nézőre ézelessége közepét összekötő vonal.

b/Meghosszabbított irányvonal ha az irányvonalat a célgömbön túl a célig meghosszabbítjuk.

c/Csőtengely: A cső középvonalán áthaladó képzelt egyenes.

d/Meghosszabbított csőtengely: ha a csőtengelyt, a csőtorkolat elhagyása után meghosszabbítjuk, a lövedék a meghosszabbított csőtengely irányában hagyja el a csőtorkolatot. Eppen ezért ezt induló iránynak nevezzük.

e/Röppmagasságok: a röppálya pontjainak függőleges magasságai a meghosszabbított irányvonal felett.

f/A röppálya tetőpontja: annak legmagasabb pontja, -a röppálya hatodik. tizedében fekszik.

g/A pálya felszálló ága: a röppályának a torkolattól a tetőpontig terjedő része.

h/A pálya leszálló ága: a tetőponttól a meghosszabbított irányvonalal való másodszori metszésé közötti rész/ mindig rövidebb/

1.
 Található: ahol a rőppálya a célt metszi.
 Röppályák: a lövedék pályájának ideje a torkolattól a célig.

A lövedék súlya következtében a csőtorkolat elhagyása után a rőppályák cső tengely alá süllyed. A fegyvernek tehát olyan emelkedést kell adni, hogy a rőppályák a cél felett, annál magasabban haladjon el a cél felett, annál nagyobb emelkedést kell adni. Minnél távolabb van a cél, annál nagyobb emelkedést kell adni a csőnek. A szükséges emelkedés megadására szolgál az irányzó készülék.

Célozni annyit tesz, hogy az irányvonalat szemünkkel a célpont-ra/ annak alsó közepére/ irányítjuk.

Azt a távolságot, amelyen belül bizonyos irányzékállás mellett bizonyos célnak az alsó szélén a célt érinti eltaláljuk; pásztázott területnek, vagy partizánterületnek nevezük.

A 300 - es irányzék-állás rőppályája:

50 m-re	=	16 cm
100 "	=	27 cm
150 "	=	33 cm
200 "	=	38 cm
250 "	=	43 cm
300 "	=	48 cm

A legkisebb harcszerű alak a fejalak magassága: 24 cm
 " mellalak " " " " 50 cm
 " szökkelő " " " " 140 cm

Fentiekből látjuk, hogy alapirányzékka fejalakot is csak részben pásztázzuk, mert 100 m-től 200.-ig a rőppályák magassága több mint a fejalak magassága.

Pásztázott területnek nevezhetjük azt a távolságot is amelyen belül a rőppálya a alacsonyabb, mint a célmagasság.

a./ egészben pásztázó az irányzékállás akkor, ha az irányzék-távolságon belül az összes rőppályák kisebbek a cél magasságánál.

b./ Részben pásztázó pedig akkorha az irányzék-távolságon belül egy - vagy több rőppályák a cél magasságánál nagyobb.

A fejalakot / 24 cm/ a 300 m-es irányzékállás csak részben pásztázza, rőppályák magasság 100 m-en már 27 cm, 200 m-en még mindig 38 cm/

A mell és szökkelő alakot / 50 és 140 cm/ a 300 m-es irányzékállás teljesen pásztázza.

Az ellenség felé emelkedő terep a pásztázott teret kisebbiti, míg az ellenség felé lejtő terep nagyobbítja.

Fedett térnek nevezzük egy fedező vagy fedező vonal mögött levő azt a területet, amelyen belül egy bizonyos tüzelési állásból tüzelve, becsapódások nem fordulhatnak elő.

Biztosított vagy holt-tér a fedett térnek az a része, ahol a rőppályának a terep feletti magasságai nagyobbak a cél magasságánál.

Ha egy puskával ugyanazon lövő, ugyanazon viszonyok között /testhelyzet, irányzékállás/ ugyanarra a célpontra egymás után többször lő, a kilőtt lövedékek nem ugyanazt a pontot találják, hanem egy területre szétosztódnak. Ezt a jelenséget "szórás"-nak nevezük.

A szórás okai részben:

- a./ a fegyverre,
- b./ a lőszerre,
- c./ a lövő káira és
- d./ az időjárási befolyásokra vezethető

ad.a./ a puska elhasználódottsága/ kitágult cső és csőtorkolat, a foglaltványok, szekrény meglazulása./

af.b./ az egyes töltények nagysága közötti eltérések; bármilyen csekély is az eltérések a lövedék súlya, lőportöltet súlya, égési sebessége, nedvesség tartalmában és a lőportöltet összetételében.

ad.c./ célzási hibák, helytelen célrattartás, a billentyű helytelen elcsattantása/elrántás/

ad.d./ a lövésről - lövésre változó parányi légsűrűség és légáramlatok a lövedékpálya mentén.

A szórás a lőtávolsággal növekszik.

A szórás tényezők: közül a lövő hibáit az alapos lőkiképzéssel míg a fegyverben rejlőket a puska kimélésével és gondos karbantartásával csökkenthetjük. A többi szórás tényezőt kiküszöbölni nem lehet.

A szórás következtében egymástól eltérő röppályák összesége "szóráskupot alkot".

A szóráskup egyes röppályáinak áttörései a célsikon/azaz a találatpontok/ alkotják a találatképet. Ez lehet függőleges vagy vízszintes/.

Az összes találatokat magában foglaló függőleges találatkép magasságát 100 %-os magassági szórásnak - szélességét pedig 100 %-os szélességi szórásnak nevezzük.

Az összes találatokat magában foglaló vízszintes találatkép mélységét, mélységi szórásnak nevezzük.

A gyakorlatban "megengedett szórás" a 100 %-os szórás másfélszeresse.

Ha a találatképen egy függőleges és vízszintes egyenest húzunk akként, hogy ezen egyenesek mindkét oldalán egyenlő számú találat legyen, a két egyenes metszéspontja, mely a találatkép közepén foglal helyet, az úgynevezett középső találatipont.

A középső találatpont körül csoportosul a találatok zöme, míg attól távolabb fokozatosan ritkúlnak.

A hatásos lövés és találat valószínűség.

A cél hatásos lövéséhez szükséges, hogy a középső találatpont a célba essék, és az irányzék-állítás az adott távolságon a célt pásztazza.

Minden lövész célzási helyesbítéseket/célpont áthelyezést/ önállóan tudjon alkalmazni. Törekedjék arra, hogy a találatcsoportjának belső sűrű részét, vagyis a középső találati-pontot nemcsak a cél felületébe, hanem annak legérzékenyebb részébe/: rendszerint a közepébe:/ hozza. Akkor a legtöbb lövés találat lesz és azok a leghatásosabban sebezhető felületrészbe fognak bejutni.

Ha a távolságot helytelenül állapítjuk meg - különösen nagy távolságra - lövésünk teljesen eredménytelen lesz.

A távolságok beosztása:

<u>Legkisebb</u>	100 m-ig.
<u>Kis</u>	1 - 500 " "
<u>Közepes</u>	500 -1000 " "
<u>Nagy</u>	1000 -2000 " "
<u>Legnagyobb lőtávolságokra:</u>	2000 m-en fe-

lül.

A legkisebb és kis lőtávolságokon minden lövő egyes alakokra igen jó találatvalószínűséggel lőhet, de mindenesetre kielégítő találatvalószínűséget érhet el.

4.

A legkisebb lőtávolságokon jó lövők fedezékek és páncéljárművek lö és figyelőréseire és repülőgépek előcéljaira sikerrel löhetnek.
/:előretartás stb. figyelembevételével:/

Az időjárási viszonyok befolyása:

Nagy hidegben valamint a lőiránnyal ellenkező irányban fújó szélnél kisebb lőtávolságot, tehát mélyebb találati pontot kapunk.

A nagy meleg, vagy a lőirányba fújó szél nagyobb távolságot azaz magasabb találati pontot eredményez. 5 fok celsius hidegnél 500 m-re 0,3 méterrel alacsonyabb találatot, azaz 20, méterrel kisebb lőtávolságot kapunk.

Nagy meleg / 35 fok C./kb. ugyanennyivel magasabb irányba eredményezi a találatot.

Hátszél vagy ellenszél a lőtávolságot meghosszabbítja, illetve megrövidíti s pedig; 500 méter lőtávolságot figyelembevéve:

<u>közepes szél</u>	1 m.
<u>erős " "</u>	2 m.
<u>igen erős " "</u>	3 m-rel változtatja

meg.

A lőirányt keresztelő szél a találati pontot a szél irányában eltolja s pedig 500 méter lőtávolságot figyelembevéve:

<u>közepes szél</u>	0,5 m.
<u>erős " "</u>	1 m.
<u>igen erős " "</u>	1,5 m, tehát a célpontot ellentétes irányban kell áthelyezni.

Az eső a lőtávolságot valamelyest rövidíti.

Magas hegyen, hol ritkább a levegő, a leadott lövés a lőtávolságot meghosszabbítja.

A C É L Z É S.

Ha a célgömb csúcsát a nézőke szélességének közepébe juttatjuk és a célpontot a célgömb csúcsára vesszük, csapott célgömbbel célzunk. Az irányélt vízszintesen kell tartani.

A leggyakrabban előforduló célzási hibák:

Finoman vett: mély lövés keletkezik. / 100 m-ként 25 cm-el alacsonyabb lesz a találat. /

Teljes célgömb: magas lövést eredményez /: 100 m-ként 40 cm-el: /

Célgömb elszorítása: }

Fuska elfordítása: } a lövedék oldalra tér el.

A célpont megválasztása és áthelyezése.

Az irányzékot lehetőleg a céltávolságnak megfelelően kell állítani.

A középső találati pontnak - a lövés időpontjában uralkodó időjárási viszonyok okozta - eltérését a középső találati - pont rendes fekvésétől, napi viszonylatnak nevezzük.

Célpontul általában a cél alsó szélének közepét kell választani.

Ha ennek dacára is a célban találat nincs, akkor az irányzékállást meg kell változtatni, vagy pedig a célpontot kell áthelyezni.

A célpontot ugyanoly mértékben helyezzük át mint amennyire a találatcsoportot elakarjuk tolni.

A célpont áthelyezéseket /irányzékváltoztatásokat/ a terepen való lövésnél a lövedék becsapódások alapján kell eszközölnünk. Lövedékben jelzés szerint.

A terepen a belövés csak akkor tökéletes, ha a középső rőppályát a szándékolt találatpontba juttatjuk. / . 4.

irányzékot állít, a puskát megtölti és lő.

Pl. "Lövők 100 m-re, káros távolságban fekvő"

Minden esendőrnek a saját puskájával kell lőni. Csak a gyakorlatvezető engedélyével használhat más puskát. Ezt a lövésről kell megvizsgálni.

Az oktató felelős azért, hogy a lövészről távozó esendőr:

- a./a závarzetot nyitva hagyja,
- b./az irányzékot alapállásba helyezze,
- c./a tölténytáskát becsukja.

Távozása után a esendőr a lövészről bemutatja a gyakorlatvezetőnek.

A lövöldén a hosszúság és hangos tanítgatás tilos. Célratartás közben kiáltást emelni nem szabad.

Az eltűnő célokat lövéshez kész helyzetben kell várni. Célratartand, azonban csak akkor szabad, ha a cél megjelenik.

P u s k a é s l ő s z e r i s m o g e t .

Az ütőrugót úgy kell feszteleníteni, hogy a jobbkez hüvelykujja a növevényes részét fejt visszahúzza, ezután a jobbkez mutatóujjával a billentyűt hátranyomva, az ütőszegőcsavart az ütőszeggel együtt lassan előmozdítja.

Az ütőrugót csak töltetlen puskával szabad feszteleníteni.

Irányzékot a kívánt távolságra úgy kell állítani, hogy a balkez hüvelykujja a keret felső végéhez nyúl és azt az irányzékotólóra gyakorolt nyomással fölmozdítja. A jobbkez hüvelykujja ezután balról, a mutatóujj pedig jobbról az irányzékotólót a szükséges távolságra állítja és az irányzékot lassan felállítja.

C é l z á s .

Kezdetben a bal szem egyidejű behunyása mellett a jobb szemmel történik.

Azok, akik balszemüket behunyni nem tudják, célozni azonban mindkét szemmel is tudnak, eme célzási mód is meg van engedve.

A billentyű a mutatóujj nyomásának érintése könnyen enged, később azonban nagyobb érintést kell kiemelni, amelyeket a mutatóujj fokozatos görbitésével kell elérni. A billentyűnek az említett ellenállásáig való hátrahúzását "érintkezésvételnek" nevezzük.

Az esendőr a billentyű elcsattantási gyakorlat mellett egyrészt előz is, az érintkezésvétel előtt kapja meg az irányvonalat, kezdi azt a célpontra és a mutatóujj görbitését csak azután kezdi meg. Ha közben az irányvonal a célpontról elmozdul, a mutatóujj görbitését azonnal le kell szüntetni. A billentyűre gyakorolt nyomást csak azután lehet ismét fokozni, ha az irányvonal ismét a célba jut.

Az esendőr célzási helyesbítésüket csak akkor tud végrehajtani, ha a lövés pillanatában meg tudja állapítani a lövedéknek a célpontról való eltérését.

Az esendőrnek a lövés testhelyzetet kell választani, hogy legyen jó kilátás; ez akkor van, ha a esendőr:

- a./ az előteret jól áttekintheti,
- b./ az ellenséget jól megfigyelheti,
- c./ a bárhol előtérző célt könnyen célba veheti.

Csak más esetben szabad a jó fedezésre gondolni: kis cél mutatása.

L ö v é s v é g r e h a j t á s a n a l ö l ö f o r d u l ó h i b á k .

A testhelyzet helytelen elfoglalása: a esendőr a lövészhoz túlságosan fordán fekszik. A váll emélfogva vagy nagyon előre, vagy nagyon hátra kerül. Első esetben a keze a kulcspontra, utóbbi esetben a felsőkarra támaszkodik.

2./ Irányzék helytelen állítása: nem a céltávolságnak megfelelően.

Ha a cél távolsága két irányzéktávolság között fekszik, mindig az alacsonyabb irányzékkállást kell használni. Ezáltal a becsapódásokat a cél előtt kapjuk és így a lövések megfigyelése könnyebb lesz.

Pl. Céltávolság: 350 m. Ebben az esetben alapirányzékkal lövünk.

Ha a lövések eredményeit megfigyelni nem lehet, a két irányzékkállást felváltva kell alkalmazni.

Amíg a lövedék a célig eljut azon idő alatt a cél is egy bizonyos utat tesz meg. Ezért mozgó célokra való lövés esetén a cél elé kell célozni s pedig:

1./ Oldalt futó gyalogosra minden 100 m. céltávolság után egy ember szélességgel.

2./ Üggetésben, vágásban mozgó lovasra, ha az
a./ 300 m. távolsáig van: fél lóhosszal,
b./ 300-500 m.-ig: egy lóhosszal kell a ló szügyé/vágásban a ló feje:/ elé céloznunk.

3./ Oldalt mozgó kerékpárosra: motorkerékpáros:/ minden 100 m. távolság után fél kerékpárhosszal/: egy motorkerékpárhosszal:/ kell előre célozni.

4./ Oldalt mozgó páncélgépkocsiknál a kis sebezhető célfelület miatt találat nem valószínű.

5./ Ha a cél 400 m-nél nagyobb távolságról a lövő felé közeledik, akkor elébe: mélyebben:/; ha a cél távolodik akkor 500 m-es irányzékkal: magasabb irányzékkállással:/ kell rőtüzélni.

6./ Harcokocsikra, ha azok a gyalogos sebességével haladnak oldalt,

a./ 50 m-re egy arasszal
b./ 100 m-re két arasszal kell a lövés elé célozni.

7./ Gyorsan haladó harcokocsiknál az előretartást kétszeresen kell venni.

8./ Repülőgépekre csak 80-100 puska együttes hatásának lehet eredménye akkor, ha:

- a./ repülőgép közeledik vagy távolodik,
- b./ 300 m-távolságon belül és
- c./ 300 m. magasságon alul van.

Egyébként a repülőgépek küzdése a légvédelem feladata. Mindig a repülőgép orrára kell célozni.

9./ Ha a repülő 100 m. távolságon belül van és jön vagy távolodik; egyes esatárak tüzelése is eredményt hozhat.

Éles tölténnyel való gyakorlatok kezdete előtt a veszélyeztetett területet biztonsági örről kell lezárni.

Ezek a veszélyeztetett területen kívül állnak. Az ór feladata mindenkinek a belépését fegyverhasználat nélkül megakadályozni.

A puskákat és történytáskákat a lövés megkezdése előtt és a lövészet befejezése után a lövésen kell megvizsgálni.

Lövöldén a zárakat az első megvizsgálás után nyitva maradnak.

Lövöldéken amíg a lövés tart, célretartási gyakorlatokat tartani tilos.

A puskákat csak a lövélson szabad megtölteni. A megtöltött puskát csak azzal a figyelmeztetéssel adhatja ki a csendőr a kezéből; hogy az "töltve van".

Minden lövélállásra be kell osztani:

- a./ egy lövő csoportot,
- b./ egy oktatót,
- c./ egy hüvelyszedőt.

A hüvelyszedő a kilőtt töltényhüvelyeket megvizsgálja. Az észlelt harant / keresztben/ és hosszrepedéseket az oktatónak bemutatja. Az oktató ezt a gyakorlatvezetőnek jelenti.

A lövésztre sorra kerülő csendőr a lövés megkezdése előtt:

- a./ célt és a céltávolságot
- b./ a testhelyzetet jelenti az oktatónak, azu-

3./ Helytelen célratartás: a tusa a vállgödör helyett, a fölé, vagy alója kerül. Célratartásnál a balkéz elmozdul.

4./ A tusanyak erélytelen átmarkolása: a tusatalp a vállgödörben ingadozni fog.

5./ Célratartásnál a fej túlságos előre vagy hátra hajtása.

6./ A puska irányvonalának elferdítése.

7./ Lélegzetvétel elcsattantás közben.

8./ A puska elrántása: ezt a mutatóujj hirtelen behajlítása okozza.

A gyorslövés.

Különleges gyorsaságot követel. De csak a célratartásnál, az irányvonal megkeresésénél és az érintkezés felvételénél. A mutató ujj görbítését itt is fokozatosan kell végezni, mert különben elrántjuk a puskát.

Gyorslövésnél a célratartással együtt kell érintkezést venni és csak utána az irányvonalat megkeresni.

Mozgás közben lövést leadni tilos. Előbb megállni és csak utána tüzelni.

A 31.M. lőszer hatásképessége.

1./ Sebesítő képesség izomszövetben: 4400 m.-ig.
2./ Behatolási mélység 100 m. távolsáig cm-ben.

a./ Keményfa/tölgyfa/	= 30 cm.
b./ Puhafa /fenyő/	= 60 cm.
c./ Kőfal	= 15 cm.
d./ Homok	= 30 cm.
e./ Agyag /gyeptégla/	= 40 cm.
f./ Rőzsefal	= 80 cm.

Fegyverutasítás.

A m.kir.csendőrség fegyverei.

- 1./ A 95.M. ismétlő puska a szuronnal,
- 2./ A 19.M. Frommer Stop ismétlő pisztoly,
- 3./ A gyalogcsendőr kard,
- 4./ A lovascsendőr kard,
- 5./ A gyalogtiszti kard.

A csendőrségi szurony.

A puskára feltűzve dőfőfegyverként használandó. Részei:

- a./ penge,
- b./ a védővas,
- c./ a markolat,
- d./ a szurony hüvely.

ad.a./ Négy bordója van és felfelé mindinkább vékonyodva csúcsba végződik. A két magasabbik borda 20 cm. hosszúságban ki van élesítve. A penge hátsó része a markolat megerősítésére szolgál. Ezt a részt pengenyaknak nevezzük.

ad.b./ A pengenyakhoz két szeggel van odaerősítve. Egyik ága a csőre való feltűzés céljából karika alakú.

ad.c./ Részei a markolatkupak, markolathéjjak és a nyomógomb. A markolatkupak a pengenyak végéhez van forrasztva. A szuronyfoglalék számára horonnyal van ellátva.

A markolathéjjak diófiból készülnek. Két szegeccsel és alátétlemezzel vannak a pengenyakhoz erősítve.

A nyomógomb a feltűzött szurony tartására szolgál. A markolatkupak felső részén van elhelyezve. A markolatkupak számára át van törve és ebben helyezkedik el úgy, hogy az egyik vége kiáll belőle. A nyomógomb kienyelkedő része anyacsavarban végződik.

ad. d. / Acélbúdgából készül és feketére van lakkozva. Felső végére a tartókamó, alsó végére egy gomb van forrasztva. A hüvely aljára parafadugó van azon célból, hogy a szurony ne lötyögjön benne.

A 19.M. ismétlőpisztoly. /:Fronmer - Stopp:/

A 19.M. ismétlőpisztoly önműködő marcklöfegyver, melyet nem a löporgázak ereje, hanem a visszalökő erő működtet.

Önműködő azért, mert a pisztoly elsütése után a závarzat nyitását, a töltényhüvely kivetését, a kakas megfeszítését, új töltény bevezetését a töltényürbe és a závarzat helyretolását a lövétől függetlenül, a visszalökő erő által mozgásba hozott cső végzi.

A pisztoly főrészei:

1. / A tok: mely az összes mozgatható és álló alkatrészek befogadására szolgál.
2. / Helyretoló szerkezet: a vonórúd, csőrügő és závarzatrugó.
3. / Cső a závarzat hüvellyel: egy darabból készül. A cső ürmérete 7.65 mm, hossza 16 cm. Huzagolva van, a huzagok száma 4; melyek jobbra csavaródnak. A závarzathüvely a závarzat befogadására szolgál.
4. / A závarzat: a zárófogantyúból és a zárolóból áll. A zárolóban van elhelyezve az ütőszeg.
5. / Elcsattantó készülék: ravasz, ravaszemelttyű, kétkaru elcsattantó, ravaszrugó, a kakas.
6. / Önműködő biztosító.
7. / Tartató.
8. / Tölténytár.

A Fronmer féle pisztolynak kétféle biztosítója van:

- a. / az ütőszeg rövidege.
- b. / az önműködő biztosító.

A pisztolynak ugyanolyan závarzata van, mint a 95.M. puskának. A závarzat nyitása és csukása is hasonlóképen történik, azonban nem kézzel, hanem a visszalökő erő által. A visszalökés a pisztoly mozgó csővét az elreteszelt závarzattal együtt 40 mm-re hátrahúzza és ekközben a kakast megfeszíti.

A pisztoly szétszedése.

1. / A csőtorkolat felétt lévő rögzítőgombot benyomjuk,
  2. / Az ezáltal lecsavarható cső anyacsavart leszédjük,
  3. / A 8-as alakú határolót lehúzzuk és a csőrügőt kivesszük.
  4. / A határoló bubján lévő horonyt a vonórúd végére illesztjük, s azt egy negyed fordulattal elfordítjuk.
  5. / A závarzatot és a csövet kivesszük.
- A pisztoly további szétszedése a fegyvermester dolga.

A pisztoly összerakása.

Fordított sorrendben történik. Vigyelni kell arra, hogy először a csövet a tokban teljesen előrenyomjuk és csak aztán illesztjük bele a závarzatot.

A pisztoly karbantartása.

Lövés után a csövet fegyverolajba mártott csőkefével a csőtorkolatán át keresztül húzzuk.

A fegyverolaj nemcsak a csövet, hanem a töltényürt és a závarzatot is megolajozza, kenésirozza. Ezáltal a pisztoly kifogástalan működését biztosítottuk is. A többi alkatrész tisztogatása csak időnként szükséges.

A gyalogesen dőr kard.

Végő és szurófejeverként is használható. Részei:

- 1./A penge,
- 2./a markolat,
- 3./a hüvely.

ad.1./ Né-sékeltlen hajlitott, kétszeresen finomított rugóacélból készül. Sírra van esiszolva és súlyának csökkentése végett mindkét lapján homorulat/véjat/ található. A penge mindkét élét a hegyétől ki van élesítve/:alsó része a penge közepéig, felső része kb. a homorulat eljéig:/
A penge hátsó része a markolat megerősítésére szolgál és pengenyaknak nevezzük.

ad.2./ Részei a következők: a./ kosár,
b./ fogantyú,
c./ markolat kupak,
d./ fogantyú karika,
e./ szegecstok.

A kosár hajlitott acéllemez. Középső része a háritólap/Egrik vége kengyelben, másik vége gombban végződik.

A fogantyú bukkfából készül és csapabőrrel van bevonva. A pengenyak részére át van fúrva.

A markolatkupak célja a fogantyúnak a pengenyakkal való erősebb rögzítése. A kupak fején lévő lyukon a pengenyak keresztül van dugva és a szegecstokkal lekalapálva.

A fogantyú karika a kupakot a fogantyúval a háritólapnál köti össze.

ad.3./ Acélbódobból készül és feketére van lakkozva. Alsó vége gombban, végződik, míg a felső részén tartókamó található.-